

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Danilo Kiş
Ud ve
Yara İzleri

ÇEVİREN: GÖNÜL AKGERMAN



Danilo Kiş

1935'te Yugoslavya'da doğdu. Nazilerden kaçarak Macaristan'a sığınan ailesinin çoğunu Auschwitz toplama kampında kaybetti. Savaş sonrası amcasıyla Karadağ'da yaşarken lisede Rusça öğrendi, kemana merak salarak çingene müziği, Macar rapsodileri, tangolar ve yumuşak valsler çalıştı. Belgrad Üniversitesi'nde Karşılaştırmalı Edebiyat öğrenimi gördü. Bordeaux, Strasbourg ve Lille'de Yugoslav edebiyatı üzerine dersler verdi. Baudelaire, Verlaine, Raymond Queneau, Mandelstam, Petöfi gibi şair ve yazarlardan yaptığı çevirilerle tanındı. 1984'te *Toplu Eserleri* on cilt halinde yayımlandı. 1985'te İvo Andrić Ödülü'nü aldı. 1989'da Paris'te öldü.

Gönül Akgerman

İstanbul'da doğdu. Notre Dame de Sion Fransız Lisesi'nden sonra lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde tamamladı. Yüksek lisans eğitimini Mimar Sinan Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nde yaptıktan sonra bir süre sanat galerisi yöneticiliği yaptı, daha sonra Saint-Benoît Fransız Lisesi'nde Fransızca dersleri verdi ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yabancı Diller Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalıştı. 1987 yılından beri çeşitli yayınevlerine Fransızcadan edebiyat çevirileri yapmaktadır.



Kırmızı Kedi Yayınevi: 1498
Çağdaş Dünya Edebiyatı: 139

Özgün adı: *Lauta I Ožiljci*

Ud ve Yara İzleri

Danilo Kiš

Çeviren: Gönül Akgerman

© Danilo Kiš Estate, 1994

© Kırmızı Kedi Yayınevi, 2018

Yayın Yönetmeni: Enis Batur

Editör: Çağlayan Çevik

Son Okuma: Oğulcan Karakoç

Kapak Tasarımı: Efdal Basan

Sayfa Tasarımı: Merve Güven

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Bu kitabın ilk baskısı 1997 yılında Can Yayınları tarafından yapılmıştır.

Kırmızı Kedi'de Birinci Basım: Ekim 2021, İstanbul

ISBN: 978-605-298-907-4

Kırmızı Kedi Sertifika No: 40620

Baskı: Pasifik Ofset

Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İSTANBUL

T: 0212 412 17 77 Sertifika No: 44451

Kırmızı Kedi Yayınevi

kirmizikedi@kirmizikedi.com / www.kirmizikedi.com

facebook.com: kirmizikedi yayinevi / twitter.com: krmzikedikitap

instagram: kirmizikedi yayinevi

Ömer Avni Mah. Emektar Sok. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL

T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

Danilo Kiş

UD VE YARA İZLERİ

Çeviren: Gönül Akgerman

ÖYKÜ



İÇİNDEKİLER

Yurtsuz Adam • 7
Yuri Goletz • 23
Ud ve Yara İzleri • 51
Maratoncu ve Koşu Hakemi • 67
Şair • 75
Borç • 87
A ve B • 99
Notlar • 103

YURTSUZ ADAM

“Paris’e 28 Mayıs 1938’de geldi.”

Quartier Latin’de, Odeon Tiyatrosu’na pek uzak olmayan bir otele indi. Bu otel onda karanlık düşünceler uyandırıyor ve akşam olup gece lambasını söndürdüğünde ona hayaletler göründü. Hayaletlerin çevresinde açılmış otel çarşafları birer kefen gibi dalgalanıyordu. Bu hayaletler arasında bir çift, ona tanıdık geldi ve yurtsuz centilmen, bir şairin ve sevgilisinin portresini anımsadı, bunu şairin anısına hazırlanmış kitabın üstünde görmüştü. Kadının, Leda, başındaki kocaman şapkanın gölgelediği yüzü sanki bir peçenin ardında gizlenmiş gibiydi. Ama bu gölge dudaklarının çevresini kırıştıran, yılların ve şehvetin oluşturduğu izleri saklamaya yetmiyordu. Erkeğin, şairin, aşktan ve hastalıklardan örselenmiş, hipertiroidi yüzünden yuvalarından fırlamış gözlerinin içinde çalgıcı bir Çingene’nin gözlerindeki gibi bir ateş parlıyordu hâlâ. Leda’nın ve şairinin bu otelde kalmış olduğunu o günlerde bilen tek kişi kuşkusuz, yurtsuz centilmendi. Geldiğinde kapıcıya 1910 yıllarında şairin bu otelde kaldığının doğru olup olmadığını sormuştu ve ona şairin adını söylemişti. Genç adam bu soruyu, ona tümüyle yabancı seslerden oluşan bu

adın yarattığı şaşkınlıkla kendi dilinde yanıtlamıştı: “No comprendo, Señor!” İnsanların dünyalarını ayıran sınırların ne denli aşılmaz olduğuna ve kişinin tek vatanının dili olduğuna yurtsuz centilmen bir kez daha kanaat getirmişti. Ve anahtarını kaptıktan sonra ikinci katta bulunan odasına, merdivenleri hızla çıkararak yürüye yürüye gitmişti, çünkü son zamanlarda asansörlerden kaçınıyordu.

2

“Yaşamının son dönemine ilişkin ifadeler çelişkilidir. Kimileri onun, sıkıntının pençesine kapılmış batıl bir dehşetle asansörlerden, otomobillerden kaçındığını söyler, kimileri de...”

Bundan yirmi yıl önce bir gün gazetede Peşte’de genç bir adamın asansör boşluğuna düştüğünü ve ezilmiş olarak bodrumda bulunduğunu okumuştı. Bu eski olay belleğine kazınmış ve orada, iyice saklı, senelerce uyuklamıştı; bir gün ayağına bağlı bulunan taştan kurtulan bir cesedin suyun üstüne çıkması gibi, yüzeye fırlamaya hazır bekliyordu. Bu da birkaç ay önce olmuştu, Berlinli bir yayıncının bürosunda asansörü beklerken. Düğmeye basmış ve eski Fransız asansörünün kafesinin içinde üst katlardan uğultuyla inişini duymuştu. Birdenbire önünde, tam burnunun dibinde, siyah lakeden, parlak bir “crepe de Chine” kumaşın arka yüzünü andıran, iris desenli mor ipekle kaplanmış bir tabut, berrak bir gölün yüzeyine benzeyen, kenarları pahalı kocaman yeşil Venedik aynasıyla, hafif bir sarsıntıdan sonra hareketsiz kalıvermişti. Birinci sınıf bir cenaze töreni için sipariş edilmiş, yeryüzüne, inmiş bir Tanrı’nın görünmez gücüyle hareket et-

* Anlamıyorum, bayım. (ed. n)

tirdiği bu tabut yükseklerden inmiş, Kharon'un kayığı* gibi kıyıya yanaşmıştı ve şimdi orada duran kararsız, taş kesilmiş, kolunun altında *Yurdu Olmayan Adam* adlı kitabının taslağını tutan solgun yolcuyu bekliyordu (ve aynada, parmaklıkların ardından, orada duran kararsız, taş kesilmiş, kolunun altında son romanının taslağını tutan solgun yolcuyu inceliyordu) ve onu öbür dünyaya değil de, içinde yolunu kaybetmiş donuk gözlü yolcuların yattığı karanlık mahzene, ölüm fırınına, mezarlığa götürmeyi bekliyordu sanki.

3

Kapıcının, önden bavullarını çıkarmış olduğu odaya gelir gelmez, yolcu önce taslakları masanın üstüne yerleştirdi, sonra günün izlenimlerini not etmeye başladı. Son yıllarda yurtsuz centilmen daha çok, geceleri otelde, gündüzleri de kahvelerde yapay mermerden masaların üstünde yazmaya başlamıştı.

4

Hızla, birkaç gözlem, birkaç *Bilder*** not etti: Tabaktaki çorbasını höpürdeterek içen ve burun deliğinin yanında para büyüklüğünde açık bir yara olan gazete satıcısı kadın; trene binmeye çabalayan cüce bir kadın; hesabı not ederken, diğer

* *Kharon'un kayığı*: Mitolojiye göre yeraltı âlemine gelen ruhların önüne bir nehir çıkar. Ruhların yargılanacakları yer nehrin öteki kıyısındadır. Ruhlar bu nehri Kharon adlı bir ihtiyarın kayığıyla geçmek zorundadırlar, fakat bu kayıkçı kendisine ücret vermeyenleri ve mezarları olmayan ölüleri kayığına almaz ve bu fakir ya da mezarsız ruhlar yüz yıl boyunca bu kıyıda başıboş dolaşırlar. Bu yüzden antik toplumlarda geçiş ücreti olarak ölülerin ağızına para koymak âdet olmuştur. Eski mezarlar açıldığında hâlâ bu paralar ölülerin kemiklerinin yanında bulunur. (ç. n.)

** *Bilder*. Resimler. (ç. n.)

parmakları olmadığı için, kalemi serçe parmağıyla işaret parmağı arasında tutan kahvedeki garson; boynunda bir kan çirbanı olan sivilceli kapıcı, vb.

5

Kasıntı *Junker*'leri* yücelten düellolardan olduğu gibi skandallardan ve halka özgü yumruklu bıçaklı hesaplaşmalardan da tiksiniyordu, ama en az bu kadar yoğun başka bir saplantısı da toplumdaki vahşetin bir yansıması olarak gördüğü, insanlardaki vahşetti. Fiziksel biçim bozuklukları ve insanlarda bulunan anormal her şey, normalin saklı olan öteki yüzüymüş gibi onda saplantı yaratıyordu. Devler, cüceler, boks şampiyonları ve sirklerdeki tuhaf yaratıklar onda zincirleme metafizik çağrışımlar uyandırıyor. Taraftarların gürültüsünden sağırlaşmış bir halde onların ifadesiz yüzlerini inceliyordu. Zincirden kopmuş taraftarların arasına sıkıştığında, topluluk, lider, fikir gibi bazı soyut kavramları olduğu kadar, modern tarihin özünü tüm yoğunluğuyla içeren, ekmek ve sirk oyunlarına ilişkin şu eski sloganın** anlamını daha iyi anlıyor, fiziksel olarak duyumsuyordu.

6

Bu şairin orada, ülkesinde, anıtı, adını taşıyan sokakları, birkaç nesil hayranı vardı; onlar için bir efsaneydi, onu överler, dizelerini ve dilini ulusun ruhuymuşçasına göklere çıkarırlardı;

* *Junker*: Genç soylu. (ç. n.)

** *Panem et circenses*: Yozlaşmış Roma halkı Forum'da buğday ve sirk gösterilerini parasız izlemeyi talep etmişti. Juvenal (60-140), halkı ağır bir dille eleştirir, tüm değerlerini yitirdiğini, yemek ve eğlenceden başka bir şey düşünmediğini söyler (Satirler X). (ç. n.)

can düşmanları da vardı, halkın ideallerine ihanet ettiğini, kendini Almanlara ve Yahudilere sattığını düşünenler, onun tüm özgünlüğünü inkâr edip Fransız sembolistlerinin, Verlaine ve Baudelaire'in* taklitçisi olduğunu söyleyenler vardı. Hakkında aşağılayıcı sözler ve türlü iftiralarla dolu yergiler yazıyorlardı.

7

Babası Aladár von Németh, “diplomatluk” mesleğine iddiasız bir görevde, Peşte Lloyd’un denizyolları sorumlusu olarak başlamıştı ve ilk ataması Rijeka** (Fiume) olmuştu. Fiume’ye yolculuk, Dvořák doğumlu Zofia ile yeni evlenmiş olan genç diplomatın balayına rastladı. Bu diplomatik konsolosluk kentinde doğan gelecekteki “yurtsuz adam”, *bura’nın**** şiddetiyle pencereye doğru eğilmiş bir palmyenin ve denizin anısını tüm yaşamı boyunca belleğinde saklayacaktı. Bu palmye sanki babasının çok sevdiği katı Sparta atasözünü doğruluyordu: Direnç, ancak, temel öğelere karşı sürekli mücadele sonunda elde edilir.

8

Odası duvar kâğıdı kaplıydı, yerde ise kuzu postları vardı, yazın güneşten korunmak için kepenkler kapatılır, kışın da salonlar Art Nouveau bir katedrali andıran kocaman bir çini sobayla ısıtılırdı. Beş yaşına bastıktan sonra daha sağlıklı, ayrıca da katı Sparta ruhuna uygun olduğu için çocuk odası

* Danilo Kiš’in Verlaine ve Baudelaire çevirileri vardır. (ç. n.)

** *Rijeka*: Adriyatik kıyısında bir Hırvat kenti. (ç. n.)

****Bura*: (Yugoslavca) Kuzey rüzgârı, bora. (ç. n.)

ısıtılmamaya başlandı: Kimi zaman dadılar, halk kadınlarına özgü sağlıklı sıcaklıklarıyla ağır yorganları ısıtmak için onun yatağında yatarlardı.

9

Annesinin büyükbabasının adı Feldner'di (uzun favoriler, sol elinde silindir şapkası, kolu bükülü, sağ dirseği yüksek bir sehpaye dayanmış, sehpanın üstünde bir vazo, kâğıttan güller, ayaklarının yanında porselen bir köpek). Kâğıttan güllerle çektiirdiği bu fotoğrafın dışında evde onunla ilgili bir belge pek yoktu; hakkında konuşulurken, suçlu bir edayla "rahmetli Feldner" denirdi (her zaman soyadı kullanılır ve "rahmetli" eklenirdi). Çok eski bir günahın, soydan gelen temel günahın ondan başladığı hemen hemen kesindi. Onunla ilgili belgelerin azlığı, albümdeki tek fotoğraf hep bu yüzdendi.

10

Bu yuvarlak yüz, gür bıyıklar ve favoriler, işte yazarın babası Dr. Aladár von Németh, yanında da Lajos von Hatvany (Thomas Mann ve Romain Rolland'la mektuplaşrdı). Bu da yazarın annesi (taç şeklinde topladığı sarı saçlarının çevrelediği huzur dolu bir yüz). Burada tüm aileyi nehirde bir kayıkta görüyoruz. Fotoğrafın arkasında: Belgrad 1905. Arka planda belli belirsiz görünen yüksek duvarlar ve bir kule, Kalemeydan Kalesi. Ağaçlarla çevrili bir yer, herkes kaba- ca yontulmuş tahta bir masanın çevresine oturmuş. Küçük oğlan annesinin kucağında, onların yanında M. Aladár von Németh, av silahını dipçik kısmından masaya dayamış, haydutların yaptığı gibi; onur konuğu: Başında avcı şapkası olan

bir bey, hanımların da başlarında şapka var, beyler Macar tunikleri giymişler: “Dr. Aladár ve Majesteleri Bavyera Kralı III. Louis, Presbourg / Bratislava.” Bisikletteki küçük oğlan bir eliyle sarmaşıklarla kaplı bir duvara tutunmuş: “Budapeşte, Rakocziaum 1913.” Bir grup öğrencinin ve hocanın arasındaki genç adam Egon von Németh bir okla gösterilmiş: “Münih, Wilhelmgynasium; 1914” vb.

11

Bir şair sayesinde, erkenden, aşkın gizemli, şifreli dilini keşfetti. On sekiz yaşında üniversite öğrencisi bir Alman kıza âşık olduğunda, bu şairde seven birinin her tür ruh haline uyan bir şiirin bulunduğunu keşfetti (sarhoşluk, düş kırıklıkları, ürpertiler, pişmanlık gibi) ve onu çevirmeye başladı. Böylece “duruma son derece uygun” elliye yakın şiir çevirdi, ama bu aşk dönemi şiirleri Almancada titreşmeye başlayıp yayınevine vardığında, aşk, billurlaşma sonucu (Stendhal gibi söylemek gerekirse) coşkunun alevsiz yanmaya ve sönmeye başladığı noktaya ulaşmıştı. Tüm bunlardan, bu gençlik serüveninden ve bu aşk heyecanından yalnızca bu çeviri şiirlerin derlemesi kaldı, eski bir albüm gibi. Bir de, romanlarındaki nesneleri çevreleyen menekşe rengi o hale ve eleştirmenlerin biraz sıkıntı ve şaşkınlıkla gözlemleyecekleri, cümlelerindeki lirik içerik.

12

Genç ve duyarlı bir kişi, özellikle de kültür ve müzikle yoğrulmuşsa –ki o da böyleydi– beden sarhoşluklarının bunalımını, delikanlılık çağının o coşkusal magmasını, yeteneğin ilk

göstergeleri olarak niteleme eğilimindedir, oysa bu, çoğu kez duygusallığın gizemli titreşiminden, bez salgılarının o tuhaf karışımından, sempatik sinir sisteminin kasılmalarından, yani organlardaki etkinlikler ve ruhtaki müziğin birlikteliğinden başka bir şey değildir. Tüm bunlar gençliğin ve ruh zenginliğinin göstergeleridir ve titreşimleri şiire benzediğinden kolaylıkla birbirleriyle karıştırılırlar. Bu büyüün tutsaklığına girince –yıllar ilerledikçe bu, içki ve sigara gibi tehlikeli bir alışkanlık olur– kişi, dize ustasının deneyimli kalemiymişçesine yazmaya devam eder, koşuklar, ağılatılar, vatan şiirleri ve özel istek üzerine yazılmış şiirler. Oysa bu, gençlikte devreye girmiş ve şimdi cansızlık ve alışkanlık sonucu en küçük esintiyle dönme-ye başlayan boş bir yel değirmeninden başka bir şey değildir.

13

Avrupa edebiyatında *Bildungsroman*'ın* gelişiminin doruğuna ulaştığı dönemde yazarlar tüm yapıtlarını başkahramanın toplumsal kökeni üstüne kurarlar (bu kişi, arkasında pek azı değiştirilmiş bir yaşamöyküsü saklanan, “anlatıcı”dır). Bunlar sürekli çevreyi suçlarken ve kendi ortamlarına başkaldırılarını yersizce öne çıkarırken ya da bunun tam tersine halkın içinden çıkmış yazarlar mütevazı geçmişlerini vurgulayan başka bir kendini beğenmişliği seçerken –böylelikle kendilerini kalıtsal günahattan ve bu dünyanın acılarına karşı kaçınılmaz bir sorumluluktan kurtarıp üzüntü duymadan acıdan söz etmek gibi tanrısal bir hak elde etmiş olurlardı– Egon von Németh, yapıtlarından tüm otobiyografik öğeleri çıkardı. Aileyi ve özgeçmişi basit bir ayrıntı, bir rastlantı

* *Bildungsroman*: Yapısal roman. (ç. n.)

olarak gördüğünden, toplumsal köken kuramının, kalıtımsal günahın yeni ve tehlikeli bir dinsel boyutu olduğunu önceden sezmişti; sonsuza dek damgalanmış, günahın izini kızgın demirle dağlanmış gibi alnında taşıyan kişi, bu dinsellik karşısında hep güçsüz kalmıştır.

14

“Ben, ölmüş Avusturya-Macaristan monarşisinin örnek bir karışımıyım; hem Macar, hem Hırvat, hem Slav, hem Alman, hem Çek olmamın yanı sıra, soyağacımı karıştırmaya başlar ve kanımı inceletirsem –bugünlerde milliyetçilerde pek moda olan bir inceleme dalı– bir ırmağın yatağında olduğu gibi Romen, Ermeni ve hatta Çingene ve Yahudi kanından bile izler bulabilirim. Ama ayrımsal inceleme yapan bu bilim dalını ciddiye almıyorum, kaldı ki bu, içinde bulunduğumuz dönemde ve yerde, kuşkulu, tehlikeli ve insanlık dışı bir inceleme dalı; çünkü, toprak ve kan kuramı kuşku ve nefret doğurarak çok zarar vermiştir ve orada, kan ve kökenin bu ayrımsal incelemesi, herkesin gözü önünde ve ilkel olarak bıçakla ve silahla zaten yapılmaktadır. Ben doğduğum günden beri çift dilliyim. On sekiz yaşına kadar hem Macarca hem Almanca yazdım, Macar bir şairin şiirlerini çevirdikten sonra, bana daha yakın olan Almancada karar kıldım. Beyler, ben bir Alman yazarım, yurdum da tüm dünyadır.”

(1934 tarihli bir söyleşiden alınan bu metni okuyanlar, aile albümündeki “rahmetli Feldner”in kan grubunun milliyetçilerin, frengi kadar tehlikeli saydıkları şu kalıtımsal kan gruplarından biri olduğunu düşünebilirler.)

Ondaki bu bakış açısı her şeyden önce bayağılığa karşı gösterdiği organik direncin sonucuydu. Gerçekten de, bir yönü *ırksal*, bir yönü de *toplumsal* olan kalıtım kuramı, o yıllarda devasa boyutlara ulaşmış, tüm yanlış anlamaların ve tüm kinayelerin odağı olmuştu. Yüce “camia” fikri salonlara ve pazarlara inmiş, bilgeleri ve budalaları, soylu düşünenleri ve ayak takımını, dolayısıyla birbirleriyle, çoktan paçavraya dönmüş şu bayağı ve tehlikeli ırk ve toplumsal köken kuramı hariç, ne bir zevki ne de düşünsel bir yakınlığı olan bir güruhu bayrağı altında toplamıştı. Soylular, kentliler, orta sınıf, her kökenden aydınlar, esnaf ve sanatkârlar, ücretliler ve memurlar, işsizler ve düşük gelirliler, işçiler ve köylüler, milliyetçiler, askerler, muhafazakârlar, sosyal demokratlar, devrimciler gibi o günün Avrupa’sındaki tüm toplumsal katmanları içeren Egon von Németh’in yapıtında yaşamöyküsüne ilişkin öğelerin bulunmamasını bu görüşler açıklamaktadır. Gözlemcinin tarafsız olması gerekir: Kimilerinin pişmanlığına olduğu gibi, kimilerinin de önyargılarına yabancısıdır.

Yurdu olmayan centilmen, yurtsuz adam, dünya vatandaş –ülkesindeki gazeteler ona böyle diyordu– İtalya, Yugoslavya ve Macaristan’a uğradıktan sonra nisan ortalarında Amsterdam’a gelmişti. Yolda Peşte’de hem hasta olan yaşlı babasını görmek hem de yeni romanı *Elveda Avrupa’ya* daha canlı ve daha güvenilir malzemeler bulmak için Avrupa’nın havasını solumak istiyordu. Büyük bir olasılıkla onu bir daha göremeyeceğinin bilinciyle, Peşte’de babasına veda ettikten

sonra, Amsterdam'a, bir yıl önce ilk romanını –Almanca– basan Lange adındaki yayıncıyla görüşmeye gelmişti.

17

M. van der Lange, güzel bir günde, edebiyata karşı olan aşklarını, belki de yeteneklerini, belirsiz bir görkemlilik taşıyan edebiyatın değil de, kendilerinin yazmış olmayı istedikleri (belki de yazabilecekleri) kitapları yayımlama hizmetine vermeyi seçmiş pek çok genç yayıncıdan biriydi. Babasından, biraz bir kitapçıyı biraz da bir kırtasiyeciyi andıran hazır bir kütüphaneyi miras almış olan M. Lange, kendi şiirlerini üzümlere yaktıktan sonra, arkadaşlarının kitaplarını yayımlamaya karar verdi. Alman edebiyatına meraklıydı ve şiirsel düşlemelerin zehrini ona ilk bulaştıran Heinrich Heine olmuş, coşkunun ve ince alayın birbirinden ayrıldığı noktaları ve aralarındaki ince ilişkiyi de ona öğretmişti –bu, yazarlarda olduğu kadar, okurlarda da pek az rastlanan bir beceridir– Alman yazarların ülkelerinde daha az yayıncı buldukları –çünkü esin kaynaklarının milliyetçi düşünceye yeterince ağırlık vermediği ve kanlarında taşıdıkları kalıtımın onları zehirlediği düşünülüyordu– otuzlu yıllarda M. van der Lange Alman mültecilerin kendi beğenisi doğrultusundaki kitaplarını yayımlamaya başladı. Yazarlar onda yalnızca kitapları için bir yayıncı değil, dostça ve yüreklendirici birkaç söz ve destek buluyorlardı. Kısacası, başarının, paranın ve şöhretin kendini beğenmiş ve ulaşılmaz yapmadığı yayıncılardan-
dı; ama onun aksine bazı yayıncılar, yaptıkları işi yalnızca sıkıcı bir uğraş olarak görüyor, yazarların da birer şarlatan ve aylak olduğunu, ağırbaşlı işler yerine, belirsiz ve saçma işlerle uğraştıklarını düşünüyorlardı.*

* Açıklama kitabın sonundadır. (ed. n.)

Gazeteler sanki yeniden silahlanmadan, baş döndürücü enflasyondan ve işsizlikten, diplomatik pazarlıklardan, telaştan ve sinirlilikten söz etmiyormuş gibi –yurdu olmayan centilmen onları her sabah erkenden otelin yemek salonunda okurdu– burada, Amsterdam’da hâlâ eski güzel Avrupa’da yaşanıyordu sanki; savaş tehdidinin, Münih’in, Reichstag yangınının, marazi bir duygusallıktan kaynaklanan yanıltıcı düşler ve kâbuslardan başka bir şey olmadığı sanılabilirdi. Yayıncısı M. van der Lange, güçlü bir çene yapısı ve tatlı gözleriyle –sanki yüzünün üstü ve altı arasında yüzlerce yıllık bir uygarlık farkı vardı– ikisi birlikte bir adadaymışlar gibi, önünde bir kahve ve bir bardak konyak, onunla tartışıyordu. M. van der Lange’ın Almanya’daki durum hakkında geniş bilgisi vardı, sükûnet ve soğukkanlılık öngören katı disiplinine karşın –bu, iyi bir eğitimin olduğu kadar üstün bir kültürün de göstergesidir– konuşmasında Alman kültürü ve Avrupa’nın geleceği ile ilgili endişelerini apaçık gösterdi. Ortak işlerine gelince, konuyu gerçekçi ve akli başında bir adamın kibarlığı ile sürdürdü ve yurdu olmayan centilmenle, taraflardan hiçbirinin hoşnutsuzluk gösteremeyeceği bir anlaşma imzaladı. Ama karşısındaki ona, bir görgü tanığı olarak, “Almanya’daki durum” hakkında kişisel görüşlerini açıkladığında M. van der Lange’ın yüzü, kendi annesinin ağzından, inkâr etmesi mümkün olmayan son derece tatsız bir şey duymuş gibi üzgün bir ifade aldı.

Çılgın hatipleri ve laf kalabalığı yapan konuşmacıları dinlemek için sokaklarda balkon altlarında toplanan insanlarıyla,

orduların geçit töreni adımılarıyla vızır vızır geçtikleri, bir taraftan da yığınların stadyumlarda var g leriyle bağırdıkları kentleriyle, sinirli ve bitkin bir Avrupa'dan sonra Amsterdam'da bu aydınlık nisan günü, yurdu olmayan centilmen kendini dünyanın dışındaymış gibi hissetti. Pazarda satıcılar, içinde kaygıdan eser olmayan boğuk, ama neşeli bir sesle bağııyorlardı, ev kadınları satıcıların tezg hlarında kıpırdayan balıkları evirip çeviriyor, delikanlılar bisikletlerinin üstünde pedallara yavaş yavaş ve düzenli olarak basarak uygarca gidiyor, tekerleklerin telleri güneşte parıldıyordu. Pazarın yanında, turuncuya boyanmış, çık bir saltanat arabasını andıran bir laterna karışık havalar çalıyordu. Yöresel giysiler içinde, beyaz eşarpları ve sarı tahta terlikleriyle iki genç kız geçenlere üstüne kırmızı bir ha izilmış beyaz demir kutular uzatıyordu. Kanallarda mavnalar sakince suyun üstünde süzülüyor, iplerde reng renk çamaşırlar kuruyor, köprünün üstünde bir adam armonika alıyor ve kanarya sesini taklit ediyordu. Perdesiz alçak pencerelerden, dumanlar çıkan bir yemek tabağının çevresine oturmuş aileler görülebiliyordu: Masalımsı bir aile resmine vuran ışık demeti Hollandalı bir resim ustasının tablosuna vurmuş gibiydi.

20

Yurdu olmayan centilmen, orada, Amsterdam'da, bir öğleden sonra kanala yakın sapa bir sokakta bir falcıya gitti, falcının tabelası oldukça abartılıydı ve hayal gücünden yoksun olduğu da pek söylenemezdi: "Sizi yarın ne bekliyor? Bunu yalnız Tanrı ve şeytan bilir. Bir de onların ırağı M. Gottlieb" vb.*

* Açıklama kitabın sonundadır. (ed. n.)

21

Kapıdan girdi, ağır kadife bir perdeyi itti ve kendini bir kenara konmuş kırmızı abajurlu lambadan gelen kızılımsı bir alacakaranlığın içinde buldu. Boşmuş gibi duran odaya göz gezdirince biraz düş kırıklığına uğradı, içinde bunları daha önce görmüşmüş duygusu uyandı, tüm bunlar ona tanıdık gibiydi. Bu “süper-falcıya” gelmesi her şeyden önce mesleki merakındandı; gerektiğinde elinin altında hazır bir görüntü bulunsun diye. Ama orada, kapının eşiğinde, birden geleceği hakkında karar verme işini bu falcıya bırakmak aklına geldi; değil mi ki öteki tüm yolları daha önce denemişti: dostlarının, rahiplerin önerileri...

22

Şimdi, bir trenin ikinci sınıfa ayrılmış bölmesinde otururken süper-falcı M. Gottlieb’in ona söylediklerini düşünüyordu. Düzgün bir Almancayla söylediği cümle hâlâ kulaklarında çınlıyordu: *“Paris senin son şansın... evet, evet, sonu...”* Batıl inançları var mıydı? Herkesin olduğu kadar. Bunu daha önceleri, bir-iki yıl önce duymuş olsaydı, kulak bile asmazdı...

23

İnsanlardaki tüm bu biçim bozukluklarını, bu tuhaf yaratıklar sergisini belli bir amaç gütmeksizin böyle alelacele not ederken, yurdu olmayan centilmen edebiyatın, her şeye karşın, ikinci planda olduğunun bilincindeydi. Bunu insana özgü olaylar karşısında duyduğu mesleki bir merak olarak nitelese de, bunun daha çok bir dışavurum, asansörlere girmesini

engelleyen yığının bir parçası, bilinmeze karşı duyduğu korkunun edebiyat yoluyla dışavurumu olduğunu için için kabulleniyordu. Çünkü böyle bir kişiliğe sonuçta gereksinim duyacağı varsayılsa da, bunlar zaten notlarına ve defterlerine başvurmadan, kendiliğinden belleğinden yüzeye fırlayacaktı ve bugün yaptıkları, aldığı notlar bir anlamda kaderi ve kem gözleri saf dışı etme yöntemi idi. Gerçekten de, yaşamak ve normal bir yaşantı sürmek için iyi bir sağlığa gereksinimi vardı, çünkü henüz tamamlanmamış eseri onu bekliyordu, her şey, ama her şey buna bağlıydı.

24

Yurdu olmayan centilmen otelden saat beşte çıktı. Bir an otele önünde hareketsiz kaldı, önce gökyüzüne, sonra da cep saatine baktı ve kendi kendine: “Markiz saat tam beşte çıktı,” dedi.

25

Darbe öylesine hoyratça, öylesine ani geldi ki, yurtsuz adamımız başının tam tepesine işleyen keskin acıdan başka bir şey hissedemedi; çevresindeki alacakaranlık birdenbire aydınlandı, sanki yıldırım yanı başına düşmüştü, bilincinin içinde bir şimşek parladı ve etkili, korkunç bir alevle tüm yaşamını aydınlattı, sonra aniden karanlık bastı. Görünmez bir güç onları gövdesinden koparıyormuş gibi, tüm uzuvları bedeninden ayrıldı (Karşı konulmaz bir gücün uzuvlarınızı bedenden ayırması feci bir duygudur, bunu bir benzetmeyle kafamızda canlandırabiliriz: Bir gün sandalyenizin üstünde

* André Breton şiirselliği açıklarken P. Valéry’nin “Markiz saat beşte çıktı” gibi bir cümleyi asla kullanmayacağını söylemiştir. (ç. n.)

sallanırken sandalye ters döner ve siz, enseniz döşemenin betonu üstünde, kendinizi yerde bulursunuz, kollarınız ve bacaklarınız bir an için bedeninizden ayrılmış, eklem yerlerinden kopmuştur ve bir an yerde hareketsiz kalırsınız, isterseniz de bağıramazsınız, çünkü artık sesiniz yoktur). Ve bu kısa ışık parıltısı, şiddetli bir esintinin onu tümünden söndürmezden önceki halini andıran bu meşale alevi, bu karanlıktan önceki ışıltı, vatanı olmayan centilmenin yaşadıklarına ilişkin izleyebileceğimiz son şeydir. Daha öteye gidemeyiz (Bayan Yourcenar da böyle der). Bunu denemek bize daha kısmet olmadı. Hiçbir zaman da öğrenemeyeceğiz.

26

Beyler, size doğduğum evi göstermemi ister misiniz? Ama annem Fiume Hastanesi'nde doğum yaptı ve bu hastane yerle bir edildi. Yaşadığım evin üstüne de bir levha koyamazsınız, o da kesinlikle yerle bir edilmiştir. Belki de adıma üç-dört levha koymak zorundasınız: Farklı kentlerde ve farklı ülkelerde, bunda da size yardımcı olamam, çünkü hangi evde doğdum bilmiyorum, çocukluğumu nerede geçirdiğimi de anımsamıyorum, hangi dili konuştuğumu biliyorum ancak. Anımsadıklarım yalnızca görüntüler: sallanan bir palmye, bir yerlerde, bir deniz kenarında bir zakkum ağacı, tarlalar boyunca akan bulanık yeşil renkli Tuna, bir oyun tekerlemesi: *én-dén-dina, ti-raka-ti-na...*

YURİ GOLETZ

Paskalya tatilinden sonra Paris'e dönüyordum. Onuncu kısımda oturuyorum ve vatan hasreti duymuyorum. Güneşli günlerde beni kuşlar uyandırıyor, Voždovac'daki gibi, açık teras kapısından serseriler gibi küfrederek birbirlerine seslenen Sırları duyuyorum; sabaha karşı arabalarının motorunu ısıtırken araba radyoları akordeon havaları saçıyor. Zaman zaman nerede olduğumu hiç bilemiyorum.

Posta kutusunda birikmiş mektuplarımı çıkardım, telefon mesajlarımı dinlemeye koyuldum: Anne-Marie kitabım hakkında yeni bir eleştiri yazısı çıktığını bildiriyor (Bu arada söyleyeyim, onu zaten okudum). Sonra müzik ve bir kıkırdama, hiçbir ses gelmiyor. Londra'dan B.P. bana hayaletlerle konuşmaya hiç niyeti olmadığını, dolayısıyla bu aleti çöpe atmam gerektiğini söylüyor. Sonra yine bir kıkırdama ve müzik. Sonra Patricia Hamburger diye biri (Evet, evet, bildiğimiz köfteli sandviç gibi), yanlış anlamadıysam bir sergiden sonra ona kur yaptığımı ve elini öptüğümü hatırlatıyor (Olabilir). Sonra biri, birkaç kez telefonu açıp kapatıyor. Yeniden B.P. Bu alet onun bir kez daha karşısına çıkarsa... Sonra konuşmasının

kesileceğini anlayıp: “Sana söyleyeceğim önemli bir şey var. Ama önce şu lanet olası aleti çöpe atmanı rica ediyorum. Seninle konuşmak istiyorum, hem de ciddi olarak. Allah kahretsin, bir makineyle konuşamam. Bu korkunç aleti almaya seni kim kandırdı bilmek isterdim. Ve de ne işe yarıyor? Sen ticaret adamı değilsin ki! Öyle önemli ne işin olabilir? Fıstıklara gelince onlar da biraz sabrediversinler. Sen oturup yazı yazacağına... Gerçekten de sen...” Tamam anladım, ama otuz saniye bitti ve bana söyleyeceğin önemli şeyin ne olduğunu hâlâ bilmiyorum. Luba Jurgenson özür diliyor. Makalesinin son satırını kesmişler, metnin anlamı da bir hayli etkilenmiş. Sonra bozuk bir ses “Ben Yurrri Goletz. Karım öldü. Cenaze töreni salı günü saat dörtte, Montparnasse Mezarlığında.” Sonra Bayan Ursula Randelis; Piran’dan O.V.; Selanik’ten dostum Christos Arvantidis, Belçika’dan Nadja diye biri; benim Sırpça-Hırvatça derslerimi izlemek istiyormuş; kayıt koşullarını soruyor. Yine B.P., bu kez doğrudan konuya giriyor: “Yalnızca sana otuz yıldır tanıştığımızı ve *ciddi olarak* hiç konuşmadığımızı söyleyecektim. Hoşça kal.” Kesiyor.

Yuri Goletz’in mesajını alalı en az on gün olmuştu; ona hemen bir başsağlığı telgrafı yolladım. Daha sonra birkaç kez, farklı saatlerde, onu telefonda bulmaya çalıştıysam da kimse açmıyordu. Yolculuğa çıktığı sonucuna vardım. Uzun yıllardır arkadaşı olan Bayan Ursula Randelis’ten daha sonra öğrendiğime göre Noémie’nin dairesine yerleşmişti. (Yirmi yıldır ayrı oturuyorlardı, kadın Lüksemburg yakınlarında, Yuri on dördüncü kısımda.) O numarayı da birkaç kez aradım, hep aynı bozuk ses karşıma çıkıyordu: “Burası 325-26-80 Yurrri Goletz ve Noémie Goletz-Dastrre’nin evi. Lütfen telefon numaranızı bırakın.”

Bir sabah beni aradı:

— Ben Yurrri Goletz.

— Zavallı Noémie. Telgrafımı aldın mı?

— Evet, teşekkür ederim.

— Seyahatte olduğunu sandım, dedim. Öyle ani oldu ki.

— Boşver, seni önemli bir şey için arıyorum.

— Seni dinliyorum.

— Sen hassas bir insansın David, beni anlayacaksın (Sessizlik).

— Buradayım, seni dinliyorum.

— Sen Fransızlar gibi değilsin (Birden Rusçaya geçti). *Ty Poet**. Seni övmek için söylemiyorum. Zaten bunu kitabının önsözüne de yazdım. Yalnız sen bana yardım edebilirsin. Para artık sorun değil. Gerekli meblağ ne olursa olsun. Noémie'nin yüklü miktarda parası vardı. Bilmem biliyor musun, etnografya filmleri ile ilgileniyordu. Bu da dolgun bir gelir sağlıyordu. Sonra şu Afrika heykelleri... Beni dinliyor musun?

— Tabii ki seni dinliyorum.

— Beni mirasından tümüyle çıkarmıştı, ama son anda vasiyetinde değişiklik yaptı. Hastanede. Ona karşı işlediğim günahların bedelini sonunda ödediğimi düşünmüştü. Varlığının büyük bir kısmını İsrail'de, kendi adını taşıyacak bir vakfa bağışladı.

— Bu ne tür bir vakıf?

— Doğu Avrupa'daki kaybolmaya yüz tutmuş gibi görünen Yahudi geleneklerini inceleyecek bir kuruluş. Ama bana bıraktığı da oldukça yeterli.

— Yolculuğa çık.

— Burada kalmak zorundayım. Miras, resmi mal sayımı... gibi bir yığın formalite yüzünden.

— Ne olursa olsun o dairede kalma. Senin için iyi değil.

— Bana yardım etmelisin.

* Sen şairsin. (ç. n.)

Miras işlemleri bitinceye kadar ona borç vermemi ya da taşınmasına yardım etmemi isteyeceğini düşünmüştüm. Muazzam bir kütüphanesi ve her dilde kitapları vardı.

— Emrine hazırım.

— *Koupi mnié pistolet.* Onu anlamamış olmamdan kaygılanıyormuş gibi, Fransızca olarak tekrar etti: Bana bir tabanca satın al. Böyle sürdüremiyorum.

— Hemen geliyorum. Evinden mi arıyorsun?

— Evet, Noémie'nin dairesinden. Nerede olduğunu biliyorsun, dördüncü kat, solda.

Bana kapıyı çok çabuk açtı, sanki bu arada hep kapının arkasında durmuştu. Her zamankinden daha iyi görünüyordu. Gözlerinin çevresinde halkalar yoktu, özenle tıraş olmuştu, zayıf yüzü pespembeydi; saunadan yeni çıkmış gibi bir hali vardı. Üstünde tiril tiril bir kumaştan, ısmarlama dikilmiş, yeni bir takım, açık renk bir gömlek ve alacalı bulacalı bir kravat vardı. Onu ilk kez bu tarz giyinmiş görüyordum. Mobilyaların cilası ışıldıyordu, dışarısı serin olmasına karşın pencereler ardına kadar açılmıştı, masanın üstündeki porcelen tablalar pırıl pırıldı.

Afrika heykelleri koleksiyonunun yok olduğunu hemen fark ettim. Yalnızca pencerelerin arasındaki rafın üstünde iri göğüslü bir kadın heykelciği kalmıştı ve tam karşısında ince siyah çerçeve içinde iki modern resim.

“İyi bir şarabım var,” dedi Yuri Goletz ve mutfığa gitti; şeyeyi açtığını duydum. Sonra geri geldi.

— Seninle bir yudum alacağım. Yoksa içmiyorum.

— Sakinleştirici aldığına eminim. Yeni boşandığım dönemde ben de almıştım...

— Oh, –eliyle bir işaret yaptı– hiçbir işe yaramaz bu.

— Bir doktor bana sinir ilaçlarıyla birlikte viski içtiğini itiraf etmişti.

— Tüm bunların artık hiçbir anlamı yok, dedi. Bana gereken ilaç değil, bir tabanca.

— İzin verirsen, benim de bu alanda bazı deneyimlerim var. (Ana’yla boşandığımda ciddi bir kriz geçirmiştım. O zamanlar Yuri Goletz beni Zebur ilkelerine benzeyen anlaşılmaz sözlerle teselli ediyordu: “Bir erkeğin, evlenmenin dışında yapabileceği en büyük aptallık boşanmaktır. Hep-sinden beteri de bundan pişmanlık duymaktır.” Geceleri, gözlerimin üstünde bir siyah bant, Quiés tabletleri ile uyuyordum. Uyku ilaçlarının yanı sıra içki de içiyordum. Ya-tağımda uyandığımda mezarda uyanmış gibi oluyordum. Ve de artık hiçbir zaman daktiloma elimi süremeyeceğimi düşünüyordum.)

— Sen daha çok şeyler yazacaksın, dedi Yuri Goletz. Bana gelince... Bir gün bana Montparnasse’ta ara sıra Yugoslav gangsterler gördüğünü söyledin. Onlar aracılığıyla bana bir tabanca bulabilirsin. Hastanede vasiyetini değiştirdi. Düşünüyordu ki, son günlerde davranışlarımla...

O anda telefon çaldı, birisiyle Almanca konuşmaya başladı.

Ne diye şu Yugoslav “gangsterler”le karşılaşmamdan ona söz etmişim sanki. Kaldı ki bu biraz abartılıydı. Onların çoğu liseden arkadaşlardı ve ara sıra bir kadeh içki içtiklerim de silahlı değildi. En azından üstlerinde silah görmemişim. Bana türlü türlü hikâye anlatmakla yetiniyorlardı. Tam o sırada Select’ten çıkan bir tip ya da tanıdığımı iddia ettikleri başka biri (bıyıklı iriyarı biri) hakkında, hani daha dün aynı masada oturuyormuşuz. İşte o, dün Pigalle’de bir bıçak darbesiyle öldürülmüş. Bir başkası birkaç gün önce iki Korsikalıyı haklamış. Ya da onu haklamışlar, her neyse. Bir üçüncüsü sekiz yıl hapis yemiş; silah kaçakçılığı, silahlı soygun, pezevenklik...

— Dostlarımdan biri, dedi Yuri Goletz, yerine oturarak, on yıldır evinden çıkmıyor. İntihara kalkıştı; metro iki bacağına kesti, tam dizlerinin üstünden. Sekizinci katta oturuyor, ama her şeye yeniden başlamaya cesareti yok. İçki içiyor. Hap alıyor. Ve ölümü bekliyor. Benim başıma da bunun gelmesini mi istiyorsunuz?

— Sana bir tabanca bulacağım, dedim, ama bir yıl sonra. 8 Mayıs 1983'te. Benim de bu alanda bazı deneyimlerim var.

— Bir yıl sonra ha! dedi. Bir ay bile dayanamam. Hatta bir hafta bile.

— Hâlâ ihtiyacın varsa.

— Senin Fransızlar gibi olmadığını sanmıştım. Sonuçta sen de diğerleri gibisin. Sen de beni anlamıyorsun. Ben, sanki neden?..

— Çünkü sen toplama kamplarından sağ çıktın (Kolunun üstünde dövmeyle yazılmış sicil numarası taşıyordu). Bunun için. Kamplardan sağ çıkan biri...

— Kampları boşver, dedi Yuri Goletz. Tüm bunların yanında kamp bir eğlence gibi kalır. Raoul da, artık bacakları olmayan şu zavallı, o da kamplardan sağ çıktı.

İkinci şişe Sauvignon'a geçmiştik bile. Ona şarabın başımı döndürmeye başladığını ve karnımın acıktığını söyledim, kahvaltıda yalnızca bir sade kahve içmiştim. Dışarı çıkmayı ve bir şeyler atıştırmayı önerdim. Birlikte yemek yiyebilirdik. Kuşkusuz, o da hiçbir şey yememişti.

— Seni ben davet ediyorum, dedi. Civarda yeriz. En geç saat beşte burada olmalıyım. Birkaç ziyaretçi bekliyorum. Sonra, noter de her an uğrayabilir. Tek istediğim şu formalitelerin bir an önce bitmesi.

Pasaajın içinden geçip caddeye çıkıyoruz. Bulutların arasından güneş ara sıra görünüyorsa da oldukça serin bir gün.

İlkbaharın yavaş yavaş gelen zaferi hissediliyor. Kafeler şimdiden masalarını kaldırımlara çıkarmışlar, masalarda kadınlar oturmuş yüzleri güneşe dönük, gözleri kapalı, eteklerini baldırlarının ortasına kadar sıvamışlar. Şort giymiş siyahı bir çocuk tekerlekli patenle hızla yanımızdan kayıyor, bir ok gibi yolun karşısına geçiyor. Lüksemburg Parkı boyunca gözden kaybolduğunu görüyorum. Demir parmaklıkların parlak sarı topuzları üstünde güneş, Louvre'daki gösterişli, fakat yavan bir tabloyu anımsatan kanlı izler bırakıyor.

Lokanta kısa bir süre önce yenilenmiş. Yenileme kokusu hâlâ duruyor. Bölmelerde kırmızı abajurlu ve parlak sarı saçaklı fenerler asılı. Plastik kaplı masaların üstünde kâğıt örtüler var. Vazolarda yapma çiçekler ve bir kenarda metal bir taşıyıcı içinde Fransız mutfağının kutsal üçlüsü, tuz, biber ve hardal bulunuyor.

Bölmelerin birinde lokantanın sahipleri yemek yiyorlar, tırnakları boyalı şişman sarışın bir kadın ve kırmızı yanaklı küçük bıyıklı iri bir adam. Az pişmiş, kanlı bifteklerini büyük bir bıçakla kesiyorlar. Önlerinde masanın üstünde etiketsiz bir şişe kırmızı şarap var. Şişe kâğıt örtünün üstünde yarım daire şeklinde kırmızı izler bırakıyor.

Elimizi sıkıyorlar.

— *Ça va?*

— *Ça va,** dedi Yuri Goletz.

— Hanımefendi nasıl? diye sordu lokantanın sahibesi.

— O öldü, diye yanıtladı Yuri Goletz.

Lokantanın sahibi bir yudum şarap içiyor.

— Ama bir hafta bile olmadı, hanımefendi buradaydı, dedi.

— *Mon Dieu, Mon Dieu.*** Bir araba kazası mı?

* Metinde Fransızca: İyi misin? İyiyim. (ç. n.)

** Metinde Fransızca: Tanrım, Tanrım. (ç. n.)

— Lösemi, dedi Yuri Goletz, bir şeyler yemek istiyorduk.

— Şuraya oturun, dedi patron ve bıçağıyla bir masayı işaret etti. Ya da buraya. Gaston! Beylere yemek listesini getir. Hayat bu. Sanki hanımefendi daha dün buradaymış gibi bir his var içimde. Şurada tam sizin oturduğunuz yerde. Korkarım günün yemeğinden hiç kalmadı. Saat üç oldu. Size rozbif öneriyorum. Gaston!

— Bana tavuk, dedi Yuri Goletz, yanında patates kızartması. Ve bir yeşil salata. Öleli bir aydan fazla oldu.

— Arkadaşınız ne alacak?

— Bir omlet, dedim, ve bir sürahi kırmızı şarap.

— Hanımefendi ne kadar da dikkat ederdi, dedi patronun karısı, yalnızca doğal besinler yedi. Yumurta, balık. Bir de meyve. Ve çok da havuç. Gaston, beyefendiye bir çatal getir.

— Son yıllarda, dedi Yuri Goletz bana doğru eğilerek, yalnızca ot yiyordu, inekler gibi.

Noémie'nin dairesine geri döndük. Yuri Goletz yolda üç karton Rothmans aldı, en az on gün için yeterli stok. Benim sigaralarımın da parasını o ödedi.

— Ben de yıllarca Gauloise ve Gitane içtim, dedi. Fransız uyruğunu elde edene dek. O berbat sigaraları, ağızımda onlarla aynı tat olsun diye içiyordum.

Eve vardığımızda hemen başladı:

— Anlaşılan, zavallı Raoul gibi kendimi metronun altına atmamı istiyorsun? Rica ediyorum sözümü kesme. İstedığınız bu mu? Görüyorsun damarlarımı kesmem olanaksız. Kan görünce dehşete düşüyorum, senin romanının kahramanı gibi. Özellikle de şimdi. Bir ay boyunca her gün onu görmeye hastaneye gittim. Gün ağarana dek başucunda duruyordum. Ne sigara, ne alkol. Sana anlatmam gereksiz. Kan, öğürmeler, dışkı, irin. Evleneli otuz üç yıl olmuştu. Polonya'da tanıştık,

kamptan çıktıktan sonra. O Rus kampından, ben de Alman. Son yirmi yıldır aynı çatı altında yaşamıyorduk. Bu zaman süresince birçok kadınla yattım; sanıyorum onun da sevgilileri oldu. Kaç tane? Bilmiyorum. Ama tüm bunlara karşın aramızda bizi bağlayan bir şeyler vardı. Köklü bir şey; bir erkeği ve bir kadını sonsuza dek birleştiren bir şey.

Telefon çaldı ve yine biriyle Almanca konuşmaya başladı. Belki de İbraniceydi. Sonra tekrar karşıma oturdu:

— Hastalanmasından bir ay önce Saint-Michel Bulvarında dolaşıyorduk. Işıl ışıl bir gündü, tıpkı bugün gibi. Bir an için durdu ve kolumu tuttu. Yüz yıl yaşamak isterdim, dedi. Seninle birlikte. Ve öpüştük. Dudak dudağa.

Yuri bir yudum daha şarap içti.

— Yaşlı bir Yahudi çift için fevkalade bir bilanço. Otuz üç yıllık ortak bir yaşamdan sonra.

— En kısa zamanda yolculuğa çıkmalısın, dedim. Vasiyet ne durumda?

— Bana hiçbir şey bırakmamış olması da mümkün. Pek aldırmiyorum. İstedğim tek şey şu formalitelerin bitmesi. Ama tüm bunların artık bir önemi yok. Yolun sonuna geldim. Birkaç kişiye yardım ettim, birkaç karalama yazdım, parmak ucumla suyun yüzeyine yazmışım gibi. Artık ne gücüm var ne de merakım.

— Neler hissettiğini çok iyi anlıyorum. Ben de bir süre önce uçurumun üstüne eğilmiştim. Bu gibi durumlarda başkaları tavsiyelerde bulunamaz. Tanrı'ya gelince, izinle, o da bu işten pek anlamaz. O dönemler, bana yaşam gücü verecek kitaplar aramaya başladım. Ve içler acısı bir sonuca vardım: Yıllardır tıkindığım tüm bu kitapların böyle önemli bir karar anında bana hiçbir yardımı dokunmuyormuş. Sana kutsal kitapları ya da eski Yunan filozoflarını vereyim; ben onlar için hazır değildim, bunun için gerekli ilk temel şart bende yoktu:

Tanrı'ya inanmak. Senin aksine. Ama olabildiğince farklı yazarlar ve eserler okudum: İlim-irfan kitapları ve onlara ilişkin yorumlar, Bruno Bettelheim'in *Yaşamaya Devam*'ını, Lindemann'ın *Kendini Eğitme*'sini, Aulnier adlı birinin *Zevkin Geleceği*'ni, Goethe'nin *Benzerler Arasında Seçim*'ini, Braunschweig'in *Gündüz, Gece*'sini, Rozenfeld'in *Ruhsal Boşalım Halleri*'ni, Philip Roth'un romanlarını, hatta Bergman'ın *Kuklaların Yaşamı*'nı bile okudum, çünkü iplerini kaderin oynattığı bir kuklaymışım izlenimine kapılmışım. Bu okuduklarımdan çıkardığım tek sonuç şu olmuştu: En can alıcı sorulara kitaplar hiçbir yanıt getiremez. Bizi ister genlerimiz, ister şeytan, ister Tanrı yönlendirsin, en hayati kararlarda etkin olan şey irademiz değil, bizi esas sürükleyen şey, güçlü duygularımızdır. Nasıl ki bir adam olanca gücüyle yüzer fakat kıyıdan hiç mi hiç uzaklaşamaz, üstelik aşmaya çabaladığı akıntı da onu, doğal olarak, ters yöne atar. Şükürler olsun, güçlü duygular da, acılar da sonsuza dek sürmez, bitkiler ve hayvanlarda da böyledir.

Sözlerimin ona boş ve anlamsız geldiğini, kitaplardan alıntılar gibi görüldüğünü sezdim. Size şu soruyu soran bir adama yanıt vermek hiç de kolay değildir: Neden sanki yaşamam gerekli? Amacım oldukça dürüsttü: Kendi deneyimlerime dayanarak, ona zamanın iyileştirici etkisini kanıtlamak, geleceği gözünde canlandırmasını sağlamaktı, kendi geleceğini: Akdeniz kıyılarında bir yerde, ilkbahar güneşinde kemiklerini ısıtması, bir *cappuccino* yudumlaması ve garson kızın poposuna bir şaplak atması.

— Sonuçta yaşaman gerekli, çünkü bu, sahip olduğumuz tek yaşam.

Elini şöyle bir oynattı.

— Tanrı'ya inandığımı unutma, dedi. O beni bağışlayacak.

Kapının zili bu yorucu konuşmayı yarıda kesti. Yuri Goletz konuklarını bana adlarıyla tanıttı ve ekledi: “Onların koruyucusuyum.”

Benim hakkımda da onlara, iki eski dost olduğumuzu ve benim yazar olduğumu söyledi.

Karmaşık duygularımı saklamak için “Son kitabımın önsözünü o yazdı” dedim.

Gelenler gür saçlı, elmacık kemikleri çıkık, gözleri Moğol-
larinki gibi biraz çekik iki güzel kadındı...

— Ah, Yuri, bize bunu neden söylemedin? diye Nataşa bağırdı.

— Görüyorsun, diye Dola devam etti, —ona bu ad Dolores İbarruri onuruna verilmişti— başkaları için bile olsa, yaşamalısın. Söz ettiğin bu korkunç şeyler de ne? Ne tabancası; *Bog s toboi*.^{*} Sonra bana dönerek: Yuri önsözünü yazdığına göre, kitabınız iyi bir şey olmalı.

Onlara kitaplarımdan birer tane göndereceğime söz verdim; Yuri Goletz’in önsözünü yazdığı kitabımı ve tabii ki kamplarla ilgili olanı (Bunlar politik tasfiye sırasında ortadan kaybolmuş iki Sovyet generalinin kızlarıydı).

— Sağlığınıza, dedi Nataşa, bu arada hepimize birer içki hazırlamıştı.

— Sağlığınıza, dedi Yuri Goletz dalgın bir tavırla.

— Hayatta öyle güzellikler var ki, dedi Dola. Örneğin, dostluk; görüyorsun, hepimizin sana ihtiyacı var. Sen olmasaydın Paris’e ilk geldiğimizde ikimiz nereye sığınardık? Yura’nın bizim için neler yaptığını bilemezsiniz. Doğudan gelmiş göçmenler için onun evi gerçek bir elçilik gibidir. Ruslar, Polonyalılar, Ukraynalılar, Estonyalılar. Hepsi. Yura’yı ne zamandır tanıyorsunuz?

— En azından on yıldır, dedim.

* Yüce Tanrım (Rusça). (ç. n.)

— Uzun zaman önce bir toplantıda tanıştık, dedi Yuri Goletz. Fransa’da ilk kitabı çıktığında.

(Not: Bu toplantıyı Güney Amerikalı yazarların koruyucusu Bayan Ursula Randelis düzenlemişti. Himayesine aldıklarının dışında, başka ülkelerden gelmiş yazarlar da kimi zaman küçük kapıdan içeri giriyordu. Bu kokteyl de bir Polonyalının, bir İspanyol’un ve benim kitabım onuruna düzenlenmişti. Üç kitap da, daha çok Latin Amerika yazarlarına dönük bir yayınevi tarafından basılmıştı. Kimseyi tanımıyordum ve bir şeyler yemeye çekiniyordum, çünkü pavurya ve benzeri kabuklu deniz ürünlerinin nasıl ayıklanacağını bilmiyordum. Böylece tüm akşamı bir kanepenin üstünde oturmuş, içerek geçirdim. Sabahın üçüne doğru genç bir kadın arabasıyla beni eve bırakmayı önerdi ve ben onun banyosunda taşın üstüne boylu boyunca yarı ölü bir halde yatıp kustum. Neyse ki genelde unutulmaya mahkûm olanlar unutulur. Yılların geçmesiyle, bu tatsız kokteyl de anılarımdan çıkmıştı. Ve de Yuri Goletz bir-iki ay önce hatırlatmamış olsaydı, sonsuz bir gecenin içinde batıp gidecekti. Bana Marie La Coste’un son kitabım hakkında bir eleştiri yazıp yazmadığını sormuştu. Onun kim olduğunu bilmediğimi söyledim. “Hanımlara kibar davranmak takdir edilen bir özelliktir, ama sevgili dostum sen onunla yattın. Bu kimse için bir sır değil. Ursula Randelis’in evinde, kocasının burnunun dibinde onun ellerini öpüyordun. Sabaha karşı da birlikte kayboldunuz.” “Onu Bayan Ursula Randelis’in hizmetçisi sanmıştım” dedim. “Zaten, öyle bir banyosu olmasına da pek şaşırmıştım. Pembe fayanslar ve bir bide.”)

Açıkçası, konuyu değiştirmek için şöyle dedim:

— Onu buradan taşınmaya ikna etmeniz gerektiğini düşünüyorum.

— Görüyorsun Yura, herkes bu dairede yaşamamanın daha iyi olacağını söylüyor, dedi Nataşa. Biz sana bunu yüz kez söyledik.

— Yalnızca formaliteler bitene kadar... dedi Yuri Goletz.

— Beklerken, haydi işbaşına, dedi Dolores-Dola ve iki genç kadın aynı anda yerlerinden kalktılar. Heykeller kaldırıldı, iyi. Tablaları bırak, Yura, onları boşaltacağım. Bunu ne yapıyoruz?

Noémie'nin kitaplığının bulunduğu yan odadaydık. Kitaplar duvarları boydan boya ve tavana kadar kaplamıştı.

— Bunlar değerli kitaplar, dedi Yuri Goletz, ve bir rafın üstünden *Jüdische Enzyklopädie*'nin* bir cildini eline aldı.

Kadınlar da raflara göz attılar, sonra her biri eline rastgele bir kitap aldı.

— Bunlar yeni kitaplar, dedi Dola. Neyle ilgileniyorsan onu yarın arabayla senin dairene götürürüz. Kalanı da bir kitapçıya.

Yuri Goletz, elinde ne yapacağını bilemediği *Jüdische Enzyklopädie*'nin bir cildi, odanın ortasında çakılıp kalmıştı.

— Kimilerinde ithaflar var, dedi.

— Victor Guiougo'nun imzası değil ya, dedi Nataşa. İki büklüm yere eğilmiş, bir kumaşı inceler gibi, Noémie'nin odasındaki eskimiş halıya parmaklarını dokunduruyordu. Bir İran halısı, dedi, üstünde Baudelaire'in şiirlerindeki gibi özenle dizilmiş parfüm şişeleri bulunan tuvalet masasının önündeki halıyı göstererek. Yarın arabayla tüm bunları almaya geliriz, Vladimir Edmundoviç, Bay Baumann ve biz ikimiz. Görüyorsun Yura, her şey yoluna girecek.

— Yabunun içinde ne var? diye sordu Dola, girişteki gömme dolabı işaret ederek.

* Yahudi Ansiklopedisi. (ç. n.)

— Giysileri, dedi Yuri Goletz, dolabın kapaklarını açmadan önce ansiklopediyi bir radyatörün üstüne bırakmıştı. Son zamanlarda kendine kürkler satın alıyordu. Sürekli üşüdüğünden yakınırdı. Bunları evde bile giyerdi. Dört yıl önce Sibirya’da kemiklerine işlemiş olan soğuğu ancak şimdi hissettiğini öne sürerdi. *Pustiaki**, diye ekledi, elini şöyle bir kaldırarak. Afrika’ya tümenden yerleşmeyi planlıyordu.

— Burada birkaç iyi kürk var, dedi Dola. Şu da satılmalı... Oradaki en az yirmi bin frank eder.

— Yüz yirmi, diye düzeltti Yuri Goletz. Onu yalnızca bir kez giydi. Geçen sene *Yom Kipur*** için.

— Ne için? diye sordu Nataşa.

— Bir bayram için, dedi Yuri Goletz.

— Burada en azından otuz çift ayakkabı var.

— Rusya’da dedi Nataşa, –daha yeni iltica etmişti ve hâlâ antikomünist *propaganda* söylemini kullanıyordu– bunların tümü döviz karşılığında bir Beriozka’da satılabilir.

— *Bog s taboi*, dedi, Dolores-Dola, ne Beriozka’sı! Bunları asıl Kızıl Haç’a vermek lazım.

— Belki bunlardan bir kısmı Kızıl Haç yoluyla Afganistan’a kadar gider, dedi Yuri Goletz saatine göz atarak.

O anda kapı çalındı.

— Doktor Wildgans, dedi, kendi kendine konuşur gibi.

Doktor Wildgans otuz yaşlarında, uzun boylu, içinde birkaç beyaz tel belirmiş gür ve dalgalı saçları olan bir adamdı. Biraz yabani, biraz Bedevi bir yanının olmasına tek neden sarı-yeşil gözleri ve omuzlarını örten büyük şal değildi. İki hafta önce Afganistan’dan gelmişti. Başka iki doktorla birlikte

* Saçmalık (Rusça). (ç. n.)

** *Yom Kipur*: Yahudi dininde bir bayram. Tişri (ekim) ayının onuncu günü günahlardan arınma günüdür, oruçla ve duayla geçirilir. (ç. n.)

sınırı geçmiş, mcahir giysileri içinde en aşılmaz dağlarda serüvene koşmuştu. Gözden uzak olduğu o günlerde sayısız tuzaklara tanık olmuş, saldırılar sırasında içindekilerin terk ettiği tankları dürbünle izlemişti; Kabil'e yüz kilometre uzaklıkta bir yerlerde en ilkel koşullar altında yaptığı ameliyatlarda kollar, bacaklar kesmişti.

— Birçok kişinin imdadına koştun, dedi Yuri Goletz, ya ben, bana yardım etmek istemiyorsun.

— Yatarken iki tane, dedi, Doktor Wildgans, masanın üstüne bir şişe koydu. Bunlar daha etkili.

İki gen kadının gitmesinden sonra ağır bir sis tabakasının yeniden odanın içinde dolaştığı izlenimi doğmuştu. Kentin boğuk uğultusu duyuluyordu; yakınlardan bir müzik geliyordu, biri inatla saksofon alıyor. Kromatik gamı tekrarlıyordu; sesler zaman zaman ambulans sirenlerinin haykırışları içinde eriyip gidiyordu.

— Onun yanında konuşabilirsin, dedi Yuri Goletz, doktora dönerek.

— Bunu benden isteme. Ben hekimim.

— Daha iyi ya, dedi Yuri Goletz, sen hekimsin, benim de etkili bir ilaca ihtiyacım var. Siyanür ya da bir tabanca.

— Haplar sana yardımcı olur.

— Kabul, dedi Yuri Goletz. O halde dördüncü kattan kendimi atmamı istiyorsunuz. Sakat kalayım. Şu zavallı Raoul gibi. Raoul'u tanıyorsun. Yoksa boğazımı mı keseyim? "Dostlarım arkadaşlarım yaramdan uzak duruyorlar, yakınlarım da bir kenara çekiliyor."*

Sonra aniden kalktı ve boőaltmak için tablayı alıp götürdü. Ona karşı bir dmen çeviririz diye banyonun kapısını kapatmadı. İşediğini, sonra sifonu çektiğini duydum.

* Davut'un ilahilerinden bir cümle. (. n.)

— Damarlarımı kesmem ya da kendimi asmam olanaksız, dedi elinde yeniden pırıl pırıl olmuş tablayla, gelirken. Yüzüm şişmiş ve morarmış, dilim sarkmış olarak kendimi düşünemiyorum. Hayatımda bu tür sahneleri yeterince gördüm. Ve size söyleyebilirim ki asılmış biri hiç mi hiç güzel olmuyor. Ayrıca, bir kez daha, son bir kez kamışımın kalkması bana hiç de heyecan vermiyor. Asılmış birinin kamışının kalktığı doğruysa. Bunu alkolle birlikte alabilir miyim?

Elinde ilaç şişesini tutuyordu.

— Bunu sana önermem, dedi Doktor Wildgans.

Ertesi gün ona bir daha telefon ettim.

“Burası 325-26-80, Bayan Goletz Noémie Dastre’nin evi. Mesajınızı ve telefon numaranızı bırakmanızı rica ediyorum. Hoşça kalın ve teşekkürler.”

Bu Noémie’nin sesiydi, ya cennetten ya da cehennemden geliyordu, hiç önemi yok.

Cuma günü derslerimi vermeye Lille’e* gittim. Yaklaşık on öğrencim vardı; onlara, “büyük dil ailesi Slav dillerinden biri olan, Rusça ve Polonezcenin yanı sıra ...” öğretiyordum. Bayan M. Yourcenar’ın Fransız Akademisi’ne seçilmesinin kopardığı gürültüyü fırsat bilip *Doğu Masalları* yapıtında çok sevdiğini kanıtladığı Sırp halk şiirini onlara tanıtmaya yelten-dim. Bayan Yourcenar’ı okumamışlardı. Şansımı bir de aşk şiirleriyle denedim. Sonelerle. Sonenin ne olduğunu bilmiyorlardı. Racine’in dizelerindeki on ikilik hece veznini dene-dim (Bir burjuva icadı daha). On ikilik hece vezninden hiç haberleri yoktu. Çaresiz, damaksıl ve yumuşak seslere geçtim. Sanki bu onların biraz ilgisini çekti. Hepsi not alıyordu. Ben de böylece trende damaksıl ve yumuşak sesleri öğrenmeye mecbur oldum.

* Danilo Kiş bir süre Lille’de Yugoslav dili ve edebiyatı dersleri vermiştir. (ç. n.)

Cumartesi günü Bayan Ursula Randelis'i aradım.

— Telesekreterde Noémie'nin sesi var, dedim. Öbür dünya ile konuşuyormuşum gibi geldi.

— O telesekreter bende de çok yarattı, dedi.

— Benden bir tabanca bulmamı istedi.

— Kaygılanma, benden de istedi. Yalnız sen değilsin. Öteden beri kötü sonlara karşı duyarlı olmuştur. Onu iyi tanırım. En az otuz yıldan beri. Tanrım, zaman ne çabuk geçiyor. Noémie'nin ölümü onu çok sarstı, anlıyorum. Öyle anı oldu ki. Doktorlar bile çok emin değildiler. Az da olsa sürekli bir ateşi vardı. Ve görüyorsun. Bir aydan az bir süre. Haberin var mı bilmiyorum, ama yirmi yıldır birlikte yaşamıyorlardı. Rahat uyusun. Çekilmez bir karakteri vardı. Kısacası, onu anlamıyordu. Tüm yaşamı boyunca hep aynı kadınla yatacak değildi herhalde. Haham değildi ya! Bana da katlanamazdı. Şu da artık bir sır değil: Onun sevgilisi oldum. Manastırdan yeni çıktığım günlerde. Yirmi yıl önce. Yirmi beş yıl. O zamandan beri yalnızca arkadaşız. Dünyanın en iyi arkadaşları. Noémie'nin sesini telesekretere koymak nereden aklına esti bilmiyorum. Özür dilerim, kapı çalınıyor.

Kısa bir aradan sonra:

— Oğlum. İspanyolca'ya kaydoldu. Kan çekimi. Onun işlerine karışmak istemiyorum. Ama yalnızca şunu söylüyorum: Önemli olan esrar içmesin. Yuri Goletz bir çocuk gibidir. Telefon faturasını bile ödemeyi beceremez. Allah bilir kaç kez kestiler. Sonra Ursula koşar işleri halletmeye. Elektrik olsun, kira olsun. Her şey. Sanıyor musun ki Noémie küçük parmağını oynatırdı. Asla! Ona bir anne lazım. Ya da bir abla. Ona sorarım: "Yuri nasıl?" "İyi" der, "çok iyi." "Haydi, belli ki iyi gitmeyen bir şey var." "İnsanoğlunun yaşama uyumsuzluğu" der. Hepsi bu. Ve şimdi bir de vasiyet bindi sırtına. Kafasını kurcalıyor. Nereye vardıklarını bilmiyorum. Görünüşe göre

vasiyet henüz resmen açılmadı. Bu yüzden daireden kıpırdamıyor. Anahtarı Japon kıza bırakmasını söyledim. Tam yanlarında bir Japon kız var. Bir öğrenci. Onunla da yattı mı merak ediyorum. Doğal olarak Noémie ona da katlanamıyordu. Ne olursa olsun bu daireden bir an önce çıkması lazım. Ve de acıklı oyunlara bir son vermesi. Ne tabancası... Aramızda kalsın, belki de ona hiçbir şey bırakmadı. Tek bir metelik bile. Bunu ona pekâlâ yapabilecek biriydi. Demek ki sana söz etti. Kabul, bu onun parası, o kazanmıştı. İstedğini yapar. Yahudi gelenekleri ya da Afrika heykelleri, beni ilgilendirmez. Önemli olan, her şeyin halledilmesi. Ne olursa olsun şimdi onu rahat bırakmak lazım. Bunu ona söylemekle iyi yaptın. Bir yıl sonra her şey yoluna girer. Ben de bu tür krizler geçirmedim mi sanki. Bana normal bir insan göster ki ciddi bir kriz geçirmemiş olsun. Angel Asturias beni terk ettiğinde, kriz geçirmedim mi sanıyorsun? Geçirdim, hem de nasıl! İçki içiyordum, bir yığın hap yutuyordum ve daha neler. Özür dilerim. Yine kapı çalınıyor. Benim evimde insan çıldırır. Ge-li-yo-rum. Beni bugünlerde ara. Deli gibi işim var. Cortázar'ı çeviriyorum. Bakalım ne çıkacak. İstedğin zaman ara. Bir dakika! Geliyorum! Geç de olsa arayabilirsin. Saat bire kadar. Ya da ikiye. Daha sonra bile. Geldim, *lanet olası*.

Pazar günü Bayan d'Orsetti'ye davetliydim. Bir antikacıyla olan evliliğinin boşanmayla bitmesinden sonra, yalnız başına, Monceau Parkı'na yakın bir dairede yaşıyordu. Samimi yemek davetleri verirdi. Çeşitli koleksiyonları vardı, Baudelaire'e göre sanatın kapsamına giren moda ve astrolojiyle de ilgilieniyordu. Ortaçağ romanlarını, uyku ilaçlarını ve beyaz şarabı büyük miktarlarda tüketirdi. Bir zamanlar Raymond Queneau ve Georges Perec'le arkadaşlık etmişti. Chirico, René Char ve Dado'yu tanırdı. Evinde tekila, viski, votka ya da

kendi bağlarından gelen beyaz şarap içilirdi. Kendinden söz ederken üçüncü şahıs kullanırdı. “D’Orsetti yürüyüşünü bu sabah saat altıda Monceau Parkı’nda yaptı. D’Orsetti’nin otuz sekiz derece ateşi var. D’Orsetti yarın Londra’ya gidiyor. D’Orsetti Armani’yi yemeğe davet edecek.”

Sofrada onur yerini bana ayırmış olduğunu görmek beni şaşırttı, çünkü edebiyat eleştirmeni ve çevirmen olan Prens S.’nin dul eşi, ayrıca ünlü modacı Armani de vardı. Bunun bir anlamda kuralcılığı küçümseme olduğunu düşünerek –d’Orsetti kurallardan nefret ederdi– ben de fazla biçimci görünmek için bana gösterilen yere oturdum.

Konuşma, tanımadığım insanlar ya da moda, feminizm, eşcinsellik, kavramsal sanat, çizgi filmler gibi ilgilenmediğim konular çevresinde dönüp duruyordu. Fakat yemeğin ana konusu görmediğim bir opera, özellikle de ilk kez sahneye çıkan genç bir kızın rolü oldu. Bayan d’Orsetti kızın tarzını basit, sesini bayağı ve konuşmalarını da aptalca buluyordu. Armani ise çoğunluğu kendi tarafına almayı başararak, aksini, yeni bir yıldızın doğduğunu, yakında Avrupa operasının semalarında parlamaya başlayacak yeni bir Maria Callas olduğunu ileri sürüyordu.

Bayan d’Orsetti’nin lezbiyen ve alkolik olduğunu iddia eden ve hakkında en kötü düşünenler bile mutfak becerilerini ve yemek sanatındaki yaratım gücünü kabulleniyorlardı. O akşam giriş olarak havyar, tereyağında ton balığı ve kremalı havuç, ana yemek olarak “kumda sazan balığı”, raventli ve cevizli kuzu; sonra peynir, arkasından Frenk üzümü soslu fıstıklı ve ananaslı dondurma hazırlamıştı. Üstündeki sarı etikette “*in vino veritas*” ibaresi taşıyan beyaz 1967 d’Orsetti şarabı ve ev sahibesinin zevkine boyun eğmek istemeyenler için de Bordeaux şarabı ikram ediliyordu.

* (Lat.) Hakikat şaraptadır. (ed. n.)

Yemekten sonra, Bayan d'Orsetti yere oturdu. Kızıl bir şala sarınmış, pikaptan yayılan müziğin (Rameau, Brahms, Vivaldi) ahengine uyarak belli belirsiz sallanıyordu. Bir an için bardağını halının üstüne bıraktı ve bana kendisini izlememi işaret etti. Onun yatak odasına girdiğimizde beni mor tavanlıklı yatağın kenarına oturttu, elime bir bardak tutuşturdu ve ağzına kadar doldurdu. Votkayı koyarken bana: "Arkadaşın Yuri Goletz intihar etti. Yemeğini rahat yemeni istedim. Şimdi seni yalnız bırakıyorum. Biriyle konuşmak istersen, d'Orsetti yardıma hazırdır" dedi.

Cenazenin salı günü saat dörtte yapılması öngörölmüştü, ama tören yaklaşık bir saat geç başladı. Görünüşe göre buranın insanları gecikmeye alışık, çünkü tam söylenen saatte geldiğimde mezarlıkta henüz hiç kimse yoktu. Yuri Goletz'in dostlarının mezarın yanında ya da kilisede toplanmış olduklarını düşündüm. O sırada tanıdıklarımdan biri Luba Jurgenson çıkageldi ve birlikte mezarlığın girişinde bekledik. Saat beşe doğru insanlar gelmeye başladı. Acaba bunlar Yuri Goletz'in cenazesine mi geliyor diye kendi kendimize soruyorduk, ayazın altında titrediğimizi görenler de sanırım kendilerine aynı şeyi soruyorlardı. Yuri Goletz'in himaye ettiğı, bir yazar ve bir göçmen olan Luba Jurgenson sonunda ortak dostlar gördü, yas giysileri içindeki bir kadına doğru ilerledi ve ona sarıldı. "Yuri Goletz'in ablası" dedi bana doğru dönerek, "Amerika'dan geldi." Dolores-Dola ve Nataşa kovboy şapkalı, zırlı pantolonlu genç bir adamla birlikte belirdiler. Luba Jurgenson'un dediğine göre bu adam hem Rus göçmeni hem de ressammış. Sonunda otuz kişi kadar olduk: Emile Cioran, Adolf Rudnicky, Ana Novak, –eskiden toplama kamplarında bulunmuş bir kadın yazar– Gallimard Yayınevi'nden temsilciler,

İsrail Sefareti'nden kültür ataşesi, Yahudi Birliğinden bir komite üyesi, Yuri Goletz'in dostları ve hayranları.

Bayan Ursula Randelis sözünü tuttu ve tahminimin aksine cenaze törenine gelmedi. O sabah bana şöyle demişti:

“Ölüleri sevmem, canlıları severim. Gittiğim en son cenaze anneminkiydi, yirmi yıl önce. Sonra bu kuralı Yuri'nin hatırına bozdum, bir ay bile olmadı Noémie'nin cenazesine gittim. Kalan günlerim için bu kadarı yeterli. Ah, bundan sonra bana kim 'sakat ihtiyar kısrak' diyecek? Kim, 'ihtiyar kısrak koş yine telefonumu kestiler' diyecek? Kim 'Haydi gel, boğazımızı serinletelim' diyecek? Bundan sonra mezarlığa gidecek olursam... Cenazeden sonra bana gelin hepiniz. Yahudi âdetlerini bilmiyorum, hiç de aldırımıyorum, yiyecek bir şeyler hazırlarım. Ve ruhunun selameti için bir bardak votka içeriz. Ben artık hiçbir cenazeye gitmeyeceğim. Ancak, bir gün, kendiminkine.”

Haham elli yaşlarında, ince, özenle tıraş olmuş, siyah kafa giymiş bir adamdı; kutsal kitaptaki sakallı peygamberlere benzer bir yanı yoktu. Daha çok, Paris'te Adalet Sarayının yakınlarındaki kafelerde gördüğümüz resmi cüppeli hukukçuları andırıyordu. Kollarını açmış, avuçlarını göğze doğru çevirmiş parmaklarını oynatarak bize yaklaşmamızı işaret ediyordu.

“Daha yakına gelin, sağlığında onun çevresinde nasıl toplandıysanız, öyle toplanın. Daha yakına, daha yakına, beyler, hanımlar.”

Tabut, mezarlıktaki patikaların birinde, bir çınar ağacının altında, yükseğe, bir kaidenin üstüne yerleştirilmişti. Kapağın en geniş kısmında kare şeklinde bir pencere vardı, tıpkı, yolcunun bedenini sonsuzluğun sağlam toprağına götürecek olan Nuh'un gemisinin özel bir türüymüş gibi. Üstüne parlak

sarı metalden harfler dizilmişti: Yuri Goletz, 1923-1982; sanki *Yahudi Ansiklopedisi* için özel olarak hazırlanmış yoğun bir özetti.

Haham konuşmaya başladığında Doktor Wildgans'ı fark ettim, heybetli görüntüsü bir mezar anıtının arkasında belirdi. Bu yüzden patikadan değil de doğrudan mezarların arasından geldiğini düşündüm.

Bayan d'Orsetti Yuri Goletz'in yaşamına son verdiğini söylediğinden beri, kuşkularım Doktor Wildgans üstünde yoğunlaşmıştı. Hem geç hem de böyle saklanırcasına gelmiş olması kuşkularıma daha da kesinlik kazandırıyordu. Düşüncelerini anlamaya çalışıyordum: Pişmanlık duyuyor muydu? Yoksa gurur mu duyuyordu, insanlığa karşı görevini yerine getirmiş biri gibi. Sonuçta, bir dost ve bir hekim olarak yaptığı işin doğru olup olmadığına en iyi karar verecek kişi kendisiydi; ölmek ve kurtulmak isteyen bir adama bir şişe siyanür ya da bir tabanca bulmanın manevi açıdan doğru olduğu savunulabilir. Doktor Wildgans'dan kuşkulananmanın bir başka nedeni de o gece onunla yalnız bıraktığımda, Yuri Goletz'le görülen son kişi olmasıydı; Yuri Goletz, belki de onu ikna edecek gerekçeleri bulmayı başaramamıştı, kim bilir? Yolun gürültüsü ve büyük kentlerde yaşayan insanların ilgisizliği yüzünden olacak, kimse silah sesini duymamıştı. Komşusu Japon kız evde değildi. Dolayısıyla saat kaçta yaşamına son verdiği tam olarak bilinmiyordu. Polis tespit yapmak için gelmişti, ama meraklılara ayrıntılar hakkında bilgi vermeye pek de gönüllü değildi.

Ona yardım etmem gerekir miydi? diye düşündüm. Gerçekten de Yugoslav arkadaşlarım sayesinde tehlikesizce bir tabanca alabilirdim. Vicdanım rahat değildi. Onun taşın üstünde bir kan gölünün ortasında, kafatası parçalanmış bir durumda yatışını, ya da gömme dolapta Noémie'nin kürkleri arasında, morarmış, dili sarkmış, gözleri yuvalarından fırlamış,

asılı halini düşünüyordum. Kendimi ölüm tehlikesiyle karşı karşıya olan bir adama yardım elini uzatmamış ya da arkadaşını ortada bırakmış bir alçak gibi görüyordum.

Bu vicdan azabına farklı türde bir suçluluk duygusu da karışıyordu. Onu yaşarken son görenlerden biri olduğumu herkes bildiğine göre benden kuşkuluyorlar izlenimine kapılmıştım. Bayan Ursula Randelis telefonda tehdit edermiş gibi iki kez şu cümleleri söylemişti: “Ah, ona tabancayı bulan herifi bir ele geçirsem!” Bana öyle gelmişti ki bunları benim için söylüyordu.

Doktor Wildgans beni bu kâbustan kurtardı. Kaygılarımı sezmiş gibi yanıma geldi ve uzun uzun elimi sıktı. Bana Yuri Goletz’in sonunu anlattı.

Büyük hayvanları avlamak için yapılmış bir tüfek ve mermi almıştı. Namluyu tam kalbinin bulunduğu yere dayamıştı. Yanlış anlamaları önlemek ve hepimizin birer beceriksiz olduğumuzu ve de kendisinin, sandığımız gibi, basit sorunların üstesinden gelmekten aciz biri olmadığını kanıtlamak için masanın üstüne silahı aldığı dükkânın faturasını bırakmıştı. Faturanın arkasına da sinirli bir el yazısıyla Kafkavari vasiyetini düşmüştü: “Belgelerimi yakın.”

Hahamın okuduğu metinde, yirmi yıl önce Yuri Goletz’in romanının arkasına basılmış kısa özeti tanır gibi oldum: “Ukrayna’da iç savaşı izleyen yıllarda doğan, Auschwitz Kampının eski sürgünlerinden olup 1946’dan beri Paris’te yaşıyordu. Polonya’da, Almanya’da ve Sorbonne’da Arap filolojisi araştırmaları yaptıktan sonra yabancı gazetelerin temsilcisi olarak çalışmıştır. Tek bir romanı vardır, tabiriyle söylemek gerekirse ‘tek bir kitabın yazarı’ olmuştur. Onu da doğrudan Fransızca yazmıştır. Haham sonra şiir kitaplarını, çeşitli dergilerde yayınlanmış makale ve denemelerini saymış ve Nobel Ödülü’nün Elias Canetti’ye verilmesinde Yuri

Goletz'in oynadığı rolü vurgulamıştı. İnsanlığa yardım etti, dualarını Kudüs'e çevirdi; kendi tarzında, Tanrı'ya inanırdı."

Haham Davut'un mezmurlarını sırasıyla İbranice ve Fransızca okumaya başlayınca beş-altı adam ceplerinden çıkardıkları takkelerini başlarına koydular; Doktor Wildgans da başını dörde katladığı bir mendille örttü.

Haham, Tevrat'ı vaaz kürsüsüne koyuyormuş gibi tabutun üstüne koyup yumruklarıyla da tabutun kapağına dayanmış okuyordu:

— Ölümün ağları her yanıyı sardığında ve Belial'in* sel-leri beni dehşete düşürdüğünde, Şeol'un** ağları çevreme do-landığında, bana karşı ölüm tuzakları kurulduğunda, çaresiz-lik içinde Yahova'ya*** yakardım.

Sonra İbranice devam etti: Adonay,**** Adonay.

— Yahova, bana öfkenle eziyet etme, şiddetinle beni ceza-landırma. Okların içime batıyor ve elin üstüme iniyor... Felç olmuş gibiyim, iflahım kesilmiş, dişi bir aslanın kükremesi-yle haykırıyorum. Adonay, tüm isteklerim gözünün önünde, inlemelerim de senden gizli değil. Dostlarım, arkadaşlarım yaramdan uzak duruyorlar, yakınlarım da bir kenara çe-kiliyor... Sen beni terk etme, Yahova, benden uzak durma, Tanrım bana yardım elini uzatmak için acele et, Adonay, be-nim selametimsin.

Bu, Davut'un sesinin, tarihin ve zamanın karanlıkları için-den bize ulaşan uzak bir yankısıydı; bilinmezden ilham almış ve mutsuz bir şairin üç bin yıl önce yazdıklarının bir hançer ve mis kokulu bir çiçek gibi yüreğimizi etkileyebilmesiydi.

* Belial: Yahudi edebiyatında şeytana verilen ad. (ç. n.)

** Şeol: Yahudi edebiyatında ölümler âlemine verilen ad. (ç. n.)

*** Yahova: Yahudi dininde Tanrı'ya verilen özel ad. (ç. n.)

**** Adonay: Efendim (Tanrım). (ç. n.)

“Sana seslendim Yahova, dedim ki: Yeryüzünde bana düşen pay, sığınağım sensin Yahova. Sesimi dikkatle dinle, çünkü acınacak bir haldeyim. Beni zalimlerden kurtar, çünkü benden daha güçlüler. Ruhumu zindandan çıkar ki adına minnettar olayım; bana yardım ettiğin için, makbul kişiler de çevremde halka oluştursunlar.”

Çukurun yakınında, mermer mezar taşının kenarında, ölü bir fare gördüm, yüzüstü yatıyordu. Sanki o an için hareketsiz kalmış gibiydi, dümdüz ve kaskatı kesilmiş kuyruğu, bozguna uğramış bir ordunun bayrağı gibi yere düşmüştü. Onu buraya getiren neydi? Neden ölmüştü? diye kendi kendime sordum. Bunda tanrısal bir yazgının rolü var mıydı? Zebur ve Upanişad’lar hakkında geniş bilgisi olan Yuri Goletz onun buradaki varlığına kesin bir açıklama bulurdu ve buna kıskırtıcı bir anlam da vermezdi. Anımsıyorum: “Birkaç fare –ağır tanklar gibi– garajına geri dönüyordu.” O halde, diye düşündüm, bu benzetmeye uyan bir fare olmalı, romanın içinden doğruca Montparnasse Mezarlığına gelmiş olanlardan biri. Çünkü hiçbir şey kalıcı değildir, insanlığın büyük düşü dışında; orada hiçbir enerji yok olmuyor; her sözcük yazılı kalıyor, Kutsal Kitap’ın “Yaratılış” bölümü gibi.

Mezar taşının yanında duruyor ve çevreyi inceliyordum. Karıncalar, taşa yapışmışlar ve tetanosa yakalanmış gibi ince antenlerini bu şişmiş bedene doğru uzatıyorlar, fakat henüz saldırmaya cesaret edemiyorlardı. Ve bu ölü fare, romanda yaşayan fare, orada hareketsiz, henüz en küçük bir bozulma işareti göstermeksizin tıpkı paletleri bir mayınla yok edilmiş ve içindekilerin terk ettiği ağır bir tank gibi boylu boyunca yatıyordu.

“Bela belayı çağırır, şelalelerinin gürültüsü arasında, tüm dalgaların ve köpüklerin üstümden geçti... Duam sana ulaşsın, yakarışıma kulak ver. Çünkü ruhum acılara doydu ve

yaşamım Şeol'a ulaştı... Beni çukurun en dibine daldırdın, karanlıklara ve uçurumlara."

Mezarcılar patikanın yanında kazılmış çukura iplerin yardımıyla tabutu indirdiler. Noémie'nin mezarı üstündeki harfler daha şimdiden pas tutmuştu; mermer taş uzun bir kışı ardında bırakmış bir buz tabakasını andırıyordu; çelenklerin çıplak telleri üstünde yağmurdan renkleri solmuş krepon kâğıdı şeritler hâlâ duruyordu.

Çukurun yanından geçerken hepimiz birer avuç toprak attık, eskiden çölde kemiklerini hayvanlar yemesin diye ölülerin üstüne taş attıkları gibi.

Mezarcılardan biri içinde Kudüs'ten getirilmiş kutsal toprak bulunan tahta sandığı kucağında taşıyordu. Bu, çölün kumuyla karışmış, kolay ufalanan cinsten ve açık renk bir topraktı. Çelenkleri Noémie'nin mezarına dayamışlardı. Birinin üstünde şu yazı vardı: "Canlıları severim; ölüleri sevmem." Bir aşk göstergesi olan bu katı mesajı kimin göndermiş olabileceğini biliyordum.

Mezarcıların Noémie'ninkiyle aynı olan mermer taşı yerine koymalarını bekledim. Sonra çelenkleri eşit aralıklarla yerleştirmelerine yardım ettim. Bunca yıl sonra eski zaman âşıkları gibi bir çatı altında yatıyorlardı, aynı mezarda değil ama yan yana. Otuz üç yıllık ortak yaşamdan sonra.

"Yaşlı bir Yahudi çift için fevkalade bir bilanço" dedim kendi kendime.

Ek: Yuri Goletz adını ben uydurmadım; Bu, zavallı arkadaşım Piotr Rawicz'in yazdığı tek roman olan Göğün Kanı'nda anlatıcısına verdiği adlardan biridir. O öyküde yarattığı kişi gerçek dünya ile Platon'un kavramlar dünyası arasında yarı yolda bir yerde kalmıştır.

Kürkün fiyatı önceleri bana çok pahalı geldi ve keyfi olarak bir sıfır kaldırıp fiyatı düşürmeye hazırlandım. Neyse ki, öyküyü bitirdiğimde bir gazetede (19 Kasım 1982 tarihli) kürk konusunda söz sahibi büyük bir mağazanın reklamını gördüm; samur, yüzde 15 bir indirimle o günlerde 106.000 frank ediyordu (önceki fiyatı: 125.000 frank). Böylece altı ay sonra burada adı Noémie olan kişinin giysi dolabına göz atınca, en pahalı kürkünün samur olması gerektiğini ve bu kürkün öyküde yazılan fiyata gerçekten de değdiğini, dolayısıyla Y.G.'nin abartmadığını keşfettim. Kürkün fiyatı gibi faydalı bilgiler dışında tüm bir yabanıl hayvanlar âlemini keşfettim ve Noémie'nin elbise dolabını aklımdan geçirdim, orada, geldikleri yerler bana tamamen yabancı olan kürkler ısıldıyordu: vizon, boz tilki, kutup tilkisi, vaşak, Amerikan kurdu, astragan, kunduz, bizam sıçanı, köstebek, bataklık kunduzu, kır kurdu; hepsi böylece öykünün içine sonradan küçük kapıdan girmişler, yeni çağrışımlar oluşturmuşlar, yeni dünyalar açmışlardı: meslekler, borsa, para, serüven, av, silah, bıçak, tuzak, hayvan anatomisi, zooloji, uzak ülkelerden yabancıl manzaralar, geceleri hayvan sesleri, La Fontaine'den masallar; öyküde kışkırtıcı dürtülere kapılırsınız. Romanda olduğu gibi, orada gömme dolap kapılarını istesek de arsızca açamayız.

UD ve YARA İZLERİ

Bir daha asla ayak basmayacağıma yemin etmeme karşın, iki yıllık bir aradan sonra, Belgrad dönüşü bir akşam Yazarlar Kulübüne uğradım. Yazarlarla sıkça birlikte olmanın yalnızca tatsızlık getirdiğine, kıskançlıklara, yanlış anlaşılmalara ve kinlere yol açtığına inanmam için karşıma birçok fırsat çıkmıştı. Ama yine de bu tür zihinsel itiş-kakışın, bu “*edebiyat eskrimi*”nin acı ve kısır olmakla birlikte, okuma parçalarına ilişkin raporlar ya da müsveddelerin düzeltilmesi gibi yazarlık mesleğinin ayrılmaz bir parçası olduğunun bilincindeydim. Ayrıca, Çehov’un bir gün genç bir yazara verdiği öğüt de aklımdaydı; ona köyünü terk etmesini, başkentteki edebiyat dünyasına katılıp onları tanımayı öğrendikten sonra, yazarlar hakkında hüküm verirken daha az idealist olmayı öneriyordu.

Sıcak bir sonbaharın başlarıydı ve hâlâ bahçede yemek yeniyordu. İnsan seslerinin uğultusu, tabak-çanak tıkırtısı ve kadınların kahkahaları duyuluyordu. İçeri girerken oturanlara bir göz attım ve iki yıllık yokluğum süresince hiçbir şeyin değişmediğini şaşkınlıkla fark ettim; tüm bu insanlar öteden

beri oturdukları yerdeydiler ve son kez kulübe geldiğim akşam getirttikleri şişeyi içer gibiydiler. Yalnızca kadınlar biraz daha lapalaşmışlar, şakakları ağarmaya yüz tutmuş erkeklerse biraz daha göbeklenmişlerdi. Gözlerindeki halkalar daha koyu, sesleri içkinin ve sigaranın etkisiyle daha boğuktu. Sırtımı bahçeye dönmüştüm ve şimdi görüş alanımda tek bir masa vardı, girişin hemen yanında, boğum boğum bir ağacın altındaki. Orada, orta yaşlarda, tanımadığım iki adam ve sarıya boyanmış saçları, çakmak çakmak gözleriyle yuvarlak yüzlü bir kadın oturuyordu. Kadın bana gülümsemektedir.

“Beni tanımıyor musunuz?”

Hayır anlamında başımı salladım.

“Aniutka” dedi, “çok uzun bir zaman önce Bay Nikola’nın evinde karşılaştık.”

— O zaman anımsadım.

“Nimeti hor görme, muhtaç olursun” dedim alçak bir sesle. “Nasılsınız?”

“Evlendim” dedi, “İşte kocam.”

Uzun tüylü bir köpeği andırıyordu. Gözlerinin üstüne düşen saçlarını sürekli geriye itiyor, kırıtarak başını arkaya atıyor, bunu yaparken de yanaklarının gevşek derisi titriyordu. Kırışıklıkların acınası halinin yanı sıra yüzünde yalancı ve gülünç bir gençlik maskesi taşıyan ve bir türlü yaşlanmayı bilmeyen kadınlardandı. Kaç yaşında olabileceğini hiç zorlanmadan hesapladım. Onunla yattığım günlerde otuz dokuz yaşındaydı; ben de yirmi üç. Yaklaşık on beş yıl olmuştu.

“Anneniz olabilirdim” demişti. “Neredeyse.” O aralar nehir garına yakın bir yerde oturuyordum. Ona ısrarla “siz” dememi istiyordu. “*Bu durum, birbirimize ‘sen’ deme hakkını vermez*” diye açıklamış ve sonra da gözlerini yuvarlamaya ve âşıkmuş numarası yapmaya başlamıştı. Ertesi sabah ona tramvaya kadar eşlik etmiş ve bir daha görüşmeyeceğimizi

söylemiştim. Bana bir atasözü ile yanıt vermişti. “Nimeti hor görme, muhtaç olursun.” Haklıydı. Bir hafta sonra ona ulaşmaya çalıştım. “Sizi düşündüm, Aniutka.” Ertesi sabah, başım onun anaç göğsüne yaslanmış olarak uyanmıştım.

O günlerde Rus turistlere rehberlik ve karaborsacılık yapıyordu. Bana Bulgar malı gülsuyu (bir tuzluğu andıran tahta bir kılıf içinde ufacık bir şişe), Kaspian mermerinden bir kaide üstüne yerleştirilmiş pirinç kabartmalı bir Puşkin portresi, Blok’un üç ciltlik seçme eserlerini (Moskova, 1958) satmayı başarmıştı. Bunların hepsi turistlerden aldığı armağanlardı...

Masada oturan adamlara doğru eğilmiş onlara başını sallayarak, alçak sesle bir şeyler anlatıyordu. Zamanın yüzünün üstündeki yıkıcı etkisini incelemekteydim. Masasına bir şişe şarap gönderdim ve bir çorba içtikten sonra kalktım. Saat sabahın üçüne geliyordu. Yanından geçerken kolumdan yakaladı.

“Bay Nikola’nın cenazesinde yoktunuz” dedi. “Kuşkusuz hâlâ yurtdışındaydınız.”

“Doğru.”

“Onu yolcu ederken yalnızca dört kişiydik. Uykusunda ölmüş. Onu bir hafta sonra buldular. Sanıyorum hasta değildi. İşte kartvizitim. Beni arayın.”

Sesini çok uzaktan geliyormuş gibi duyumsuyordum. Masasında oturan iki adamın elini sıktığımı hatırlıyorum, biri kocasıydı. Francuska Caddesi’nden Cumhuriyet Meydanı’na doğru ilerledim, sonra *Moskova* Otel’ne yöneldim. Sinemanın pasajındaki vitrinlerin ışıkları hâlâ yanıyordu; sergilenmiş düğmelerin kumaşlarına toz işlemiş ve renklerini değiştirmişti; vitrinin dibini ölü sinekler kaplamıştı, susuz bir akvaryum gibi. Tıpkı, uzaktan gün doğumunu seslendiren bir operanın giriş parçası gibi, mor renkli bir şafak vaktiydi. Pasaja

girdiğimde bir çalar saatin sesini duydum; avluya bakan bir pencerede ışık yandı.

Avlunun dibindeki girişin önünde çürümüş tahta parçaları engel oluşturunuyordu; önüne de paslı çöp tenekeleri dizilmişti. Aradan bir kedi fırladı ve bacaklarıma sürünerek kaçtı. Tahta parçalarının arasına gözümü dayadım; içerisi karanlıktı ve siddik kokuyordu; farelerin tiz sesini duyar gibi oldum. Yeniden caddeye çıktım. Kavşağa varınca, Balkanska Caddesi'ne indim. Demir parmaklığın arasından, günün ilk ışıkları altında bir depo gördüm. Bu depoyu bir zamanlar oturduğum evle ayıran duvar yıkılmıştı. Evin pencereleri sökülmüş, çatı çökmüştü. Depoda, kocaman kablo yığınlarının yanında tuğla ve inşaat molozu yüklü bir kamyon duruyordu. Birden bir kuş civıltısı duydum ve o yöne baktım.

Avluya doğru sarkmış büyük bir salkımın hâlâ yeşil kalmış yaprakları, esen soğuk rüzgârdan çok, gün doğumunun yaklaşmasından etkilenmiş, sallanıyordu. Birden anımsadım: "İnsanlar onu istedikleri kadar kessinler, yine de başka bir yerden bir filiz çıkar. Ve her zaman taşı ya da betonu delmeyi başarır."

Son okul yıllarımda merkezde bir ev bulmuştum; bu, tüm öğrencilerin, özellikle de taşradan gelenlerin hayaliydi. Bu durum size, toplumsal bir saygınlık kazandırmanın yanında, son otobüsü kaçırma ve soğuktan donmuş bir halde sabaha kadar bekleme korkusu olmaksızın (birkaç kez denediğim alışıl gelmiş bir durum), geç saate kadar kafelerde kalabilme ayrıcalığını da veriyordu. Daire iki sokağa bakıyordu. Yani, içinde bir dericinin vitrini, bir örgücü, bir dolmakalem tamircisi ve bir düğmecinin dükkânı bulunan pasajı geçince zemini taşla kaplı bir avluya geliniyordu. Avlunun sonunda soldaki girişin kertikli tuğladan yapılmış merdivenleri aşağıdaki

Balkanska Caddesi'ne iniyordu. Düzayak, Türk balkonlu, duvarlarının boyaları dökülmüş, pencere pervazları çarpılmış ve bir kapısı çıkmış eski bir evdi. Ev sahipleri yaşlı Ruslardı, yirmili yıllarda göç etmiş, çocuksuz bir çift. Elektrik ve su giderlerinin bir kısmını karşılayacak bir para karşılığında odayı kiraya veriyorlardı; yani neredeyse bedavaya. Bana onlardan söz eden Aniutka adında bir turist rehberi idi. Onunla Skadarlija'da tanışmıştık, birkaç Rus yazarı, resmi bir yemek için Yazarlar Kulübüne götürmemi istemişti.

Ben demirden askeri bir yatakta uyuyordum, karşı duvardaki diğer yatak Bay Nikola'nındı. Maria Nikolayevna mutfak olarak da kullanılan, daha küçük yan odada uyurdu.

Çoğu zaman evin dışında olduğum için –gündüzleri kütüphanede akşamları da diskotekte– yeni evimden çok memnundum; uyumak için bedava bir barınaktı, üstelik de tam merkezde; bir banyom ve sıcak suyum vardı; ev sahiplerim geceleri geç gelmemle ilgili sorun çıkarmıyorlardı.

Maria Nikolayevna hastalıklı, biraz da alaycı bir kadındı, şişik yüzünün bir yarısı yanık izleriyle biçimsizleşmişti. Kolları da yanmıştı; sertleşmiş derisi kasları ve lifleri çekiyordu; parmakları birer pençeyi andırıyordu. Maria Nikolayevna "erkeklerin odası"na pek az gelirdi. Her zaman kapıyı vurur ve kafasını uzatarak hiçbir itiraz kabul etmeyen birkaç uyarıda bulunurdu: "Bu gitardan başka hiçbir şeyiniz yok biliyorum. Yemine gerek yok." Ya da "Biri dün akşam banyoda kusmuş. Umarım Nyikola değildir. Gelecek sefer temizlenirse iyi olur. İyi geceler." Ya da "Dün banyo duman içindeydi. Ve siz burada yoktunuz. Demek ki Nyikola sigara içmeye başladı. Tüm bunlar sizin kötü etkiniz." Çok sert bir sesle: "Sizinle birlikte içki içmeye de başladı. Eskiden *asla* içmezdi. Sizi tanıdıktan sonra çok derbeder oldu."

Nikola Aleksinski dimdik bir ihtiyardı, gri saçları, mavi güleç gözleri vardı. Küp gibi sağırdı ama bu, mizah anlayışını ve neşesini hiç bozmamıştı. Erkenden kalkar, yaz-kış soğuk su ile duş yapar (banyodan gelen oh-oh-oh ya da ha-ha-ha sesleri duyulurdu), haftada bir gün (cuma) sağlık kaygısıyla, oruç tutar; o gün bir yerlerden damacana ile getirdiği kaynak suyundan başka bir şey içmezdi. Ama bunun, kimi ihtiyarların ölümüne karşı gösterdikleri zaman zaman küstahlığa varan dirençle bir ilgisi yoktu, daha çok zihne uygulanan bir tür askeri disiplinin haz arayışıyla karışmasıydı. İşaret dili sayesinde onunla konuşmayı öğrenmiştim. Bu, eski Rus alfabesi Kiril harflerinin şekillerle gösterilmesi ve simgesel kısaltmalardan oluşan bir alfabeydi: Parmakla saçlara dokunmak sözcüğün ilk harfini ya da sözcüğün kendisini belirtiyordu: *volozy'nin** *v'si*, dişlere dokunmak: *zuby'nin*** *z'si*, yumrukları sıkmak: *drujba'nın**** *d'siydi*. Ona ilk işaretleri yapmak yeterliydi; siz sözcüğe başladıktan sonra, gözlerini gözlerinize dikerek, yüksek sesle tamamlıyordu.

Ona şunları gösteriyordum: başparmağımı ve işaret parmağımı açıyor (*s*), sonra üç parmağımı birleştiriyor (*o*), bu parmaklarımla saçıma dokunuyordum (*v*)...

"Sovyet" diyordu.

Ona şunları gösteriyordum: e, d, e, b,...

"Edebiyat" diye tamamlıyordu. "Sovyet edebiyatı henüz genç" diyordu, "tıpkı taze bir ot gibi. Büyümesini beklemek lazım."

Ona şunları söylüyordum (parmaklarımla): Bu otu sürekli çiğniyorlar.

"Otun büyümesini kimse engelleyemez" diyordu. "Avludaki şu salkımı görüyorsunuz. Betonun içinde büyüdü. Bakın."

* *Volozny*: Saçlar. (ç. n.)

** *Zuby*: Dişler. (ç. n.)

*** *Drujba*: Dostluk. (ç. n.)

Ona şöyle diyordum: İnsanlar...

“İnsanlar istedikleri kadar kessinler” diye devam ediyordu, “yine de başka bir yerden bir filiz çıkar. Ve her zaman taşıya da betonu delmeyi başarır.”

Ona bir gün şunu sordum: “Prens Jevakhov’u* tanıdınız mı?”

Bana şaşkın bir ifadeyle baktı: “Bu adı da nereden çıkarınız?”

“Nilus hakkındaki kitabını okudum.”

Bir devinimle elini kaldırdı.

“Jevakhov” dedim, “yakın zamana kadar hâlâ Novi Sad’da yaşıyordu. Rus göçmenlerinin merkez karargâhı Sremska Mitrovica’daydı.”

“Jevakhov şanssız bir adamdı. Yaşlılık günlerinde aklını bütünüyle yitirdi. Hayaletler görüyordu. Bu Jevakhov kaçığıyla ilgilenmekten başka yapacak işiniz yok mu?”

“Tanıkların ifadelerini bir araya getiriyorum” dedim. “Nilus’la ilgili olarak, *Sion Alimlerinin Sözleşme Tutanağı*’ndan söz ediyor. Şu Jevakhov nasıl biriydi?”

“Gençliğinde uzun boylu, yakışıklıydı. Onu son görüşüm savaştan hemen önceydi. Kelebek gözlüğünü eski usul takar ve lime lime olmuş ceketinin üstünde Nikola nişanı taşırdı.”

Ona ilk kitabımın taslağını verdim. (Bu kitap üç dört yıl sonra çıkacaktı.)

* D. Kiş’in *Ölümler Ansiklopedisi*’nde yer alan “Krallar ve Soytarıların Kitabı” adlı öyküye gönderme. Öyküde, esasen Filistin’de bağımsız bir İsrail devleti kurulmasını amaçlayan fakat düşünsel bağlamda milliyetçiliğe ilk kez siyasal bir anlam veren Siyonist akımın kaynaklarından ve farklı etkilerinden söz edilmekte. Rusya’da, bir keşiş olan Sergey Aleksandroviç, *Nilus Ceddal* adlı kitabının kapsamına Siyonist metinleri de alır. Bu kitap elden ele dolaşır ve bağnazlaşan askerler bu yeni bilgilerin donanımıyla binlerce kişiyi katlederler. Bu cinayetleri hazırlamış olduğunu hiçbir zaman bilmeyen Nilus 1930’da bir toplama kampında ölür. Nilus’ün kitabından etkilenen Prens N.D. Jevakhov, Novi Sad’da sürgündeyken (1936) Nilus’ün yaşam öyküsünü yazar. (ç. n.)

“Serapion Kardeşleri topluluğuna bağılıymışsınız gibi görünüyor” dedi. “Aynı izleni seziliyor. Sizdeki gerçeklik de şiirsel.”

Şiirsel gerçeğin de gerçek olduğunu söyledim.

“Gerçek” dedi, “ot ve toprak gibidir. Gerçek, büyüyen otur ve onu ezen ayaklardır.”

Ona bunun da şiirsel bir imge olduğunu söyledim. Bir eğretilme.

“Belki bir imge” dedi. “Bir bardak daha içelim. Bu, ev yapımı kiraz rakısı. Dostlarım getirdi. Yazar yaşamı bir bütün olarak algılamalıdır, diye sözüne devam etti. Büyük izlek olarak ölümü duyurmak –insanların gururlarını, bencilliklerini ve kötü niyetlerini biraz olsun azaltabilmek amacıyla– ama buna karşıt olarak, yaşama da bir anlam vermelidir. Sanat, birbiriyle çelişkili olan bu iki düşüncenin dengelenmesidir. İnsanın görevi, özellikle de yazarın –yaşlılar gibi saçmaladığını söyleyeceksiniz– bu dünyadan ayrılırken arkasında bir eser değil, çünkü her şey eserdir, biraz iyilik, biraz bilgi bırakmasıdır. Yazılan her sözcük yaratılış efsanesi gibidir (Kısa bir ara). Duyuyorsunuz: kuşlar şimdiden şakıyor. Haydi uyuyalım. Gün doğana dek böyle devam edersek Maria Nikolayevna öfkelenir. Zor bir yaşamı oldu. Çok zor.”

Karısının bedeninde böylesine korkunç izler bırakmış olan yangının ne olduğunu ona sormaya asla cesaret edemedim. Aynı şekilde, kendi yaşamına ilişkin de hiçbir şey öğrenmedim. Onların evini tarif etmiş ve beni onlara tavsiye etmiş olan kişi yalnızca Maria Nikolayevna’nın “Rusya’dan kaçarken bir yangına yakalandığını” ve Nikolay Aleksinski’nin İstanbul’dan geçerek Belgrad’a gittiğini ve Su ve Orman İşleri Mühendisi olduğunu söylemişti (Nikolay Aleksinski’nin anısına daha sonra öykülerimden birinin hayali kahramanına bu mesleği vermiştim, çünkü o dönemde

onu da hayali bir kahraman sanmıştım). Berrak fikirli bu tatlı ihtiyarla birçok geceyi konuşarak geçirmiş olmama karşın en ufak bir itiraf kırıntısı bile duymamıştım. Ona kendi sırlarımı söylememden dolayı bir anlamda borçluluk duyacağını ve bir gün bana içini dökeceğini sanıyordum. Kendimle ilgili tüm söylediklerime karşın onun geçmişine ilişkin hiçbir şey öğrenmedim.

Ona şunları soruyordum: “Ne... yapmalı? İki... kadını birden seviyorum.”

Hemen o anda, yüzü içtenlikle üzgün bir ifade alıyor; teşvik edici bir gülümsemeyle parlayan gözleri aşk acılarımın onu ne denli üzdüğünü söylüyordu.

“Aşk korkunç bir şeydir. İkisine de zarar vermeyin. İşleri zora sokmayın. Hem kendiniz. Hem de onlar için.”

Ona şöyle dedim: Birini gördünüz... Bir ay önce sizinle tanıştırdım.

“Klytemnestra” dedi. “Gerçek bir Klytemnestra. Kötülük yapabilecek biri. Kendine de, size de. Aşk korkunç bir şeydir. Size ne söylemeli? Başkalarının aşk deneyimlerinden hiçbir ders alınamaz. Bir kadın ve bir erkek arasındaki her karşılaşma dünyanın ilk öyküsüymüş gibi başlar. Âdem ve Havva’dan beri buna benzer milyarlarca karşılaşma olmamıştır sanki. Yine de gördüğünüz gibi aşk deneyimi aktarılamaz. Büyük bir acıdır. Ve büyük bir mutluluktur. Tanrı böyle istemiştir. Bir bardak daha ve şişeyi kaldırıyorum. Maria Nikolayevna öfkelenir. Temkinli davranın. Kimseye zarar vermeyin. Aşk yaraları yüreğin en derinlerinde kazılıp kalanlardır. İçinizde aşkın yerini edebiyatın almaması için kendinizi koruyun. Edebiyat da tehlikelidir. Yaşamın yerine hiçbir şey konulamaz.”

* *Klytemnestra*: Kıskançlık ve intikam duygularını simgeleyen mitolojik bir figür. Kocasını Agamemnon’u kendi elleriyle öldürmüştür. (ç. n.)

Bazen bana utla bir şeyler çalmasını istiyordum. Keyifliyse, “Şunu bana akort edin. Nasıl yapıldığını artık biliyorsunuz” diyordu.

Udu akort ediyordum, o da çalmaya başlıyordu. Bir lied ve Çıgan romanslarını ezbere biliyordu. Bitik kulağında uzak ve belirsiz anılar olarak yaşamaya devam eden birkaç melodi vardı; homurtuyu andıran tuhaf sesler çıkıyordu.

“Bugün iyi ses veriyor” diyordu.

Başımı sallayarak onaylıyordum.

“Çünkü hava bulutlu” diyordu. “Ut kurumuştur. Şimdi bu hava ona iyi geliyor. İyi akort edildi mi?”

Duymaya çalışıyormuş gibi udun üstüne eğilmiş, birkaç nota çalıyor, sonra gözlerimin ta içine bakıyordu.

“Do diyez” diyordum.

“Hava bulutlu. Nem ona iyi geliyor.”

Yıllar boyu onu ziyaret etmeye devam ettim, onlardan taşındıktan çok sonra bile. Sorunlarım olduğunda, bir öğünde gereksinim duyduğumda onu görmeye gidiyordum. Dergilerdeki yazılarımı, kitaplarım hakkındaki eleştirileri izlediğini biliyordum.

“Yetenek bir tür lanettir” diyordu. “Puşkin yeteneği yüzünden öldü. Tanrı’dan gelen bir armağan kadar kıskanılan bir şey yoktur. Yeteneklere az rastlanır, ama niteliksizler yığılıdır. Bu sonsuz bir çekişmedir. Hem, kendinizi kitapların içine tamamen gömmeyin. Gezin. İnsanları dinleyin. Hem de içinizden gelen kendi sesinizi dinleyin. Maria Nikolayevna sizi bekliyor. Sizi bazen azarlarsa da ona gücenmeyin. O hasta. Ve mutsuz.”

Maria Nikolayevna, omuzlarında saçak saçak olmuş yün bir şal, pencerenin yanında oturmaktaydı. Pencere, yıkık dö-kük bir duvarla çevrili, karanlık bir avluya bakıyordu.

“Çalıştığınız tiyatronun Rusya’ya gittiğini gazetelerde okudum...” dedi. “Siz de geziye katılıyor musunuz?”

“Evet” dedim, “on beş günlük bir turne için gidiyoruz.”

“Ben de gazetelerde öyle okudum. Bize bir yardımda bulunur musunuz?”

“Memnuniyetle.”

“Size buraya iki adres yazdım, ikisi de Moskova’da. Birincisi kız kardeşiminki, Valerya Mihaylovna Şişukina. Diğeri Maria, benim gibi, Irmolayevna Şişkova, onun en iyi arkadaşı. Bir zamanlar benim de en iyi arkadaşımdı. Elli sekizin ocağında, onlardan en son kez mektup aldım. Yani dokuz yıl oldu. Hâlâ yaşıyor olmaları olanaksız değil, hiç değilse ikisinden biri. Ölmüş olsalardı sanırım biri bana bildirmiş olurdu. Belki gerekir, işte bir ad daha, Karayeva, Natalya Viktorovna. O, en gençleri. Bana kâğıdı verin, onun da adresini yazayım. Diğer ikisini bulamazsanız onlara ne olduğunu o size söyler. Bizim için bunu yapar mısınız?”

Moskova’ya gelişimizden iki gün sonra bizim kattan sorumlu kadın nöbetçiyi biraz parayla tavlamaı başardım. Otelin önünde lime lime bir asker kaputu giymiş, koltuk değneklerine yaslanan sakat bir adam duruyor, gelip geçenlere kasketini uzatıyordu. Ona biraz bozukluk verdim. Bana teşekkür ederken sanki Dostoyevski’den bir bölüm okur gibiydi.

Köşeyi döner dönmez bir gün önce resmi kent turu sırasında yerini saptadığım taksi durağını buldum. Taksi beni karanlık girişleri ve uzun soğuk koridorları olan büyük bir binaya götürdü.

Girişte oynayan kız çocuklarına seslendim. Bana şaşkın şaşkın baktıktan sonra tek bir söz etmeden kaçıp gittiler. Sonunda bir kadın çıkageldi ve ona elimdeki kâğıtta yazılı isimleri okudum.

“Tanımıyorum” dedi.

“Kime sorabilirim?”

“Bilmiyorum. Burada çok insan var.”

Vazgeçmek istemedim. Meydana çıktığımda adreslerde bulunan numaraları ve kısaltmaları çözmeyi başardım. Bunlar, girişler, katlar, binaların kanatları, dairelerdi. Bu şifrelerin ne demek olduğunu bulduktan sonra, bir kapıyı vurdum. Uzun bir sessizlikten sonra bir kadın sesi duyuldu: Kim o?

“Valerya Mikaylovna Şitşukina’yı arıyorum.”

“Burada oturmuyor.”

Ses kapının tam arkasından geliyordu; kadının beni gözetleme deliğinden incelediğini biliyordum.

“Onu nerede bulabileceğimi biliyor musunuz?”

“Yabancı mısınız?”

“Evet, yabancı.”

Anahtarı çevirdiğini duydum. Başını uzattı:

“Gösterin.”

Ona adresleri uzattım.

“Bu üç kadından birini tanıyor musunuz?”

Hayır anlamında başını salladı.

“Biz burada yalnızca üç yıldır oturuyoruz. Oraya sorun, koridorun ucunda, sağdaki son kapı. İvanovna. Varya İvanovna Strahovska. O, bilebilir.”

Sonra kâğıt parçasını geri verdi; kapıyı yeniden sürgülediğini duydum.

Yavaşça ve tedbirlice kapıya vurdum. Kimse cevap vermedi. Bir anda o kapının arkasında hiç kimse olmadığını anladım ve açtım. Yaklaşık beş metreye beş metre bir odaydı. Tavandan abajursuz bir ampul sarkıyordu. Bir köşede işçi kantinlerindeki benzer bir ocak vardı. Binanın tüm bu karnadının ortak olarak kullandıkları ocak olduğunu anladım.

Gizli bir sığınağa ansızın girmişim gibi telaşla dışarı çıktım ve kapıyı arkamdan kapattım. Gördüğüm kadarıyla yaptığım teftiş gizli kalmamıştı.

“Orada ne yapıyorsunuz? Kimsiniz?”

Kadın kocaman örgü bir şala sarınmıştı; saçları yüksek bir topuz biçiminde toplanmıştı. Ayaklarında sert asker çizmeleri vardı.

“Beni bağışlayın” dedim ve ona resmi bir evrak veriyormuş gibi, kâğıt parçasını ve adresleri uzattım. “Bana Varya İvanovna Strahovska’nın burada oturduğunu söylediler.”

“Akrabası mısınız?”

“Sayılır.”

“Yabancı mı?”

“Yabancı.”

“Varya İvanovna çok hasta. Kalp. Burada bekleyin.”

Mutfağın tam karşısındaki bir kapıyı vurdu; bir an ortadan kayboldu, sonra geri geldi.

“Yurtdışında kimsesi olmadığını söylüyor. Zaten hiçbir yerde de yokmuş.”

“Maria Nikolayevna’nın bir dostuyum. Ona bunu söyleyin. Anlar.”

Kadın yeniden içeri girdi, kapıyı vurmadan. Bu kez daha uzun kaldı. Sonunda yeniden göründü.

“Bir dakika girin. Bu binanın sorumlusuyum. Ziyaretinizi önceden bildirmeliydiniz. Girin.”

Oda bir hücreyi andırıyordu. Çıplak duvarlar. Duvara dayalı bir yatak; yatağın yanında tahta bir tabure; taburenin üstünde bir bardak su ve bir şişe ilaç. Solgun ve zayıf bir kadın yatıyordu, başı ince bir yastığın üstünde, yer yer yanmış bir asker battaniyesini boynuna kadar örtmüştü.

“Ben Varya İvanovna Strahovska’yım. Sizin kim olduğunuzu bana söylediler. Natalya Viktorovna Karayeva’nın

nerede olduğunu öğrenmek istiyormuşsunuz. İki yıl önce öldü. Bu yatağın içinde. Maria Yermolayevna'nın arkadaşıydı, o da dört yıl önce öldü. Hayır beş. Ben de Maria Nikolayevna Aleksinska'yı tanıdım... Çocuklarını da. Yangında öldüler. Onun hayatta olduğunu öğrendiğime sevindim. İlk ölen kız kardeşi Valerya Mikaylovna, sekiz yıl oldu. Şimdi de benim sıram. Size bildiğim her şeyi söyledim. Artık beni bırakmanızı rica ediyorum. Ne anıları hatırlamak ne de onlardan söz etmek istiyorum. Ölüme hazırlanıyorum. Bu dünyada benim için bir kavuşma artık olamaz."

"Beni bağışlayın, ama Maria Nikolayevna'ya daha fazla bir şeyler söylemek isterdim. Kız kardeşi ve diğerleri hakkında."

"Söylenecek bir şey yok. Kimi hayatlar vardır, asla yaşanmaya değer olmamıştır. Biz, birer ölü gibi yaşadık. Elveda."

Artık konuşmayacağını göstermek için gözlerini kapattı. O anda kapı açıldı. "Tamam, onu canlı buldunuz" dedi topuzlu kadın. "Şimdi hemen buradan gidin, yoksa polis çağırırım."

Turne dönüşümüzden sonraki aylar boyunca eski ev sahiplerime yapacağım ziyareti sürekli erteledim. Sonra, bir gün, *Zvezda* Sineması'nın yanından geçerken onları görmeye gittim. Önce Nikola Aleksinski'nin odasına girdim. Berdiayev'i okuyordu. Ona turne izlenimlerimi, Novodieviçi Mezarlığına ve Lenin'in anıt-mezarına gidişimi anlattım. Bana kiraz rakısı hazırladı.

Maria Nikolayevna hemen kapıda belirdi.

"Beni bağışlayın" dedi. "Sizin âlem yapmanızı engelleyecek değilim. Yalnızca yolcumuzun nasıl olduğunu görmek istedim. Aşk acıları hâlâ sürüyor mu?"

"Moskova'dan, Leningrad'dan konuşuyoruz" dedim.

"On beş günde ne görmüş olabilirsiniz ki? Hiçbir şey."

“Dostoyevski’nin mezarını gördüm,” dedim, “Blok’unkini de.”

“Görüyorsun, sana kız kardeşimi aramayı unutacağını söylemişim” dedi ihtiyara, el işaretleriyle anlatarak. “Rusya’da oyuncu kızlarla içmekten başka bir şey yapmamış. O, aylağın teki.”

“Gruptan ayrılmayı başaramadım” dedim. “Rusya’da bu o kadar kolay değil.” (Daha sonra söylediklerimi işaret diline çevirdim.)

“Böyle olacağını biliyordum” dedi ve gitti.

“Hiç önemi yok” dedi “Nikola Aleksinski, Moskova’da oraya buraya gitmekten, oyuncu kızlarla içmekle daha iyi yaptınız. Böylesi daha iyi. Hiçbir şey bilmesin.”

“Görevimi yerine getirmiş olduğumu anladığınızı tahmin ettim.”

“Bir bardak daha içelim” dedi. “Sonra şişeyi kaldırmam lazım. Maria Nikolayevna çok hasta.”

Ek: Truman Capote’un etkisiyle, bu öyküde imgelemelerin en aza indirgendiği, bütünün yalnızca olaylardan oluştuğu “düş-kurgusuz öykü” olarak tanımlanan yeni bir anlatı biçimine, kendi tarzımca yaklaştırmaya çalıştım. “Yuri Goletz” öyküsünde bu açıdan başarılı olamadım: öykünün kişileri, ikinci plandakiler bile yaşayan ve somut kişilikler olunca yazar zorunlu olarak olaylardan uzaklaşıyor ve kişiye yönelik özsaygısı öncelik kazanıyor, bu da tamamen insancıldır ve anlayışla karşılanabilir.

MARATONCU VE KOŞU HAKEMİ

Zaman olarak düşünöldüğünde tam olarak denk düşme de bu öyküyü ilk kez rahmetli ressam, –kendine “sınıflandırıcı” da derdi– Leonid Šejka’nın ağzından duyduğuma kendimi inandırmıştım. Terz’in kitabının taslağını mı okumuştı, yoksa bunu ona biri mi anlatmıştı, bilmiyorum. Her ne ise, bana ilk anlatanın o olduğuna eminim. (Kendisinin biçim ve renk verdiği bir manzaranın içinde nefes nefese koşan, korkunç bir bedensel ve zihinsel güçle birbirlerini geçen koşucuları bakışlarıyla izliyordu. Sağ elinin üç parmağını sıkmış, parmağının etinde boyanın maddesini ya da rengin kıvamını duyumsuyormuşçasına, sözcük ve deyim arıyordu, bu arada sol eli hareketsizdi, anlaşılmaz bir biçimde hareketsiz, tıpkı felçli gibi: O elinde yanık bir sigara sonuna gelmiş, fakat külü dikey durumda, bozulmamış duruyordu.)

İşte öykü:

Üstlerinde kocaman numaralar yazan şortlar ve spor mayoları giymiş maraton koşucuları çıkışa hazırlanıyorlardı. Kimilerinin ilk yarışıydı bu, ama içlerinde deneyimli

şampiyonlar da vardı, örneğin, ünlü, yaşlı bir kurt, bir zamanlar üst üste birkaç kez şampiyon olmuş, vatanın övünç kaynağı, uzun boylu, kemikli, ellilik bir adam.

Sonbaharın başı ya da ilkbaharın sonu. Meydanda barok tarzı belediye binasıyla bir lokantanın arasına üstünde “başlangıç” yazan bez bir afiş gerilmiş. Özenle taranmış oğlan çocuklarını ellerinden tutan birkaç kadın sabah ayininden dönüyorlar. Uzun etekli, dantel yakalı genç kızlar, beyaz eldivenlerini çıkarmadan, coşkuyla alkışlıyorlar.

Koşu hakemi flamasını indirince koşucular sahte bir vurdumduymazlıkla ileri atılıyorlar: Önlerinde koşmaları gereken yirmi beş kilometre vardır ve acemiler bile beden ve zihnin çarklarını, aslında çok daha sonra harekete geçirmeleri gerekeceğini biliyorlar.

Kimi zaman sabah güneşinin ışığı altında (o zaman şapkalarının plastik siperini indirirler), kimi zaman da yüksek binalar güneşi sakladığında, gölgeli kareler içinde kentin yollarında yumak halinde uzaklaşıyorlar. Kaldırımların üstünde hareketsiz duran büro memurları gevşek gevşek alkışlıyor, beyler bastonlarını uzatarak beğendikleri adayları gösteriyorlar, berberler bir an için müşterilerini yüzleri sabunlu bırakıyor, çıraklar kapı pervazlarına dayanıp yazgının tıpkı birer kanat gibi özgürlük verdiği insanları, içlerinden birinin zafirin gururunu tadacağını düşünerek özlem dolu bir bakışla izliyorlar.

Hâlâ bir yumak halinde koşuyorlar ve giderek seyrekleşen alkışların arasında, yalnızca, bir değirmenin çıkardığı sesleri andıran adımlarının ahenkli sesini ve kendi nefes alışlarını duyuyorlar. Sonra kent yavaş yavaş uzaklaşıyor. Dumanlı kasabalarını, kâğıt fabrikasını, birahaneyi geçtiler, demiryolu deposu sollarında kaldı; köprüyü geçer geçmez, güneşin ışınları altında, sise karışan ot kokularının yükseldiği tarlalar,

çayırılar ve sazlıklar başlıyor. Bu koku onlara gözlerini kapatıyor, sanki böylece hızlanan nefeslerinin arasından, doğanın ilahi gücü ve toprağın ilk çağlardan kalan özü ciğerlerine, kanlarına işleyebilecekti.

Güzergâhları flamalarla belirlenmişti, önlerinde patırdarak zikzaklar çizen motosiklet, kaybolmalarını engelliyordu. Artık sıkışık bir kütle oluşturmuyorlar. İradenin, mantığın ve hırsın gücüne bedeninin boyun eğmesi ya da bütününüle ona ihanet etmesinden önce, güçlerini deneme ya da ilk (geçici) krizleri duyumsama aşamasındalar henüz.

25 numara olarak yarışan, uzun boylu, kısa kesilmiş sarı saçlı, uzun ve zayıf bacaklı, otuzluk Valdemar D., nihayet bedeninin ataletini denetimi altına almayı başardığını, ormanın sınırına geldiğinde, kaslarının duyarsızlığını, kemiklerinin kayıtsızlığını, ayak tabanlarının tembelliğini, bir azizin “eşeğim” diye tanımladığı şu bedendeki hayvanı yendiğini duyumsuyor. Kolayca koşuyor, bacakları yeni bakımdan geçmiş ve yağlanmış pistonlar gibi çalışıyor. Ormanın, kozalakların kokusu sanki ona yeniden güç veriyor. Hızarların gürültüsü, çınlayan gövdelerin üstüne inen balta vuruşları, sidik kokusunu andıran nemli talaş kokusu... çocukluğunun uzaktan gelen yankısı gibidir.

Antrenörüyle anlaştıklarının ve belli belirsiz anımsadıklarının aksine, ormandan inerken bedenini koşu sonlarına yaraşan bir hıza ulaştırdı ve kendine yol açarak ilk grubun en önüne kadar gitti; bu, son koşusunu yapan, şeref turunu atan yaşlı kurdun içinde bulunduğu gruptu. Bir an için yaşlı kurdun ona şaşkın bir gözle baktığını, hatta başını salladığını sandı, böyle yapılmaması gerektiğini, pozisyon almak için daha erken olduğunu anlatmak istiyordu kuşkusuz; kentten daha yeni çıkılıyordu, kilise çanları hâlâ net olarak duyuluyordu.

Kendini yeniden açıkta bulunca, başını geriye çevirdi. Arkasında ormanın yeşil duvarını ve hiç kimsenin bulunmadığı dar patikayı gördü. (Onların nefes nefese ormanın ortasındaki son yokuşu tırmandıklarını ve çamurun içinde ayak izlerini bulduklarını hayal ediyordu.)

Manzarayı tanıyordu, çok iyi tanıyordu; neşeli bir rüzgâr, uzun zamandır hissetmediği bir coşku tarafından sürüklenecek tam şu anda koştuğu yer, şansına, daha önce antrenman yapmak için izlediği güzergâhtı.

Altıncı kilometrede yüzüne bir kova su döktüler; yedinci de ona bir şişe uzattılar, o da koşarken mürver kokusundaki ve yağmur suyu tadındaki sıvıyı bir dikişte içti; onuncuda, biri ona bağırarak temposunu yavaşlatmasını ve gücünü yarışın sonu için saklamasını söyledi; on birincide, bir gölün kıyısında ayak bileklerine kadar çamurun içine battı.

Deneyimli ve iyi hazırlanmış bir adamın –kıdemli bir koşucu, kısa mesafe koşullarıyla başlamış, daha sonra antrenörünün önerileriyle, şans ögesinin en aza indiği, irade gücünün, deneyimin ve antrenmanın esas olduğu uzun mesafe koşullarında gerçek yeteneğini bulmuş bir adamın– hayretiyle hayatının koşusunu koşmakta olduğunu, yüzlerce, binlerce atletin heves ettiği madalyayı elde etmek üzere olduğunu anladı. Bedeninin ona zorluk çıkarmadan, direnç göstermeden baş eğmesinden, insandaki bu makineyle kusursuz bir ahenk kurmuş olmaktan, direncini kırmış olmaktan, onu denetimine almış, ona boyun eğdirmiş olmaktan duyduğu zevkle kendinden geçmiş, bedeninin ataletine, maddenin direncine, yerçekiminin gücüne hâkim olmasını sağlamış olan biyolojik mucizeyi ve bir Hint fakiri gibi kalbinin çalışmasına hükmetmeyi, onun temposunu denetlemeyi nasıl başardığını düşünüyordu. Kendi kendine soruyordu, bu büyümlü ahenk, iradenin, gücün, yılların, günlerin bu ideal dengesi nasıl kurulmuştu?

Boşuna geriye bakıyordu. Arkasında yalnızca, dalga dalga yeşil tarlaların kapladığı geniş alan, ormanlarla örtülü tepeler, gölün kızılımsı yansıması vardı, fakat başlangıç çizgisinde onunla birlikte olan insanlardan en küçük bir iz bile yoktu.

Yalnızca güneş, dairesel bir kemer çizerek onu izliyordu.

Kasabanın çan kulesindeki akkor haline gelmiş haç giderek yaklaşıyordu. Yol boyunca ağaçlara dayanmış taşlardan kilometreleri izliyordu, ansızın taşlardan birinin, bu kez bir telefon direğine dayanmış olanının üstünde, 12 sayısının yazdığını hayretle fark etti. Beş bin metrelik bir koşu için bile bunun rekor bir süre olduğunu düşündü ve büyük bir sevinç içini kapladı, biraz da onu korkutan bir sevinç; insanlık dışı, olanak dışı bir şeyleri anımsatan, kimsenin bilmediği, olağanüstü bir doğa olayıyla karşı karşıya kalmış gibiydi. Gerçekten de, yolun yarısında böylesine dinç kalabildiyse, onun spor tarihine geçecek müthiş bir rekor kırmasını, maraton efsanesini onurlandıracak bir zafer kazanmasını ancak beklenmedik bir şanssızlık, kötü bir kaza, bir bilek burkulması engelleyebilirdi.

Kasabanın kıyısında motosiklet yavaşladı, otlarla ve yüksek dikenlerle kaplı bir futbol sahasının sınırları içine girdi. (Motor gürültüsü aniden sustu, o da makinenin arıza yaptığını düşündü.) Yıkılmış kalenin yanında birinin sarı bir flama salladığını fark etti. Başka birine, onu adım adım izleyen çocuklara ya da fazla yaklaşmış bir motosikletliye işaret edildiğini düşünerek arkasına baktı. Arkasında kimse yoktu. Motosiklet döndü ve kalenin tam yanında durdu. Motosikleti kullanan adam plastik gözlüklerini alnına kaldırdı ve yapacak bir şey yok der gibi kollarını açtı.

Valdemar D. koşu hakemine baktı, sanki bu adamı, bu kısa ve tombul elleri, bu çarpık bacakları, bu koca kare kafayı

tanıyordu. Koşu hakemi flamasını sallıyor ve hararetle ona durmasını işaret ediyordu.

“25 numara dinlenmelisiniz.”

Koşu hakeminin sesini net olarak duyuyor. (Bu ses de ona tanıdık geliyor.)

Bu arada Valdemar D. koşmaya devam ediyor, terk edilmiş ve dikenlerle kaplı bu futbol sahasının çıkışını arıyor. Sahanın etrafı paslı bir dikenli telle çevrili. Valdemar D. durmaması gerektiğini, özellikle de şimdi, yaptıklarını başardığı şu anda, yolun yarısını kat ettiği şu anda durmaması gerektiğini biliyor. Bu yüzden, hareketsiz kalma korkusuyla, bedeninin makinesi yorulmasın, dümen durmasın, adımlarının temposu, kalbinin temposu bozulmasın diye dört bir yana koşmaya devam ediyor. Yorulur gibi olduğu bir anda koşu hakemine bir şeyler söylemeyi başarıyor. (Aman Tanrım, bu tipi tanıyor!)

“Beyefendi, yorgun değilim.”

Ve dört yana koşmaya devam ediyor.

“Size durmanızı ve bir soluk almanızı emrediyorum!” diye hakem kıpkırmızı olmuş bağılıyor ve bir yukarı bir aşağı, bir yukarı bir aşağı flamasını sallıyor: “Size emrediyorum.”

Valdemar D. omzunun üstünden, adımlarının temposunu değiştirmeden sesleniyor:

“Beyefendi, şimdi durursam...”

“Duracaksınız, yirmi beş numara. Stop etmenizi emrediyorum. Beni duyuyor musunuz? Stop!”

“Yarı yolda mı?” diye haykırıyor Valdemar D., hem koşuyor, hem de dikenli tellerin arasından umutsuzca bir çıkış yolu arıyor.

“Sizin iyiliğiniz için” diye bağılıyor koşu hakemi ve bir an için flamasını sallamayı unutuyor. “Yirmi beş numara, bana inanmıyorsanız, bunun sizin iyiliğiniz için olduğuna, işte sizi inandıracak biri. Yorgunsunuz.”

O zaman hakemin bir işareti üstüne bir çadırdan Marija çıkıyor. (Görünüşe göre bu alçak çadır hem kontrol noktası hem de köyün telefon kulübesi olarak kullanılıyordu.) Yüzünün yarısını gölgede bırakan hasır şapkaya karşın, konuşmaya başlamasına gerek bile kalmadan onu tanıdı.

“Valdemar” diye ona seslendi, korkmuş gibi gelen bir sesle, “sana yalvarıyorum, dur! Gel, dinlen. Dinlenmen *gerek* Valdemar!”

İşte o zaman uyandı. Düş aniden parçalandı, tıpkı sonuna gelen yanık bir sigaradaki kül sütunu gibi. Uyanışı ona bir düşüş gibi gözüküyordu, bir meleğin düşüşü gibi. Daha biraz önce masalımsı manzaralar arasında koşmuyor muydu? Sesi hâlâ kulaklarında net olarak çınlayan Marija –gerçeğin ölçütlerine göre– on beş yıl önce ölmüştü.

Dışarıda, kirli, gri bir şafak söküyordu.

Sibirya’da bir kampın aşağı kanadında, yanında yatan adama düşünüyü anlatmaya zamanı oldu. O da, Valdemar’ın ani ölümünden sonra olayı, şu anda o da ölmüş olan başka bir tutukluya anlattı. Böylelikle Valdemar’ın öyküsü, karısına yazdığı mektuplarda hep oradan buradan söz eden Abraham Terz’in kulağına kadar geldi. Kamptaki sansür görevlisi onun mektuplarına artık hiç dikkat etmiyordu, çünkü mektuplarında hava koşullarından, ishalden ya da tütünün berbatlığından değil de, genellikle Tanrı’dan, şeytandan ve de Gogol’den söz ediyordu, son derece aptalca.

Terz zavallı Litvanyalının öyküsünü kısa ve öz bir biçimde bitirir (mektupta Tanrı’nın yardımına ve Gogol’ün burnuna yeterince yer bırakmak gerekir): “Cezasının bitmesine tam on iki yıl, altı ay kalmıştı” Londra baskısında bundan sonraki sayfaya (81) konu dışı olarak, dolayısıyla da biraz tuhaf kaçan şu cümleyi ekler: “*Düş, geceleri yaşamın kaynağına doğru kaçan ruhun, susuzluğunu giderdiği yerdir.*”

Son günlerde Terz'in kitabını okurken Šejka'nın öyküsü aklıma geldi. (Kitabın taslağını okumuş olduğuna gidecek inanıyorum.) Aynı şeyi bize, birçok kez Berdiayev'den, Dostoyevski'den, Beckett'ten alıntılar yaparak, kendi tarzınca anlatmıştı. Yalnızdı, hastaydı ve Rus'tu. Ve öykülerini, tablolarından yayılan aynı gizemli ışıkla aydınlatmayı biliyordu.

ŞAİR

Elektrik santralının yakınlarında tahta bir direk üstünde, bir kâğıt parçası ortaya çıkmıştı.

Mevsim sonbahardı, yağmurlu ve hüzünlü bir sonbaharın sonu. Rüzgâr durup durup hızlanarak kavakların yapraklarını koparıyordu. Uçaklardan atılan el ilanları gibi yapraklar her tarafta uçuşuyor, sonra yere düşüyorlardı.

Kâğıt parçası, birinin malul gazi Slavoljub (Bate) Rapajiç'in (1872-1945) ölüm ilanından çıkarttığı paslı raptiyelerle direğe tutturulmuştu. Bunu yapan kişinin ölülere saygısı vardı: Ölüm ilanından pek büyük olmayan kâğıt parçasını yalnızca iki raptiyeyle yerleştirmişti. Öyle ki ölüm ilanı iki ucundan tutturulmuş, rüzgâra direnerek direğin üstünde varlığını sürdürüyordu.

Kâğıt sarı, savaş kâğıdıydı, ya gece ya da gündüz, daha şimdiden, bir hayli koyulaşmış, solmuş bir yaprak rengini almıştı; sanki bu sonbahar ve pas ortamında, kavak yaprakları tarafından sarılmış ve kenarları yırtılmış haliyle o da çevreyle bütünleşme yasasını benimsemişti. Küçük Kiril harflerini –çok soluk bir mavi– yağmur şimdiden soldurmuştu,

doğrusu metnin yazıldığı makine şeridinin de pek iyi durumda olmadığı belliydi.

Bu sonbahar sabahı, 25 Ekim 1945, bu kâğıdı –“elektrik santralının tam yanındaki direğin üstüne, görünürde aynı direkte bulunan ölüm ilanından çıkartılmış 2 (iki harfiyle) raptiyeyle tutturulmuş” olan kâğıdı– ilk kim fark etmişti, iş bunun aydınlatılmasına gelmişti.

Bir ölüm ilanı büyüklüğündeki bu sararmış kâğıt parçası (ikiye katlanmış ve keskin bir aletle kesilmiş, üçüncü hamur bir daktilo kâğıdının yarısı) gerçekten de gelip geçenlerin dikkatinden kaçabilirdi. “Buna hava koşullarını da eklemek uygun olur: Kısa aralıklarla bütün gün yağmur yağmıştı ve dondurucu bir kuzey rüzgârı esiyordu. İnsanların çoğunun şemsiyesi vardı, dolayısıyla hepsi yağmurun ve rüzgârın hızından korunabilmek için öne doğru eğilmiş olarak yürüyorlardı. Ayrıca elektrik santralına giden yolun bu kısmı biraz sapa kaldığından halk tarafından pek az kullanıldığını da göz önüne almak gerekir. Yeni-Evler (iki yurt) sakinlerinin bir kısmı ve birkaç santral memuru dışında oradan pek az kişi geçer. İnsanlar santralin arkasından ve tarlaların kenarından geçen yeni yolu kullanırlar. (Bombalar ve tankların paletleri eski yolu çökertmişti.)” vb.

Bardaktan boşanırcasına yağmur yağsa da bu kâğıdı hiç kimsenin görmemiş olması, hem de saat on bire kadar, olacak şey değil, buna inanmak çok zordu.

Sonuçta Budişiç soruşturmasını bu doğrultuda yönlendirdi. Şu 28 Ekim 1945 sabahı buradan kim –ne zaman ve niçin– geçmişti?

İlkin Yeni-Evler’deki (aslında bunlarda yeni olan bir şey yok; savaştan önce yapılmış ve hiçbir zaman bitirilmemiş) insanlara bakalım, her şeyden önce.

2 numarada (1 numara yıkılmıştı) Donka adında biri oturuyor, bir emekli. Donka Bojaniç, Žuniç’ten doğma. Oğlu bizim

kampta öldü. “Sağlık nedenlerinden dolayı” evinden hiç çıkmazdı.

Kiracısı Djordjina Prokeš, öğretmen okuluna devam ediyor, yirmi iki yaşında, partili bir aileden geliyor. Evden saat yedi buçuğa doğru çıkmıştı, bir erkek şemsiyesi taşıyordu, hiçbir şey fark etmemişti. (... üyesi, vb., olduğundan ona inanılabilir.)

3 numara: Ivanoviç’ler; baba Steno, oğulları Dane ve Blazo, kızları Darinka-Dara ve Milena, anne Roksanda-Rosa. (Çetnikler. Bir dönem düşman saflarında savaşmışlar. Soruşturma açılmış. Dane kentte makineli tüfekle dolaşır. Hepsı sorgulanmış. Onları sarhoşluktan cansız düşmüş bir durumda buldum. İfadeleri doğrulandı: Dün akşam, sabahın onuna kadar “hanımefendi” dedikleri Rosa annenin doğum gününü kutlamışlar. Tutumları küstahça. Daktiloları yok.)

Santralda dört memur çalışıyor, hepsi de Parti üyesi. Partililere yardım ediyorlar. İfadeleri doğrulandı. (Daktiloları yok.)

Pajkiç gece vardiyasının nöbet değişiminden sonra saat yediye doğru evine dönmüş. Santrala pek uzak olmayan bir yerde Steva Liçina ile karşılaşmış. Liçina şehrin öteki ucunda oturuyor (Zekiç Mahallesi).

Başka kim var?

“Kahraman Pinki” İlkokulu’nun öğrencileri.

Halka böylece kapandı. Halkanın içinde Bay Liçina, emekli Steva Liçina kaldı, tıpkı bir fare kapanının içinde kalmış gibi.

Emekli Bay Steva Liçina’yı Partiye ve hükümete karşı olan bu şiiri yazmaya iten neydi, bunu söylemek biraz güçtü. Aslında şiirin içeriği bile tam olarak bilinmiyordu, çünkü Budişiç onu Liçina’nın tutuklandığı gün “büyük soba”nın içinde yakmıştı. Yani şu kadarı biliniyordu (ya da biraz daha fazlası): Şiir daktiloda yazılmıştı (Kiril harfleriyle), iftira ve yalan dolu bir

dille Ulusal Özgürlük Savaşından, Partiden ve Tito'dan söz ediyordu. Liçina sakın, önemsiz, sıradan bir adamdı, Fransızvari bir şapka giyerdi (bir bere); yalnız yaşamasına karşın, –çünkü duldu– her zaman özenle giyinir ve tıraş olurdu. Savaştan önce köy işlerinde memur olarak çalışmıştı. Halk öğretim ve milli eğitim bölümünde Bodnarov'a (daha sonra Amerika'ya göçmen olarak gidenlerden) bağlı olarak çalışmış.

Daha önce söylemiştik “Bay” Liçina'nın şiirinin ömrü kısa olmuştu, suç unsuru satırlar bir yana, gerçek içeriği bile öğrenilememişti (hiçbir zaman da öğrenileceğini sanmıyoruz). Budişiç şiiri gerçekten okumuştur, ama tek bir satırı bile aklında tutamamıştı. Hiç mi hiç. Daha doğrusu, en önemli şeyi aklında tutmuştu: Şiir onun (Budişiç'in kendisinin) duygularını incitmişti ve “Partiden, Özgürlük Savaşından ve Tito'dan hakaret dolu bir dille söz ediyordu.”

Kaç satır vardı?

Budişiç otuzdan fazla olduğunu iddia ediyordu.

Bay Liçina: On dört. Bir sone. Rönesans tarzında. İki dörtlük ve iki üçlük.

Budişiç: Konferans vermeni istemiyoruz. Doğru dürüst konuş!

Bay Liçina: Size her şeyi söyledim. İki dörtlük ve iki üçlük. İki kere dört: sekiz, iki kere üç: altı, hepsi: on dört dize. Bir sone.

Budişiç: Doğru değil, en az otuz! Hatta daha fazla!

Bay Liçina: Size, bir sone dedim. Duçiç ve Rakiç de bunlardan yazdılar.

Budişiç: Onlar birer haindi.

Bay Liçina: Duçiç, belki. Kabul edebilirim... Ama Rakiç, bir vatanseverdi.

Budişiç: Onu neden yazdın? Bunu yapmaya seni kim zorladı? Kiminle anlaştın?

Bay Liçina: “İçtenlikle söylüyorum, pişmanım.”

Budişiç: Çok geç, çok geç... Önceden düşünmen gerekirdi.

Bay Liçina işte böyle, tedbirli olarak yargısıyla cezaevine götürüldü. Yeni yönetimin daha dengeyi sağlayamadığı, Çetniklerin, “mağara güçlerinin” ve diğer direnişçilerin uzak dağ köylerinde saklandığı dönemdi. Zaman zaman kentlere saldırılar düzenliyor, lokantalarda peçetelerin altına şunun gibi mesajlar bırakıyorlardı: “Burada Çetnik direnişçi Mile Kozurica yemek yemiştir. Yaşasın Kral Pierre!”

Yani Budişiç, Liçina davasından daha önemli işlerle uğraşıyordu. Bir gün “mağara güçlerinin” kol gezdiği Kosovo’ya çağrıldı ve Bay Liçina iki-üç ay cezaevinde kaldı. Örnek bir mahkûmdu. Diğer tutukluların arasına pek az karışıyor ve hemen hemen hiç konuşmuyordu. Ara sıra alçak sesle şiirler okuyordu. Özellikle Duçiç ve Rakiç’ten. (“İşte bu yüzden, bu yüzyılın çocukları, diyorlar bize” vb. ya da: “Soylu hanımım, bu akşam, prensin balosunda...”)

Ocak ayında sorgulama başladı. Bu kez Projeviç adında biri ona sorular soruyordu:

“Demek böyle Liçina, Tito ve partililer aleyhine şiirler yazdın. Daha altı ay bile olmadı, senin gibilere ne yapıldı biliyor musun? Biliyorsun, iyi biliyorsun. Ben Budişiç değilim, bunu unutma. Oyalama taktikleri bana sökmez. Haydi konuş. Bunu yapmaya seni kim zorladı? Bunu kiminle birlikte yazdın? Kimin emriyle? Size kim para verdi? Yanıtlar. Noktası noktasına.”

Bay Liçina: Ruhum ve vicdanımla tüm bu soruları daha önce içtenlikle yanıtladım.

Projeviç: Ruhunu boşver, be adam. Ruh... Konuşacak mısın?

Bay Liçina: İnanın bana efendim, gerçekten anımsamıyorum.

Projeviç: Belleğini tazelememi ister misin?

Bay Liçina: Şiir yersizdi, itiraf ediyorum. Tüm manevi sorumluluğunu üstüme alıyorum.

Projeviç: Bir satır bile anımsamadığını mı söylüyorsun?

Bay Liçina: Size yemin ediyorum. Sabaha karşı, saat dörde doğru yazdım. Doğrudan daktiloda.

Projeviç: Geçelim. Devam et. Yapacak başka işlerim var.

Bay Liçina: Sonra, yağmurluğumu giydim ve şemsiyemi aldım. Beni bağışlayın, ama köpeğime ne oldu?

Projeviç: Olamaz... yine şu köpek! Sana söyledim: Ona her gün yiyecek veriliyor, günde üç kez, sosis ve Dalmaçya jambonu. Süt de veriliyor, köpek değil de bir kuzuymuş gibi. Haydi devam et.

Bay Liçina: Size teşekkür ederim... İçim rahatladı.

Projeviç: Yağmurluğunu ve şemsiyeni aldın ve sokağa çıktın. Şiiri kimseye gösterdin mi?

Bay Liçina: Hiç kimseye.

Projeviç: Yolda kiminle karşılaştın?

Bay Liçina: Şimdi aklıma gelmiyor. Hiç kimseyle.

Projeviç: İlginç, vay canına. Çok ilginç. Şiiri anımsamıyor, insanları anımsamıyor. Haydi söyle, bana masumları oynama. Partililere ve halka karşı şiirler yazabildiğine göre deli değilsin. Ama biz seni bu hastalıktan kurtaracağız. Evet, evet, endişelenme. Beklerken, işte kalem ve kâğıt, yaz aslanım, gönlünden ne geçiyorsa.

Bay Liçina: Teşekkür ederim, efendim.

Projeviç: Bana teşekkür etme, be adam... Duyan da bir armağan sanır. Şimdi, yok ol!

Bay Liçina: Teşekkür ederim, efendim.

Projeviç: Ayrıca, seni şiir bitmeden görmek istemiyorum.

Bay Liçina: Anlıyorum, efendim.

Projeviç: Üç ay diyelim... bu sana yeter mi?

Bay Ličina: Üç gün bana fazlasıyla yeter.

Projeviç: Defol buradan! Üç günmüş... Olmaz, bana bak-sana sen! Üç ay boyunca yazacaksın ve sileceksin. Zogoviç'in eseriymiş gibi güzel olacak! Beni anladın mı? Zogoviç gibi. Ya da Mayakovski gibi... Haydi bakalım, yallah!

Bay Ličina eserini yazmak için üç ay cezaevinde kaldı. Projeviç'in ona buyurduğu gibi yazıyordu ve siliyordu. Önce *abba* uyaklı bir sone yazdı. Sonra üçlükleri değiştirmeden uyak düzenini *abab* olarak düzeltti. Sonra üçlükleri değiştirdi ve son iki uyağı kaldırdı ("front-Piemont"), çünkü ona pek eskimiş gibi gözüktüler. Sonra... kâğıdı bitti. Böylece tüm olasılıkları denemiş oldu. Artık beklemekten başka yapacağı bir şey yoktu. Tam yetmiş dört gün sonra onu Projeviç'e götürdüler.

"Görelim bakalım, şair" dedi Projeviç.

Bay Ličina çalışma masasının üstünden ona kâğıdı uzattı.

Projeviç: Otur, otur. Neden kazık gibi kaskatısın... Oraya, be adam, koltuğa. Biraz bakalım.

Bay Ličina, beresi elinde (taşdığı tek sivil giyim eşyası buydu), koltuğun en ucuna oturmuştu. Kahve kokusunu içine çekti ve kendinden geçmiş gibi gözlerini kapattı. (Kuşkusuz köpeğini düşünüyordu. Yakında öğreneceksiniz, böyle ahlaksızlarla...)

Projeviç onu uyuklamasından çıkardı.

"Bak sen, hiç de fena değil... Tebrikler!"

Bay Ličina: Gayret ettim, efendim.

Projeviç: Vay canına, belli oluyor! Aferin. İstedğin zaman yapabildiğini görüyorsun.

Bay Ličina: Uyum açısından şiir kusursuz...

Projeviç: Abartma!

Bay Ličina: Elimden gelenin en iyisini yaptım.

Projeviç: En iyisi mi diyorsun... En iyisi... Gerçekten mi? Ah, benim zavallı Ličina'm, en iyisini yapmak nedir sen

bilmiyorsun... Sen kendin demedin mi be adam, daha iyi bir uyak belki bulunabilir diye, ha? O halde, ara! Bizim zamanımız var, yurttaş Liçina, istediğimiz kadar çok zamanımız var. Gelecek önümüzde, tüm gelecek! Haydi, defol buradan ve seni Mayakovski gibi yazıncaya dek görmek istemiyorum! Beni anladın mı? Çocuklar okul bayramlarında, askerler de taburda söyleyebilsin... İşte biraz daha kâğıt, bu sana yeter... Haydi, yallah... Onu götürün... Şansın açık olsun, şair.

Ve Projeviç, yeniden kâğıtları arasına gömülmeden, soğumuş kahvesini bir solukta içti.

Sonra başını kaldırdı.

Projeviç: Hâlâ burada mısın?

Bay Liçina: Size şunu sormak istiyordum, efendim...

Projeviç (eliyle kendi alına vuruyor): Ah, neredeyse unuttuyordum... Artık ona bakanlık depolarından gelen Amerikan konservelerinden veriyoruz. Eni, boyunun iki katı oldu. Sana yemin ederim.

Sonra yeniden notlarının içine gömüldü.

Bunu izleyen üç ay boyunca (1947'deyiz) Bay Liçina bir fare kadar kâğıt tüketti. Bunu ona bir gardiyan aracılığıyla Pajoviç söylettirmişti: "Müdür, bir fare gibi kâğıtları mı yiyor, diye soruyor." Bu arada tutuklular için bir gece düzenlenmişti, dışarıdan gelen oyuncular Mayakovski ve başka şairlerden şiirler okudular. Bay Liçina yaratma ateşi içinde kendini tüketiyordu. Mayakovski hoşuna gitmiyordu. O, Duçiş ve Rakiç'ten uzaktı. Çok uzaktı.

Uyum yoktu. Üstelik uyaklar da aksıyordu. Kendi sonesi çok-çok üstündü. Tarafsız olarak söylemek gerekirse. Yaşamöyküsüne ve toplumsal kökenine karşın. Partili biri ya da genç bir şair tarafından imzalanmış olsalardı, bu şiirler övünç kaynağı olurdu. Ama böyle olunca...

Projeviç'in önüne bir kâğıt yığını koydu.

“Bu da nesi Liçina?” diye sordu Projeviç.

“Şiirler, efendim.”

“Ha, demek, şiirler. Ve burada, Liçina, öğretmencilik oynayacağımızı sanıyorsun? Şiirlerini okumaktan başka yapacak işim olmadığını düşünüyorsun? Ve onları *kendim* seçmekten başka? Defol buradan! En az üç ay seni burada görmek istemiyorum! Diyelim ki (takvimine göz attı) eylüle kadar. İyice anlaştık mı?”

Bay Liçina susuyordu, kıpırdamadan. Kuşkusuz, düş kırıklığına uğramıştı.

“Sana iyice anlaştık mı” diye sordum.

“Anladım, efendim.”

“Tamam, öyleyse gidebilirsin... Ha, unuttuyordum: köpeğinin yavruları oldu. Altı tane... Böyle büyükler (işaretle gösterdi), birer ayıcık kadar...”

Bay Liçina susuyor, başı eğik.

Projeviç: Ne var? Memnun görünmüyorsun?

Bay Liçina: Ama o erkekti!

Projeviç: Ha, bir erkek, diyorsun. Dişi bir köpek olduğunu sanıyordum... O halde, yavruları olan başka bir dişi köpekle karıştırıyorum...

Eylülde Projeviç şiirleri idarecilere gösterdi. Kimileri kursesiz bulduklarını açıkladılar. Kimileri de –omuz silkerek– “Şöyle böyle!” dediler.

Projeviç (içkisini yudumlayarak): Sağlığınıza yurttaşlar!

Hepsi: Sağlığınıza!

Projeviç: Yani, yurttaş Çiçko, hoşuna gitmedi mi?

Yurttaş Çiçko: Ben bir şey söylemedim.

Konuşma cezaevi müdürünün çalışma odasında geçiyordu. Bir tür denetleme. Yurttaşlar arasında.

Projeviç: Bunu yazan bir hain, bir halk düşmanı.

Çiçko: Budişiç’in tutukladığı adam mı?

Projeviç: Ta kendisi.

Kısa bir sessizlik oldu. Sonra Budişiç'ten söz etmeye başladılar.

Projeviç: Değişiklikler yapılmış biçimlerin hepsini gösterebilirim. Altı ya da sekiz tane. Hepsi birbirinden güzel. Yalnız Budişiç'in birincisini saklamadığına üzüldüyorum.

Çıçko: Yazık.

Projeviç: Görmek ister misin?

Çıçko: Otur yerine ve çocuk gibi davranma.

Projeviç oturur.

Bir bardak daha içerler. Sonra bir tane daha.

Projeviç: Onu sana getirmeliyim. Nasıl okuduğunu gör.

Çıçko: Haydi, getir.

Onu getirirler.

Bay Liçina bir elinde beresini tutuyordu. Ona rakı teklif ettiler. Teşekkür etti.

Projeviç: Haydi, bize son değiştirdiğin haliyle oku. Yurttaş Çıçko seni duysun.

Çıçko: Haydi, haydi, naz yapma... Buna benzer bir tane yazdığına göre... Al sana, şeref sözü: Şiir güzelse özgürsün. Ama iyi okuman gerek...

Projeviç: Geçen seferki gibi.

Bay Liçina sonesini okumaya başladı, tutuklular gecesini için gelen oyuncuların sunuşları gibi. Ya da öyle okuduğunu sanıyordu. Kollarını göğse (tavana) kaldırıyor, elini kalbinin üstüne koyuyordu ve sonunda selam verdi. Neredeyse yerlere kadar eğildi.

Projeviç yurttaş Çıçko'ya baktı. Sonra şöyle dedi:

"Özgürsün!"

Ve onu bıraktılar.

Bay Liçina çıkış belgesini ve özel eşyalarını aldığını belirten onay kâğıdını imzaladı: Takım elbise, saat, dolmakalem,

şapka, gömlek, iç çamaşırı, yelek, kravat, yağmurluk, mendil, pantolon askısı, çorap ayakkabı (topuksuz, sarı, 37 numara), anahtarlık.

Bir gardiyan onu cezaevinin kapısına kadar geçirdi.

Bay Liçina, yürüyerek kente doğru uzaklaştı. Dışarıda yağmur yağıyor, rüzgâr durup durup hızlanarak kavakların yapraklarını koparıyordu. Yapraklar, uçaklardan atılan el ilanları gibi her tarafa uçuşuyor, sonra yere düşüyorlardı.

Saat dokuza doğru evinin önüne geldi. Köpeğini adıyla çağırırdı: Lunjo! Lunjo!

Köpek ses vermedi.

Bay Liçina sonra kapısını açtı ve küf kokusuyla irkildi. Parmağını çalışma masasını örten toz tabakasında gezdirdi. Masa açık kalmıştı, bomboş, daktilosuna el konmuştu. Sonra yağmurluğunu çıkarmadan, banyodaki leğenin altını yaktı. Leğende su ısınırken, odadaki tozları sildi.

Parmağıyla suyun derecesini kontrol etti, sonra soyundu ve sıcak, neredeyse kaynar suyun içine girdi.

Gurul gurul sesler çıkararak, uzun süre yıkandı; şarkı söylemek üzereydi. (Onu duyarlardı. Yaşlı Mara girdiğini görmüştü.) Sonra, dolabın içindeki ütülenmiş çamaşırlar arasından aldığı temiz havluyla kurulandı.

Tıraş sabununu sol elinde tutuyor, sağ eliyle de köpüğü yüzüne yavaş hareketlerle yayıyordu, tıpkı bir tangodaki gibi. Avucunun içine bolca kolonya döktü ve bununla önce yüzünü sonra göğsünü ovuşturdu, göğsünde ihtiyarlığın getirdiği gri tüyler diken diken olmuştu. Son olarak gargara yapmış gibi yanaklarını şişirdi ve elinin içine sürdüğü kremle yüzüne masaj yaptı. Yüzünün derisi suya hasret kalmış bir toprak gibi kremi içiyordu.

Sonra yavaş yavaş giyindi, tüm giydikleri yeni ve temizdi. (Hepsi biraz naftalin biraz da küf kokuyordu.) İç

Çamaşırları, mlek.Temiz pantolon (yalnız pantolon askısını eskilerin arasından aldı) temiz yelek ve ceket. Temiz oraplar. Ayakkabılarını eski bir mendille sildi.

Sonra bir kez daha aynaya baktı.

Çamaşır ipinin üstüne bırakmış olduğu nemli havluyu banyoya attı, sonra ipi bir ucundan çözdü, öteki ucunu ise iviyle birlikte koparttı. Tutuklanmasından önceden beri banyoda kalmış olan bir gazetenin (*Politika*) sayfasını sandalyenin üstüne koydu. Ampulün asılı olduğu kancaya ipi bağladı, sonra düğümü boynuna geçirdi. Daha sonra bir tekmeyle sandalyeyi devirdi.

BORÇ

“Korkunç günler” den sonra, sabahleyin ortalığa aniden bir sakinlik çökmüştü. Bu sakinliğin görünürde ve geçici olduğunu ve bir hastanın bünyesinde tıbbın bile çözemediği değişimler oluştuğunu ve bunların Tanrı’ya olduğu kadar organların işleyişinin karmaşıklığına ve ruh haline bağlı olduğunu doktor çok iyi biliyordu. Hasta sırt üstü yatmış, ince yastıklara dayanmıştı; monitör kalbinin düzenli atışlarını gösteriyordu. Bedeninin borularla bağlı olduğu karmaşık aletler, bir yandan çeşitli organların işleyişinin ekranda izlenmesini, öte yandan da artık tükenmiş olan damarları, bağırsakları ve solunum organlarını güçlendirerek yapay olarak beslenmesini sağlıyordu.

Beyaz ve aydınlık odanın sakinliği içinde yalnızca makinenin zayıf uğultusu ve zaman zaman, hasta az da olsa kıpırdadığında tüplerin kesik kesik çınlaması duyuluyordu. Bir an başının üstünde asılı şişeye baktı, şişeden çıkan şeffaf bir hortumla, hayat verici maddeyi içeren bir sıvı damla damla içine akıyordu.

Koca koca açılmış gözlerinin parlaklığı kaybolmuş, hafifçe şaşkınlıkla bakıyordu, tıpkı sürekli taktığı gözlüğü çıkaran biri gibi.

Dışarıda her şey sakindi...

Şişeden damlalar yavaş yavaş düşüyordu, önce şişiyor sonra da birden hortumun içine kayıyorlardı. Damlalardan biri şeffaf, hortumdan organlarına doğru akarken, bir diğeri şişmeye başlamıştı bile. Hasta bu damlalara bakıyordu. Tespih işlevi görüyorlardı. Bilincinde birden bir düşünce belirdi, bilincinin uzak bir köşesinde: Ölüm saati yaklaşıyordu. Arkasında bir ömür vardı, diğerlerinden ne daha iyi ne daha kötü; sevmişti, acı çekmişti, yolculuk yapmıştı, yazı yazmıştı. Özellikle seksenlerine geldiğinden beri, birçokları yaşamının çalışma ve yalnızlıkla dolu olduğunu düşünüyorlar ve yazıyorlardı, ama bu çalışmanın ne fedakârlıklara mal olduğunu, bu yalnızlığın yararlı olduğu kadar da zor olduğunu kimse bilmiyordu. "Sislerin arasından" (ince bir biçemci olduğundan, o bu simgeyi kullanmazdı), son günlerde korkunç krizler geçirdiğini, tüm gücüyle ölümle savaştığını, ona direndiğini, damarlarındaki tüpleri koparttığını, onun yüzüne tükürdüğünü, ağladığını, ölümün görünmez, ama var olan hayaletiyile dövüştüğünü anımsıyordu, ölüm kimi kez yatağın yanında, kimi kez içinde bir yerlerde, bağrında, ciğerlerinde, alev alev yanan beyninde hazır duruyordu.

Ama orada, o sabah, neden ve nasıl olduğunu bilmediği bir sakinlik çökmüştü üzerine. Kabul edilemez olanı kabullenmişti: Kendisi için her şeyin sona erdiğini, artık günlerinin, saatlerinin sayılı olduğunu. Yaşamının bilançosunu yapmaya, onu başkalarının gördüğü gibi görmeye çalışıyor ve için için gülümsüyordu. Yaşamını yalnızlık, fedakârlık ve çalışmayla doldurmuş, artık ölüyordu; *İnsanların çabaları bize hep aynı şeyi, yani insanların eserlerinin anlamını oluşturan yasa, ölçü, düzen ve fedakârlığın, bu dünyada var olduğunu öğretmektedir. Güzel ve büyük ne yaratıldıysa kan ya da alın teri ve de sessizlik içinde yaratılmıştır.*¹ Bunu kim söylemişti? Bir yerde mi oku-

muş, yoksa daha eskilerde kendisi mi yazmıştı? Şimdi, ama ancak şimdi, bu düşünceyi avutucu bulmasa da en azından doğru buluyordu.

Ömründe tanıdığı bilge ve soylu insanlardan biri şu dakikalarda yanında olsaydı ne iyi olurdu diye düşünüyordu: Alaupoviç ya da Bay İvo Vojnoviç... Tüm yaşamı boyunca bilgelikle dopdolu iki ya da üç insanla karşılaşmıştı. Diğerleri insanların çoğunluğu gibiydi: dar ufuklu ve bencil; hiçbir güzellik kavramı olmayan, başkalarına karşı anlayışlı olmayan, bilgiden yoksun, içgüdüleri ve hırsları tarafından yalnızca aşka ve yemeğe, geçici şan ve şöhrete doğru yönlendirilen insanlar. Yaşantısına her girişlerinde arkalarında kargaşa bırakmışlardı, tıpkı bir ordunun bir kenti işgal etmesi gibi.

Kendine başkalarının gözleriyle bakıyordu, yaşamının bilançosunu başkalarının, yabancıların gördüğü gibi yapıyordu; arkasında eksiksiz bir yapıtlar bütünü bırakıyordu; bu bütünde halkın tarihiyle içi içe olmuş kendi yaşamöyküsü ve dili bulunuyordu, bu da onlara insanların ölümsüzlük diye adlandırdığı niteliği garantiliyordu. Çekmecelerinde hâlâ özenle ayrılmış ve dosyalanmış birkaç yazı taslağı bulunuyordu: şiirler, anılar, notlar. Bunların arasından gelecek nesillerin gözünde kendini tehlikeye atabilecek ne varsa çıkartmıştı: Kişisel izler, özel yaşamına ait öğeler, tüm bunlar gelecek kuşakların önünde olabildiğince soyut ve olabildiğince yazar kalabilmek, etten ve kemikten olan insanı en aza indirgeyebilmek içindi. Yaptıklarının hem acı hem de doğru bir yanı vardı: Ömrünü kurgusal bir dünyada, platonik ideallerin dünyasında geçirmişti, yaşamın içine her girişi yalnızca bir üzüntü ve bir yıkım, bir güçlük ve bir sıkıntı olmuştu. Salt düşünceler âleminin, suskunluğun ve yalnızlığın çerçevesi dışında kalan her önemli karar onu yaralamaktan başka bir işe yaramamış, her atılım bir başarısızlık, insanlarla her

beraberlik bir yenilgi, her başarı yeni bir dert olmuştu; şunun bunun ismini, yani adını lekelemekten başka bir işe yaramayan o ölümlü evreni de sayfalarından çıkartmıştı: Çünkü bir aptalın aptal olduğunu kanıtlamak tehlikelidir.²

İşte tam o anda, tıpkı bir elektrik akımı gibi aklına aniden bir düşünce saplandı ve yüreğine kadar içini deldi: Borçlarını ödememişti. Manevi değil, maddi borçları. (Manevi borçlara gelince, hiçbir insan bunları hiç kimseye asla ödememiştir: ne Tanrı'ya, ne annesine, ne diline, ne vatanına.)

Hayır, düşündüğü bu borçlar değildi, onları kendisiyle birlikte öbür dünyaya götürecekti, (öbür dünya varsa, var olmasının bir mantığı varsa, o da şuydu: insan borçlu olduğu kişilere borçlarını ödeyebilsin diye.) Artık beklemeye olanak olmadığına göre, dünyayla hesaplarını kapatma saati geldiğine göre, parayla ödenebilecek borçları düşünüyordu, sembolik bir biçimde de olsa, yani bir dostluk gösterme, bir el sıkma gibi. "Napredak" adlı Hırvat kuruluşun ona gönderdiği ve her ay günü gününe eline ulaşan (şu karışık dönemde gerçek bir mucize, ama kim ne derse desin, bunu sağlayan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun kurumlarıydı) iki yüz korunalık* mütevazı ödeneği akıllıca, iyice düşünerek paylaştırması gerekiyordu: Öyle ki herkes bir pay almalı, kimse mağdur olmamalıydı.

Başının üstündeki şişede damlaların şişmesine bakıyor ve onları teker teker sayıyordu, bir tespihin tanelerini ya da altın paraları sayar gibi.

Wachmeister İvan Matkovsek'e, bir askerin harita üzerinde araziyi tanımayı öğrenmesi gibi, manzara resimlerine gözlemi açmamı sağladığı için; iki koruna.

Ajkuna Hreljiç, elimden tutarak beni ilk kez köprüden geçirmiştir; iki koruna.

* *Koruna*: Eski Hırvatistan parası. (ç. n.)

Ana Matkovsek bana çiçeklerin ve bitkilerin dilini öğretmiştir; iki koruna.

Draginja Trifkoviç Hoca, bana alfabeye ilişkin ilk bilgileri öğretmiştir; iki koruna.

“Arap” İdriz Azizoviç’e, bana insan sesini dinlemeyi ve bunun bir belge olabileceğini öğrettiği için; iki koruna.

Ljubomir Popoviç, bana iyiliği öğretmiştir, çünkü iyi kalpli olmak yetmez, iyilik de alfabe gibi öğrenilir; iki koruna.

Milan Gavriloviç, bana arkadaşlığı öğretmiştir, çünkü arkadaşlık da yabancı dil gibi, öğrenilir; iki koruna.

Ratko Bogdanoviç, bana arkadaşlığın yeterli olmadığını öğretmiştir, çünkü arkadaşlık bencillığe dönüşebilir; iki koruna.

Jovan Vasiç Hoca, cesarete gereksinim duyduğum sırada, edebiyata yönelmemi teşvik etmiştir; iki koruna.

Tugomir Alaupoviç’e, ruhuma ve bedenime canı gibi baktığı için; iki koruna.

Profesör Mijo Poljaç, yaşamım boyunca bana çok yararı dokunan ve zihnim için hoş bir uğraş olan Almancayı öğrenmemeye olanak sağlamıştır; iki koruna.

Dimitrije Mitrinoviç, şu zavallı kasabaların dışında daha iyi ve daha mutlu dünyaların bulunduğunu bana göstermiştir; iki koruna.

Vladimir Gacinoviç, hem dünyanın hem de ruhun, ayın karanlık yüzüne benzer kısımları olduğunu keşfetmemi sağlamıştır; iki koruna.

Bogdan Zerajiv, sözcüklerin anlamsal değeri ile ilgili olarak içime kuşkunun zehrini salmıştır: O günden beri sözcüklere güvenmem ve onları altın tartar gibi bir bir tartarım; iki koruna.

Fanika ve Evgenija Gojmerac, bana müziğin ve aşkın mikrobunu bulaştırmışlardır; müzik ve aşk el ele tutuşmuş ikizler gibidir... Biri Chopin’den bir polonez çalar, diğeri de şiirleri

ve mektuplarıyla içimdeki kutsal aşk ateşini körükler. Çünkü önce aşk vardı; dört koruna.

Şişeden bir damla düşmek üzereydi ve yerine bir diğeri şişmeye başlamıştı; böylesi iyi olur, diye düşündü, mademki söz konusu olan iki kişi o halde her birine birer tespih tanesi, bir düşünce.

Hocalarım Milan Resetar, Jozef Jireček, Wilhelm Jeruzalem, Oskar Evald, Jozef Klem, bana bilginin her şey olduğunu ve cahilliğin bağnazlığı ve düşünce karanlığını doğurduğunu öğretiler; on koruna.

İlica'da boğaz hastalıkları uzmanı, boğaz ameliyatımı yapan Doktor Oskar Aleksander'a, müdahalenin nedenini bana önceden anlattığı ve bana bir hayvanı değil de bir insanı tedavi eder gibi davrandığı için; iki koruna.

Krakov'da *Yeşil Salon*'daki garsona, demlenmesi gereken içeceklerimi tam sevdiğim kıvamda ve sağlığımın gerektirdiği gibi hazırlayıp servisi de güler yüzle ve canla başla yaptığı için; iki koruna.

Helena İrjikovski bana "tanrısal hiyeroglifleri", yani müzik partiyonlarını çözmeyi öğretmiş ve beni bu gotik lirizmin karşısında bir hayvan olmaktan kurtarmıştır; iki koruna.

Loc Nepomucen'e büyük diller ağacının üstünde her kuşun tıpkı doğadaki gibi kendine özgü bir ötüşü olduğunu ve bu dillerden birini ya da diğerini seçmemizin, tıpkı aşkta olduğu gibi, kişisel, nedensiz ve gizem dolu olduğunu anlamamı sağladığı için; iki koruna.

Marjan Zdjehovski'ye, dallarından Puşkin'in Slovacki'nin, Murn'un ve benim "Bosnalı" dilimin doğacağı Slav dilleri ağacının derin köklerini bana keşfettirdiği için; iki koruna.

Maja Nizetiç ve Jerko Çuliç'e, cezaevinde kaldığım süre boyunca bana gönderdikleri armağanlar, güzel sözler ve gönül zenginliği için teşekkür borçluyum; iki koruna.

Vladimir Cerini, çok gereksinim duyduğum bir sırada bana bin dinar vermiş ve çaresizlik içinde bunu alan kişi, bu davranışta bir bağış ya da bir küçümseme görmesin diye adını saklamıştı; iki koruna.

Marburg Cezaevinin meçhul gardiyanı, yazmanın benim için yaşamı sürdürmek anlamına geldiği o günlerde, bana gizlice bir kâğıt parçası ve minicik bir kalem vermişti; iki koruna.

Split Yargıcı Jerko Moskovito, o zor günlerde, korkakların *alın yazısı* ve tarihsel gereklilik diye tanımlayarak kaçınılmaz gördükleri yazgıyı, kişisel tavrın ve medeni cesaretin nasıl değiştirebileceğini gösterip³ beni suçlanmaktan kurtardığı için, iki koruna.

Peder Alojzi Perçinliç, Fransiskenlerin katı, fakir ve çalışmaya adanmış yaşamlarını öğrenmemi sağlamıştır, “şair” olmasaydım, rahip olurdum; iki koruna.

Fransisken Rahibe Stipica Lukiç, Zenica Cezaevinde bana ekmek, inanç ve umut getirmiştir; iki koruna.

Hemşire Hermina ve Hemşire Eparhija bana, bedenın zihinsel şeylere boyun eğdirebileceğini, kendi örnekleriyle göstermişlerdir, ben de bunu kısıtlı olanaklarımin sınırları içinde kişisel yaşantıma uygulamaya uğraştım; dört koruna.

Bayan Zdenka Markoviç’e.⁴

Kont İvo Vojnoviç bana hem iyilik hem de koruyuculuk yapmıştır, kendimde olmasını istediğim şeyi, yeteneği bende görmüştür, yani Tanrı’nın bize armağan ettiği o lütfu ve o laneti; iki koruna.

Bay Dinko Luksiç de Sutivan’a, gösterdiği konukseverlikle günlerimi güzelleştirdiği ve sağlığını iyileştirdiği için, böylece şiir derlememi bitirebilmişim; iki koruna.

Viyanalı genç sorgu yargıcı, Split’te tutuklanmam sırasında, pansiyonumda kalmış olan özel eşyalarımı getirtmeme

izin vermiş ve düşüncelerimi kesin biçimde etkileyecek olan Kierkegaard'ın *Alternatif* ini getirmiştir; iki koruna.

Gardiyana, el konulmuş eşyalarımızın saklandığı cezaevi deposundan bu kitabı almama izin verdiği için; iki koruna.

Jaromir Studnički, Saraybosna'daki kitapçı ve kitap koleksiyoncusu, bana kitaplarda bulunan "kozmik ışık"tan söz etmiştir; iki koruna.

Gospava Dundjenović, Osmanlı dönemine ilişkin öyküleri gayda çalgıcıları gibi *uzun uzun, güzel güzel, açık ve doğru* olarak anlatmayı bilirdi; iki koruna.

Luj Bakotić, Roma'da yaptığım iş bana ağır gelmesin, okumaya, incelemeye ve yazmaya daha çok zamanım olsun diye, vaktimi büro işleri yaparak çarçur etmememi sağlamıştır; iki koruna.

(Sonunda, ama gerçek sonda, her şey iyi gözükür ve ahenk içinde biter. İvo Andrić: *Travnik Günlüğü*.)

Vladislav Budisavljević, anlayışı sayesinde tarihi yazmamı ve öğrenmemi sağlamıştır: Eserlerimde bu iki öge birbirine karışır, birinin nerede başladığını, ötekinin nerede bittiğini söylemek zordur; iki koruna.

Bayan Vera Stojić, yazı taslaklarımla ve mektuplaşmalarım ile ilgilenmeyi sevgi ve saygıyla üstlenmiştir.

Midhat Samić, kaynaklarımı anlatırken, yaratım gücü eksikliğinden değil de engin bilgidен söz etmiştir; iki koruna.

Doğum günümde bana kendi yazdığı özdeyişler kitabını armağan eden o profesöre;⁵ bir koruna (o da bana kitabı okuduğum için bir koruna vermeliydi). Halk deyişiyle, iyi dostluklar çıkarlardan doğar.

Hastabakıcı Olga'ya, benimle ilgilendiği, her gün vazoya taze çiçekler koyduğu, beni yatağımda tatlı tatlı ve dikkatle döndürdüğü için.

* İvo Andrić: Sırp yazar, 1961 Nobel Edebiyat Ödülü'nü almıştır. (ç. n.)

Şu yapay güneşin akşam aydınlığı gibi bir parlaklık verdiği odanın sessizliği içinde, kendi kendine sayıyordu. Düşünceleri önce zamansal bir sıralama izledi, sonra ağırları arttıkça (özellikle belli bir yerinden acı çekmiyor, yaşamdan acı çekiyordu) bu zamansal sıralama karışmaya, olaylar itişmeye, zaman da yönünü yitirmeye başladı; zihni yeniden oradan oraya gitmeye koyuldu, yalnızca arada bir berrak bir düşünce belirliyordu, tıpkı bir bulutun arkasından bir gözücü bir yok olan güneş gibi.

Sedefli incilerden yapılmış bir tespihi andıran, ensülin damlalarından oluşan tespihi sayesinde sıraladığı tüm bu paraların hesabını yapmaya, tüm borçlarının toplamını çıkarmaya gayret ediyordu. Önce saymaya başlıyor sonra vazgeçiyor sonra yeniden başlıyor, bir yandan da iki yüz korunalık mütevazı geliri yetmeyecek, şimdi birilerini çıkartmak gerekecek, birilerine borçlu kalacak diye korku duyuyordu, ürpertiye benzer bir korku. Borçlarından ancak bir kısmını karşılarken, bu listeden kimi çıkartabilirdi ki? Toplamı azaltmayı, başka türlü dağıtmayı denedi, zaten temel nokta para değildi, önemli olan küçük bir gönül alma, insanın yakınlarına, alacaklılarına, koruyucularına ve de can sıkıcı kişilere karşı olabildiğince eşit paylarla, borçlarını ödeme isteğinin bir göstergesiydi.

Hastabakıcı bitişik odada oturuyordu, açık kapının arasından, monitörün üstünde, çalkantılı, ama düzenli aralıklarla gelen dalgalar gibi gözüken, hastanın kalp atışlarını izliyordu. Üstünde beyaz gömlek başında beyaz örtüsüyle bir masaya oturmuş, bir yandan da *Bazar'* da bir aşk öyküsü okuyordu: Geniş asfaltta arabayla hızla ilerliyordu, yanında oturan Nick Chester'in düğmeleri açılmış gömleğinin içinden güçlü ve kıllı göğsü gözücüydü. "Nick'in sağ eli dolgun kalçasının üstündeydi; araba Kolorado yolunun geniş asfaltı üstünde

sessizce ilerliyordu. Günlerdir ona söylemesini beklediği sözleri söylemek için tam başını ona çevirdiği anda, ansızın..." Hastabakıcı, sanki bundan sonraki satırda dönemeçten çıkan ve farlarıyla, gencecik yüreğinden kopan sözleri söylemeye zaman bulamayan Nick Chester'ın gözlerini kamaştıran kocaman bir kamyon biçimindeki felaketi engellemek istercesine var gücüyle beyaz sandaletlerini duvara dayadı. Hastabakıcı, gözlerinin önünde bir aşkın söndüğü *Bazar*'ın sayfasından başını kaldırarak uykulu ve hüzünlü gözlerle monitöre baktı: Periyodik dalgalar giderek daha çalkantılı bir hal alıyor, yatay beyaz çizginin üstünde ışıklı nokta hafif bir düdük sesiyle zıplıyordu, tıpkı ekrandaki "tenis" oyunu gibi (iki yıl önce Budva'da bir otelde gördüğünün aynı).

Sonra gözü hastaya ilişti, sanki dudaklarını kıpırdatıyordu. Önemli bir hasta olduğunu bildiğinden, Nick Chester'ın sağında, Cadillac'ın koltuğundaki yerinden bir an için ayrıldı ve yatağa yaklaştı.

Hasta gözlerini dikmiş ona bakıyordu.

"Bir şey mi istiyorsunuz?"

"Bana iki koruna ödünç verin."

Yavaş yavaş ve zorlukla konuşuyordu, ama sözleri çok iyi anlaşılıyordu.

"Affedersiniz" dedi hastabakıcı, ona doğru eğilerek, "pek iyi anlamadım."

"Borçlarımı ödemem için iki koruna eksik. Size de geri verilecek, küçük hanım. Kimseye borçlu kalmak istemem. Hepsini ödeyeceğim, size de, son kuruşuna kadar."

"Tabii ödersiniz, hemen getiriyorum."

Yan odaya geçti.

"Doktor, beş numaralı hasta, ona iki koruna ödünç vermemi istiyor."

"İyi, o halde verin."

“İki *koruna* doktor.”

“Küçük hanım, saçmalıyor. Ona iki dinar verin. Durumu daha da kötüleşirse beni çağırın. Sakin olduğu sürece odasına girmek istemiyorum. Bu onu heyecanlandırabilir. Haydi, iki dinarınız var mı?”

“Eve,” dedi hastabakıcı ve gömleğinin cebinden cüzdanını çıkarttı.

“İşte” dedi hastabakıcı ve parayı yatağın yanındaki komodin üstüne bıraktı, para mermerin üstünde şingirdadı, sonra ses aniden kesildi.

“Doktor, doktor” diye, hastabakıcı haykırdı. “Artık nefes almıyor. Monitöre bakın. Kalbi artık çarpmıyor.”

“Hemen müdürü çağırın” dedi, doktor. “Küçük hanım, ona Kharon’un kayığı için geçiş ücretini ödemiş oldunuz.”

A ve B

A

*(The magical place)**

Öğleden sonra saat beşe doğru Kotor'dan ayrılmalı (Kotor Yugoslavya'nın Zeta bölgesinde, eski Cattaro Körfezinde Adriyatik Denizinin derin bir koyudur), inişli çıkışlı küçük yolda bir saat ilerledikten sonra durmalı ve beklemelidir.

Bu, güzel bir gün olmalı, ıslıl ıslıl ve berrak, ama yine de batıda birkaç bulut bulunsun ve beyaz bir fil sürüsüne benzesin.

Sonra denizi dalgaları ve gökyüzünü bakışlarınızla kucaklamalısınız.

Sonra bir kez daha gökyüzünü, dalgaları ve denizi.

Ayrıca babanızın da bir otobüs ya da Kotor'dan kiralanmış bir taksiyle eskiden bu yoldan geçmiş olduğunu bilmeniz gerekir, aynı sahneyi izlemiş olduğundan emin olmalısınız: beyaz bir fil sürüsünü andıran bulutların arasından ortaya çıkan batıdaki güneş, sislerin içinde kaybolan yüksek dağlar,

* Metinde İngilizce: (*Büyülü yer*). (ç. n.)

körfezin dibinde mürekkep rengi deniz, dağların eteğindeki küçük kent, dalgakırana yanaşmış beyaz gemi, bir yangın gibi alev alev yanan büyük pencerelerinin üstünden, bacasından yoğun bir duman fışkırtan sabun fabrikası.

Cırcır böceklerinin ötüşüne de ayrıca dikkat etmeli (binlerce kol saati tamir ediliyormuş gibi), yoksa kolayca unutulabilir, nasıl ki yol boyunca kentin acı kokusu çoktandır var olduğundan fark edilmeyebilirse.

Sonra her şeyi unutup bu tanrısal açıdan maddelerin buluşmasını seyretmeliyiz: havanın, toprağın ve suyun.

Tüm bu koşullar yenine geldiyse, işte o zaman Koestler'in "okyanus duygusu" diye adlandırdığı sonsuzluk duygusunu duyumsayacaksınız.

Not: Dostlarımdan biri, muhabir fotoğrafçı, kumandanın izniyle, Kotor'a demirlemiş Sovyet kruvazörünün içinden resimler çekti. Sonra, fonda manzara olmak üzere limandan gemiyi geniş açıyla aldı. Tab ettiğinde film gece gibi simsiyahtı.

Sonsuzluk duygusu "okyanus duygusu" filmin üstünde –tüm müdahale teknikleri bir yana bırakıldığında– yalnızca kırmızı, siyah ya da yeşil lekeler verir; görüntüleme anında tek bir duyu bile eksik olsa: duyma, koklama ya da görme.

Bu aynı sahneyi babam 1939'da (Auschwitz'de yok olmadan beş yıl önce) izlediği gibi Sigmund Freud da 1898'de izledi, zaten bundan hemen sonra ünlü Üç Parkae düşü ortaya çıktı.

B

*(The worst rathole I visited)**

Dışarıdan:

Ev, bir yanından büyük bir binanın, öteki yanından tahta bir ahırın, önünden de bodur bir kayın ağacı arasına saklıdır. Ev kerpiçtendir, çatıdaki kiremitler zaman içinde kararmış, yer yer kırılmış ve ayrılmıştır. Kapı öyle alçaktır ki yetişkin birinin içeri girmesi için iki büklüm olması gerekir. Bir metre-karelik bir pencere evden on adım kadar uzak olan ağaca bakar. Öteki tarafta tam duvarın içine oyulmuş pencere görevi yapan yuvarlak delik, hem tuvaletlerin hem de terk edilmiş ve ayırkotu kaplamış kare bir toprak parçasının bulunduğu “bahçe”ye açılır. Camın bir kısmı kırıktır. Delik paçavralarla tıkanmıştır.

İçeriden:

Oda kurutulmuş çamurdan yapılmış ince bir duvarla iki kısma ayrılmıştır; büyüğü 2.2, küçüğü 2.1. birinciye “yatak odası” ikinciye “mutfak” denir. Duvarlar balçığı ılık suda

* Metinde İngilizce: (*Ziyaret ettiğim en berbat fare deliği*). (ç. n.)

eriterek elde edilen aşıboyasıyla badanalıdır. Nemin ve güneşin etkisiyle bu ince tabaka kabarır ve çatlar, böcek pulları ya da eski bir değerli tablo gibi. Zemin de balçık kaplıdır ve avludan birkaç santimetre alçakta kalır. Çok sıcaklarda toprak sidik kokar (Eskiden ahırmış).

En büyük odada iki tahta karyola ve duvardan on santimetre kadar önde duran iki dolap bulunur. Yerde giriş kapısından mutfığa doğru bir yolluk çapraz olarak serilmiştir, mutfakta bir köşede döküm bir ocak, koca çivilere asılmış bir-iki kap, hem yatak hem de tezgâh olarak kullanılan bir de tahta sandık vardır. Mutfığı yoğun bir duman kaplamıştır, öylesine yoğundur ki sandığın ya da küçük tahta taburelerin üstünde oturanlar birbirlerini ancak görürler. Onlara sesler dumanın içinden gelir, sanki suyun içinden gelir gibi.

“Burada çalar saat vardı, bu çivide” dedim Peşte’den beri arabayla getiren adama: “Körkütük sarhoş bir Rus askeri onu kırk beşte aldı götürdü.”

Tam yola çıkacağımız sırada:

“Şuraya bir levha, koyacağız” dedi adam şakayla. “1942-1947 YILLARINDA BURADA YUGOSLAV YAZAR D. K. YAŞAMIŞTIR.”

“Neyse ki ev yakında yıkılıyor” dedim.

“Yazık” dedi Budapeşte’den beri bana eşlik etmiş olan adam. Makinem olsaydı bir fotoğraf çekerdim.”

Not: A ve B metinleri birbirine gizemli bağlarla bağlıdır.

NOTLAR

Genel Bilgiler

Kiş'in yazı taslakları arasında bulunan ve bu kitapta yer alan öyküler 1980 ve 1986 arası yazılmış olup *Ölümler Ansiklopedisi* adlı kitapla uzaktan ya da yakından ilişkilidir. Bu öykülerin hepsi altı tanedir: "Yurtsuz Adam", "Yuri Goletz", "Ud ve Yara İzleri", "Şair" ve "Borç".* Biz bunlara iki bölümden oluşan kısa bir metin daha ekledik, *A ve B*; taslak halindeydi ve başlığı yoktu. Bir öykü olmasa da Danilo Kiş'in düzyazı yapıtlarının büyük bir bölümüyle bir eğretilme (ve bir mecaz) işlevi görüyordu: Bu kitabın içinde yer alması ve bir tür " lirik bir kapanış" yazısı oluşturması bu nedenledir.

Kiş'in üç öykü kitabından ikisine öykülerden birinin adını verdiğini bildiğimizden, bu kitaba *Ud ve Yara İzleri* adını verdik, bu öykünün bizce özel bir yeri olduğundan değil, başlığın kendisinin anlamsal düzlemde diğer öykülerin arasında bir ilişki kurabilme özelliğindendir. Bu başlıkla aynı etki elde

* Kitabın Fransızca basımında, o zamana kadar hiçbir yerde yayımlanmamış olan "Maratoncu ve Koşu Hakemi" de eklenmiştir. (ç. n.)

edilmiş gibi geldi, ayrıca oximoronik* gücü ve bıraktığı izlenimden de söz edilebilir.

Bu öykülere ilişkin diğer bilgiler açıklama yazısında yer almakta ve öykülerin kitaptaki sunuluş sırasını izlemektedir.

YURTSUZ ADAM

Bizim elimize geçtiği haliyle “tamamlanmış ve eksiksiz” olmayan bu öykü Ödön von Horvath’ın yaşamından esinlenmiştir. Okuyucu, Kiş’i, İkinci Dünya Savaşı’ndan hemen önce Champs-Élysées’de tuhaf bir biçimde sona eren bu “Orta Avrupa yazgısı”yla ilgilenmeye iten nedenleri kolayca tahmin edecektir. Bu arada Ödön von Horvath’ın ağaçları devirip yoluna çıkan her şeyi sürükleyerek Paris’i kırıp geçiren fırtına sırasında 1 Haziran 1938’de öldüğünü hatırlatalım. Ödön von Horvath’ı, üzerine düşen büyük bir dal Marigny Tiyatrosu’nun önünde öldürdü. Amsterdam’da bir kâhinin ona bu kentte yaşamını kökten değiştirecek bir şeyin başına geleceğini söylemesi üzerine Paris’e gelmişti! (İkincil planda fakat öykünün önemli bir kişisi olan adsız şairin portresi de kolayca tanınacaktır.) Sözü edilen şair Endre Ady, Horvath’ın ve Kiş’in yaşamına ve edebiyattaki yazgılarına çeviriler yoluyla karışmıştır. Bu anlamda, “Yurtsuz Adam”daki kimi bölümler Kiş’in “Paris’te Gezinti”de (1959) Ady’ye ayırdığı kısımların yoğun bir tekrarıdır.

Horvath’ın piyeslerinin bir çevirisi Kiş’in eline ilk kez 1970’te geçmiştir. Söz konusu olan Gallimard Yayınları 1967 baskısıydı (*İtalya Gecesi, Don Juan Savaştan Dönüyor, Yüz Elli Mark*), önsözünde Fransız okuyuculara o günlerde henüz pek tanınmayan Horvath’ın yaşamöyküsünden temel öğeler

* Oximoronik: Çarpıcı bir etki yaratmak ve kesin değerler ifade etmek amacıyla, birbirine zıt iki sözcüğün bir tür antitez oluşturacak şekilde kullanılması. (ç. n.)

tanıtılıyordu. Horvath hemen Kiş'in, "roman temaları, öykü konuları, paralellikler..."den oluşan göstergesel figürler "dağarcığına" girdi. Temanın yazınsal kapsamının sınırlarını aşan nedenlerden dolayı "Yurtsuz Adam"ın yaşamı Kiş'in zihnini yeniden kurcalamaya başlayana dek on yıl geçti (bu on yılda Kiş, *Kum Saati*'ni, *Boris Davidoviç'e Mezar*'ı ve *Anatomi Dersi*'ni yazdı). Gerçekten de 1979'da "Joycevari inziva"sı başlar ve Horvath'ta olduğu gibi Paris'te ölümle son bulur. İlk kıvılcım Horvath'la ilgili bir doktora tezi olmuştur (*Ödön von Horvath'ın Tiyatro Yapıtlarında Tarih ve Kurgu*, Jean Claude François, Grenoble Üniversitesi Yayınları, 1978) "Yurtsuz Adam" taslağında sayfa numarası belirtilmemiş bir kâğıtta şöyle der:

""Yurtsuz Adam" ya da "Yurdu Olmayan Adam"ın öyküsü bende yıllarca bir takıntı oldu. Bir dergide yaşamı ve trajik ölümüne ilişkin bir yazı okuduğum andan itibaren. Önceleri onunla ilgili bir deneme ya da bir inceleme yazmayı düşündüm. Sonra bazı şeyleri not ettim, kendi düşüncelerimizi kişilere söylettiğimiz ilkel taslaklar oluşturdum. Tüm bunlar, bu tür notların bir öykünün başlangıcını, çekirdeğini, gelecekteki yazınsal yapının ana direğini oluşturduğu hayalini yaratmak, vicdanımı rahatlatmanın bir yoluydu yalnızca. Tabii ki işler orada kaldı. Fakat, bir gün (bir tesadüf eseri), yurtsuz adamımla ilgili bir doktora tezi elime geçti. Kişi birdenbire hayat buldu. Kahramanımla ilgili bu tezde ne bulmuştum? Bir yığın bilgi, tarihler, işe yarar olaylar, ama benim öyküm, düşlediğim öykü dağıldı gitti. Kahramanımın yaşamını ve ölümünü saran gizem, gizemli hava ansızın yok oldu. Yine de sebat etmeye, bu bilinmezlik ve gizem havasını yeniden oluşturmaya, bulmacaların kareleri gibi olayların doğal taslağını kendimce doldurmaya gayret ettim.""

(Bu bölüm, olduğu gibi *Ölümler Ansiklopedisi*'nin Önsöz'üne girebilirdi. Olasılıkla da bu amaçla yazılmıştır.)

Kiş'in kâğıtları arasında 1983'te *Ölüler Ansiklopedisi* adıyla çıkacak olan öykü derlemesine ait yedi tane kapsam listesi vardır. Tarihini kolaylıkla 1980 olarak saptadığımız ilk ikisinde Ödön von Horvath başlığı yer almaktadır, öngörülen sayfa sayısı da belirtilmiştir (ilkinde on, ikincisinde sekiz). İki kapsam listesi de elle, yarım bir daktilo kâğıdına yazılmıştır. Bir bant izi başlıklar listesinin (yazınsal bir gereklilik gibi) iyice, görünür bir yere asılmış olduğunu göstermektedir. Buna karşın Ödön von Horvath'ın öyküsü, daktiloyle yazılmış ve yalnızca tamamlanmış öykülerin başlıklarını içeren diğer beş kapsam listesinin hiçbirinde yer almamaktadır. Bununla birlikte Kiş'in taslakları arasında, yurtsuz bir adamın yaşamını ve ölümünü anlatan daktiloda yazılmış kırk yedi sayfalık bir "öykü konusu" bulduk. Bu sayfalardan birinin başında daktiloyle: YURTSUZ ADAM / YURDU OLMAYAN ADAM ve altında parantez içinde YURDUMUZ DÜŞÜNCELERİMİZDİR yazılmıştır. Diğerlerinin değışkeler olduğunu düşünerek, öyküye altı çizilmiş olan ilk başlığı verdik. Çoğu düzenlenmemiş ve de temize geçirilmemiş bu kırk yedi sayfadan biri diğerinin farklı bir yorumu olabilecek iki ayrı bütün kolaylıkla oluşturulabilirdi. Birincisi, görünürde, bir hamlede ince uçlu siyah bir ispirtolu kalemle hızlıca yapılmış düzeltmeler içeren, numaralanmış on dört sayfadır. Bu kez Egon von Németh (Soyadının Horvath'dan Németh'e dönüştürölmesi, burada ayrıntılarıyla söz edilmesi, gereksiz olan salt yazınsal nedenlerin dışında da oldukça ilginçtir, Hırvatistan sınırında yaşayan Macarlarda sık rastlanan bir adın yerine, Almanya yakınlarında yaşayan Macarlarda yine sık rastlanan bir ad konulmuştur) adını taşıyan yurtsuz adamın öyküsü, bu yorumda tarihsel olarak birbirinden çok uzak olan iki dönem arasında bile hiçbir ayırım belirtilmeden, sürekli bir akış gösterir. Bununla birlikte bu metinde kimi parçaların çevresi aynı ispirtolu siyah kalemle çizilmiş

ve harflerle işaretlenmiştir, bunlar sonradan hiç değiştirilmeden toplam sekiz sayfalık ikinci metne girer.

Bu ikinci metin numaralanmış on beş parça içerir. İlk sayfada başlık olmaması bize, bu yorumun öncelikle özel bir biçimin geçerliğinin tartışılmasıymış gibi geldi; parça, yapısal bir birim olarak denenmiştir. Burada en önemli sorun yapılandırmadır: parçaların sırası (olayların düzenlenmesi), parçaların hacmi, iki farklı uzunluk arasındaki bağıntılar, anlatım akışında kesintiler ve bunların biçimsel olarak gösterilmesi (Uzun bölümlerin bulunmaması özellik taşır: Her parçada bir şiir kıtasındaki anlamsal yoğunluk vardır). Birinci ve ikinci parçanın altına, bilimsel metinden harfi harfine alınmış cümleler sonradan daktiloda yazılmıştır. Bu alıntıların şu işlevi olabilir: Özetlemeye katkıda bulunurlar, fakat bunun yanı sıra daha önemli bir amaçları vardır. *Boris Davidoviç'e Mezar*'ın yazarı sanki şöyle demek istemiş: "Görüyorsunuz, beyler, nereden yola başlıyorum ve bundan ne çıkıyor, 'tedbirlice uydurarak neler ekliyorum' ve de ne boyutlarda!"

Diğer yirmi beş sayfa ne içeriyor? Çoğunda sayfa numarası yok, söz edilen iki metindeki bölümlerin değişiklerini oluşturuyorlar. Ama kimileri de var ki orada "ilk el" yurtsuz adamın yaşamındaki olaylardan öyküyü tamamlayıcı izler bırakmış. Biz de böylece artık çaresi olmayan bir şeyi engelleme arzumıza bir kılıf bulmuş olarak metni yapılandırma işini, büyük sıkıntıyla da olsa, üstlendik (ikinci metnin parçalardan oluşması bize yardımcı oldu).

1-Tamamlanmamış bir cümle.

2- Bu parçaya iliştilerilebilecek bir bölüm vardır, ne yazık ki "değişke"nin genel yapısı içinde ona bir yer bulamadık, olayların birbirlerine bağlanmalarındaki işlevi bakımından birincisinden de vazgeçemedik. Bu bölümü bir bütün olarak aşağıda veriyoruz:

“Orada, Amsterdam’da bir kanalın yakınlarında, kaybolmuş bir sokakta, yurtsuz adamımız ansızın kendini kişileri arasında buldu, yüzlerinde ya da bedenlerinde çöküşün görünür ya da saklı izlerini taşıyan yaratıklardan birine bakışları takıldığında, biraz da alaylı olarak, hep bu ifadeyi kullanırdı. Şimdiden karanlık basmaya başlamıştı, birden sokağın başında omzu duvara yaslanmış, aşırı boyalı, dar pantolonlar içinde kalıp gibi duran iki kadın belirdi.”

YURİ GOLETZ

Ölümler Ansiklopedisi’nin mevcut yedi kapsam listesinin son üçünde “Yuri Goletz” ve “Ud ve Yara İzleri” başlıkları, bu sırayla yer almaktadır. Yedincide bu iki başlık elle çizilmiştir. Kitabın ana temasına tümüyle uygun olmalarına karşın (ikisi de aşk ve ölüm temasında “metafizik destek” bulmaktadır) neden bu iki öykü çıkartılmıştır? Bunun mantığını (maddi kanıtlar öne sürülebilecek tek mantık) belki de kurgusal değil de yaşam öyküsel niteliklerine uygun olduğu için benimsenen köklü biçem değişikliğinde bulabiliriz. Son anda bunların yerini “Lenin resimli kızıl pullar” adlı öykü almıştır. Son anda diyoruz, çünkü onun adı kitap için öngörülmüş hiçbir kapsam listesinde bulunmuyor, bu da taslak basıma verilmeden hemen önce oraya sıkıştırıldığını kanıtlayabilecek bir bulgu. Bu “kurgusal yapıt” öteki iki öykünün evrenini kendinde birleştirmiş ve yoğunlaştırmış, aynı zamanda kitaptaki biçemsel dizgeye de daha yakın olmuştur. Bir anda ikisini birden mi çıkardı? Yorumların çerçevesini aşan bir şiirsellik sorunudur bu.

“Yuri Goletz”in öyküsü dört farklı taslak halinde bulunmaktadır (elle yapılan düzeltmelerden oluşan “karalama” kâğıtlarını saymıyoruz), bunlar toplam yüz on dokuz dak-

tilo sayfası tutmaktadır, elli beş sayfa tutan kimi bölümlerin değişiklerini, notları ve taslakları da ayrıca eklemek gerekir. Farklı biçimlerin sıralaması kolayca yapılabilir. İlki yirmi altı sayfadan oluşur ve “Oyuncu” başlığını taşır, başlıksız olan ikincisi kırk sayfadır, fakat bu ikisi öykünün yalnızca yarısını oluşturur. Her ikisi de “Yuri Goletz” başlığını taşıyan üçüncü ve kesin biçim yaklaşık aynı hacimdedir (biri yirmi yedi, diğeri yirmi altı sayfa). Aralarındaki temel farklılık şudur: metnin belirgin olarak kısaltılması, gerçek özel adların yerine, uydurulmuş adların ya da baş harflerin kullanılması. Farklı biçimler yazılmasını gerektiren temel teknik problem, konuşmaları anlatım desteği olmadan yapılandırmaktır. “Dedi”, “dedim” gibi ya da buna benzer alışlagelmiş kalıplar en aza indirgenmiştir (son metinde bunlar yalnızca anlam gerektiriyorsa ya da tempo zorunlu kılıyorsa kullanılmıştır).

Bu öykü *Ölüler Ansiklopedisi* için yazıldığından ortak “dipnotu”na girmesi gereken bir ek bilgi bulunmaktadır. Burada “dipnotu” olduğunu belirterek onu öyküye bağladık. Kahramanın kişiliğinin sonradan açıklanması, öykünün kurgusal olmadığının geriden görüntülemeyle bir kez daha vurgulanması anlamına geldiğini düşündük, bir yandan da bu ek bilginin öyküsel özellikte olması, temel öykü evrenini sonsuza dek açmaktadır. “A. A. Darmolatov’un Kısa Yaşamöyküsü” (*Boris Davidoviç’e Mezar*) adlı öykünün de işlek yazılı bir “dipnotu”yla bitirilmesi bu yöntemin resmen doğrulanmasıdır.

UD VE YARA İZLERİ

“Ud ve Yara İzleri” adlı öykünün *Ölüler Ansiklopedisi*’nde yer alması öngörülmüştü. “Yuri Goletz” gibi bu öykünün de bu kitaba alınmama nedenlerine ilişkin birkaç varsayım

öne sürmüştük (bkz. bir önceki not). Taslak olarak iki metin bulunmakta: Birincisi başlık taşıyor ve on yedi daktilo sayfası (on beş tanesi sırasıyla numaralanmış iki sayfa 2a ve 6a olarak araya sıkıştırılmış); İkincisi “Ud ve Yara İzleri” başlığını taşıyor ve on üç buçuk sayfa. Ayrı bir on altı sayfa da bütünüyle giriş bölümünün farklı biçimlerine ayrılmış. Burada da ortak “son-söz” için öngörülmüş “not”u öyküye ekledik. Ama bu kez “Yuri Goletz” de olduğundan daha büyük bir kararsızlıkla. Gerçekten de bu notun her şeyden önce tümüyle kuramsal metin-üstü bir işlevi vardır: “Yuri Goletz” öyküsüne geri dönerek türü tanımlar (kurgusuz öykü). Burada anlatım ve yorum arasındaki uçurum daha da büyük. Şu bir gerçek ki, aslında “not”un amacı öykünün doğruluğunu *garanti* etmek, güçlendirmektir (kurgu payı salt buyrultusal olan bir öncekiyle karşılaştırdığında bile).

Öykünün özgünlüğüne dikkat çekiyoruz, temasına gelince, Kiş’in yapıtları içinde Belgrad kişiliği taşıyan tek öyküdür. 1983 başında yazarın uzun zaman sonra gençliğine bir tür geri dönüşü olarak yazılmıştır, bu, betimlediği konu açısından iki boyutlu bir gerileyişin: hem uzamsal, –Kiş, o dönem Fransa’da yaşamaktadır– hem de zamansaldır (söz konusu olan ellili ve altmışlı yılların sonundan bir dönemdir). Tüm bunlara, başlangıcı Rus devrimine kadar uzanan alışlagelmiş bir de göç öyküsü karışır. İşte bu yanıla bu öykü ve “Krallar ve Soytarıların Kitabı” (*Ölümler Ansiklopedisi* bağlamında) *Boris Davidoviç’e Mezar*’ın evreniyle bir bağ oluşturacaktı (Mühendis olan Boris Davidoviç’in mesleği, on yıl sonra “Ud ve Yara İzleri”nin kahramanına bir göndermedir). *Sion Alimlerinin Sözleşme Tutanakları* yalnızca gençlik anılarının bir parçası (ve *Ovdje* gazetesinde sürdürülen tartışmaya bir gönderme değil: 1971 Nisan’ında “Celine’e dair” ve 1971 Haziran’ında “Antisemitizm bir dünya görüşüdür” adlı

yazılar), aynı zamanda bir kitap içindeki iki öykü arasında inceden inceye bir ilgi bağı kurmaktır.

MARATONCU VE KOŞU HAKEMİ

“Maratoncu ve Koşu Hakemi” adlı öykü Belgrad’da 1982 yazı boyunca yazılmıştır. *Ölüler Ansiklopedisi* için öngörölmüş-tü, bunun kanıtı da kitabın ilk üç kapsam listesinde bu başlığın yer almasıdır. Taslak daktilo edilmiş ve sırasıyla numaralanmış altı daktilo sayfasından oluşur. Buna karşın Kiş’in bıraktığı kâğıtlar içinde yalnızca 2.3.4.5. sayfaları bulmuştuk. Bu eksik sayfalar nedeniyle *Ud ve Yara İzleri* kitabının Belgrad’daki ilk baskısına bu öyküyü alamamıştık, bunu yapabileceğimizi de hiç sanmıyorduk. Öykü, Kiş’in bıraktığı tüm taslakları içeren *Stock* kitabında parçalar halinde yer almıştı. Bu kitabın yayımlanmasından birkaç gün sonra, bir yaşamöyküsünü tarihlerken (o yılın 4 Mart günüydü) basın dosyalarını karıştırdık. Birinci dosyada, sararmış gazete haberleri arasında yıllardır aranan sayfaları, “Maratoncu ve Koşu Hakemi” öyküsünün 1. ve 6. sayfalarını bulduk. Bu mucizeye dua ediyoruz, başka şey söylemeye gerek yok. İki ek sayfada öyküye ilişkin ve büyük bir olasılıkla DİPNOTU olarak öngörölmüş açıklamalar vardı. Söz konusu olan kısa bir giriş notu ve A. Terz’in, öykünün başlangıç noktasını oluşturan *Yürekta Bir Ses* adlı kitabından bir fıkranın çevirişiydi. Onları olduğu gibi alıyoruz:

(Bir an, bu metni Borges’in *Vesaire*’leri gibi bir ek bölüm olarak *Ölüler Ansiklopedisi*’ne almanın ilginç olacağını düşündüm.)

“Bana, bir zamanlar bir sporcu olan ve yirmi beş yıl kampa mahkûm olmuş bir Letonyalının gördüğü bir düşü anlattılar. Düşünde kendini gençliğinde yirmi beş kilometrelik bir ma-

raton koşarken görüyormuş. Bedeninde bir tazelik ve hafif bir sarhoşluk hissi. Ama tam yolun yarısında, nasıl olduğunu Tanrı bilir, bir koşu hakemi belirir: yeter! Soluk alma zamanı geldi. Koşucu biraz tereddüt eder, hiç mi hiç yorgun değildir, ama hakem yumuşak fakat kararlı bir sesle yineler: kes! Sonra ölmüş karısı belirir ve o da resmen bildirir: tamam! Bu kadar yeter! Sabah olunca rüyasını arkadaşlarına anlattıktan biraz sonra koşucu aniden bir kalp krizi geçirir ve ölür. Tutukluluk süresinin bitimine tamı tamına on iki yıl altı ay kalmıştı.” (Abraham Terz,* *Yürekta Bir Ses*, Stevalli Yayınları, Londra, 1973). Leonid Šejka** Kasım 1970’te ölmüştür.

ŞAIR

“Şair” başlığı *Ölüler Ansiklopedisi*’nin hiçbir kapsam, listesinde bulunmuyorsa da kesinlikle bu kitaba bağlayabileceğimiz metinler arasında bulunan el yazısı bir parça, bu öyküyü de aynı bağlama almamızı sağlar. İşte bu parça:

“Tito’ya ve Partije karşı bir sone yazan profesörün öyküsü.

Bu sone uzun yıllar hüküm giydikten sonra yüceltiye dönüştür.

Ona Rankoviç’i getirirler, vb.

iki sone.”

“Yuri Goletz”le ilgili notlarla dolu bir sayfanın arkasına el yazısıyla:

Öykü için:

1- Bölge valisi parkı yerle bir eder.

* A. Terz, *Koronun İçinde Bir Ses*, Paris, Seuil Yay., 1973. (ç. n.)

** Leonid Šejka (1933-1970), Yugoslavya’nın en büyük ressamlarından biri. Kiş’in yakın bir dostu olmuştur ve yazar ona, “Boris Davidoviç’e Mezar” adlı öyküsünü adamıştır. (ç. n.)

2- Sone (bir isyancının ağzından).

“Şair”in taslağı daktiloyla yazılmış ve sırasıyla numaralanmış on üç sayfadan oluşur. Üç kez düzeltme yapılmıştır: kurşun kalemle, ispirtolu mavi kalemle ve ispirtolu siyah kalemle. Başka kâğıt yoktur: Bu da metnin bir hamlede, bir seferde, geçici düzeltmelerle yazıldığını gösterir.

Her şeye karşı Kiş’in yapıtı içinde bu öykünün yeri rastlandı sonucu değildir. Savaş sonrası yıllarına ilişkin düşüncelerin izleri, notlarında, aklındaki edebiyat teması taslaklarında, yazarın Cetinje’de yaşadığı dönemle ilgili kaleme aldığı kırık kesik anılarda görünmektedir. Bu notlardan yalnızca öyküyle bağıntılı olanları buraya alıyoruz: *Edebiyatta katı kuralcılık; devrim küçük hanımlara göre değildir; okulda terör: dar pantolonlar (flütler), kazınmış kafalar, vb.; duvar gazeteleri; ahlak; fizikte, tarihte, matematikte Lenin-Stalin, vs.; dil: politikacıların ve köylülerin dili, bakanlar için dergiler.*

Biz bunlara bir de portre taslağı ekledik:

“Cetinje: UDBA üyesi hem de bir tenis oyuncusu; tuhaf bir yürüyüşü vardı, bir köylününki gibi hantal değildi, ama fark edilmemesi olanaksız bir yürüyüşü (buna karşın kimsenin bakmadığı, görmediği bir yürüyüş); bu, nasıl denir, kentli gibi yürüyen, *tenis oynayan bir burjuva gibi yürüdüğünü sanan* bir köylünün yürüyüşüydü.”

BORÇ

Kiş’in bıraktığı taslaklar içinde “Borç” adlı öykü daktilo edilmiş on yedi sayfa tutar. Bizim burada önerdiğimiz metin düzenlenmiş on iki sayfadır; ilk sayfanın ortasına daktiloyla “Borç” başlığı yazılmıştır. Başlıksız öteki dört sayfa, olasılıkla öykünün tarihsel başlangıcının *ikinci* biçimini oluşturur. Aynı

başlığı taşıyan, ayrılmış son bir sayfada öykünün başlangıcının değişikleri olarak nitelendirilebilecek beş satır vardır.

On iki sayfalık taslakta düzeltmeler kurşun kalemle yapılmıştır, özellikle giriş bölümünde “borçların” sıralanmasından önceki kısımlardadır. Gözlemlere göre bu düzeltmeler, taslağın ilk okunmasında yapılmıştır. Çok daha az olan diğer düzeltmeler mavi ve ince bir ispirtolu kalemle yapılmıştır (besbelli ki öykü yalnızca iki kez okunmuş). Öykünün ilk sayfalarında tamamlanmamış hissi veren kimi cümleler ve kesin düzenlemelere yalnızca bir ön bildiri oluşturan alelacele yapılmış düzeltmeler Kiş’in bu giriş bölümünü geçici olarak gördüğünü doğrular. Sıralamalardan oluşan bölümde hemen hemen hiç düzeltme yoktur, bu da Kiş’in özellikle öykünün çerçevesiyle yani “olaysal”ın kendisiyle ilgili sorunları olduğunu, temel fikrinse –*bir borçlar çizelgesi boyunca bir yaşamı yeniden şekillendirmek* (Kiş’in pek sevdiği bir yöntem)– yapıta hiç zorluk çekilmeden kusursuz bir biçimde yerleştirildiğini göstermektedir. Bir sayfada başlayıp diğerinde biten uzun cümlelerle öykünün sanki bir hamlede yazılmış gibi görüldüğünü söyleyebiliriz.

“Borç” başlığının *Ölümler Ansiklopedisi*’nin mevcut yedi kapsam listesinin hiçbirinde bulunmayışı öykünün 1983’ten sonra yazıldığını kanıtlar gibidir. Okuyucu “Borçlu”nun kişiliğinde İvo Andrić’i kolayca tanıyacaktır. Bu kimlik tespiti bizi, başka şeylerin yanı sıra, öykünün tarihini 1986 olarak saptamaya yönlendirdi: Kiş o sıralar Andrić’in *Küçük Hanım* kitabının Fransızca baskısına önsöz hazırlıyordu. Durum gereği bile olsa Andrić’e bu dönüş, aslında, “yazın kimliğinde” Kiş’e en yakınlarından biri olarak bilinen bu yazara bir *saygı sunuşu* olarak görülebilir. Bu öykünün yarım kalmış olması da, Kiş’in hastalığının o yılın sonlarında başladığını göz önüne alırsak, yazılış tarihinin söz ettiğimiz yıl olmasında bizi doğrular.

Bu öyküde adı geçen kişilerin hemen hemen tümü Andrić’in çocukluğuyla ya da gençliğiyle bağlantılıdır (okul,

edebiyatta ilk yıllar, diplomatik görevde ilk yıllar) ve Kiş bunlara ilişkin tüm bilgileri, önsözün başında da belirttiği gibi Miroslav Karaulac'ın *Genç Andriç* kitabında (Prosveta-Svjetlost, 1980) bulmuştur. Karaulac'ın kitabında adı geçen birçokları arasından bunları ayırarak dizi-kişilere dönüştürmüş ve anlatımının temel özelliği olan yoğun bir kurgu yüklemesi uygulamıştır. Kiş onun son yapıtıyla ilgili olarak "Andriç bir ahlakçıdır kuşkusuz" diyecektir (*Küçük Hanım* için yazdığı önsözde, *Yaşam, Yazın*, Svjetlost, 1990), böylelikle seçtiği olaylar ve formülleştirme biçemi (özdeyişsel biçimlerin sıklığı) bir ahlakçı-yazara yakıştırılabilecek ilkelere uyar. Buna karşın öykü çift portre işlevini yüklenir (testi / portre), çünkü Kiş aynı zamanda kişisel deneyim ve eğilimlerine dayanarak kendi iç hesaplaşmasını da yapar (cömertlik ve minnet duygularının oluşturduğu duyarlı alan). "Çift gösterim"li bu kişiler arasındaki çakışma noktalarını belirlemek okuyucu için zor olmayacaktır kanısındayız.

1- *Andriç'in Tugomir Alaupoviç'e -6 Temmuz 1920- mektubundan alıntı. Miroslav Karaulac'ın kitabında sözü geçmektedir s. 154-155. (Bkz. s. 88.)*

2- *Yarım kalmış. (Bkz. s. 89.)*

3- *"Köpekler ve Kitaplar" (Boris Davidoviç'e Mezar) adlı öykünün bir cümlesinin bir bölümü. (Bkz. s. 93.)*

4- *Andriç'in "Zagreb savaşı aylakları çevresi"nden hanım arkadaşı (M. Karaulac) yazar yirmili yılların başında, Roma'da oturduğu süre boyunca onunla sık sık mektup taşımıştır. Bu mektupların birinde Kiş'in de benimseyebileceği şu sözler yer almaktadır: "Sıkıntıyla ve az yazıyorum; ülkemizden vazgeçmeye olanak yok, ne onunla ne de onsuz yaşayabiliyorum." Görünüşe göre Andriç'in en ayrıcalıklı mektup arkadaşı olan bu hanımın kimliğine ilişkin Karaulac'ın kitabında hiçbir bilgi yok. Bu boşluğun ve kurgulamanın sonraya bırakılmasının nedeni bu olabilir. (Bkz. s. 93.)*

5– Okuyucu profesör’e ilişkin verilen Anatomi Dersi’nde bula-
bilir (Fayard, 1993, s.243-249). (Bkz. s. 94.)

A ve B

İki bölümden oluşan –A ve B-, başlığı olmayan, ama her biri İngilizce birer alt başlık taşıyan: *The magical place* ve *The worst rathole I visited* (Büyülü yer ve Ziyaret ettiğim en berbat fare deliği) bu kısa metinle, Kiş’in hastalığının ortaya çıktığı tarih olan 1986 yılı arasında tereddütsüz bağlantı kurabiliyoruz. Daktilo edilmiş bu üç sayfalık metin, yazarın taslakları arasında, ilk sayfanın sol üst köşesinde yazarın adı belirtilmiş olarak basıma hazır bir durumda bulunmuştur. Tarihin saptanması sorunu bir yana, Kiş’in “aile çevresi”ne ilişkin temalara, sahnelere, yerlere (*Büyülü yer* ve *En berbat fare deliği* başlıklarıyla temelden bir zıtlık oluşturan) neden ansızın geri döndüğünü kendi kendimize sormuştuk ve “sezgilerin yanılmazlığına güvenerek”, bu “vatan hasretini” yaklaşan ölüm duygusuna bağlamaya hazırдық. Yazarın bıraktığı taslakları, yaklaşık on yıllık (1978-1986) bir süre içinde kullandığı motifleri ve temaları toplu halde elimizde bulundurduğumuz bugün görüyoruz ki aslında söz konusu olan “yaşamöyküsünün kurnaz bir oyunudur.”

(Yakın bir zamanda Bayan Pascale Delpech* bize bu metnin “bildiğiniz en güzel ve en çirkin yer” adlı soruşturmaya bir yanıt olabileceğini söylemiştir. Bu olasılık konuyu çevreleyen tüm gizemi yok etse de anlamın kendisi pek değişmiyor.”)

Mirjana Miočinović

* Pascale Delpech: Fransızca çevirmen. (ç. n.)

** Daha sonra bu metnin ilk Fransızca çevirisi bulunduğu, 1983’te *Actuel* dergisinin düzenlediği ve hiçbir zaman yayınlanmamış bir soruşturmaya cevap olduğu anlaşılmıştır. (ç. n.)

Yaşamının son yıllarını Paris'te geçiren ve hayata orada veda eden Sırp asıllı (Yugoslav) yazar Danilo Kiş'ten can yakacak öyküler toplamı *Ud ve Yara İzleri*.

Eserlerinde, kimi zaman özyaşamöyküsel izlekler barındıran, yer yer kurgu ile gerçeği anlatıları içinde ustalıkla bir araya getiren Kiş, bu kitabında da aynı güzergâhtan ilerliyor. Bu kez edebiyatın en önemli temalarını işliyor. Yersizlik, yurtsuzluk, salt olduğu gibi veya alegorik biçimiyle ölüm ve elbette yazı, hatta yazmak ediminin kendisi... Kiş, "köklerinden" uzakta yaşamını sürdüren / sürdüremeyen kahramanları aracılığıyla yazı ile ölümün nasıl birbiriyle ilişkili olduğunu gözler önüne seriyor.

Ud ve Yara İzleri'nde Danilo Kiş'in soğuk demir yakıcılığında bir kalemi olduğunu bir kere daha göreceksiniz...



kirmizikedi.com
[/kirmizikedyayinevi](https://www.facebook.com/kirmizikedyayinevi)
[/krmzikedikitap](https://www.instagram.com/krmzikedikitap)
[/kirmizikedyayinevi](https://www.instagram.com/kirmizikedyayinevi)

₺ 30

KDV muafiyeti uygulanmıştır

ISBN: 978-605-298-907-4

